

137

पु (A B)

ग्रन्थनाम.

अथ

कार्त्तिके नाम

१३७

पु (A B)

विषयः

(A) ग्रहाद्यवारणं सिद्धान्तरहस्यम् । देवज्ञः । ज्योतिषम् ।

(B) मुहूर्तमार्तण्डः } श्रीनारायणः । ज्योतिषम् ।
मार्तण्डवल्लभाचार्यायुतः }

Grahadya vakyam Siddhanti Rahasyam

Muhurat martand .

113
114

अथोष्ठः ॥ दाहे वेदिकालक्षणमाह ॥ वेदी प्राकृ प्रवणा चतुर्वरक ग्राहस्तो छिता ग्रस्य दोर्जा देहि २ त्रियुगांगुलौ रपचि
 ता मोक्षा बहिर्वा मतः ॥ यस्यांग यद दों गिनो गदित मे कुर्यादि हे दोर्वलं नालो क्यंतु विवा हतस्त्र २ रि दन बहिर्वा
 इ कुर्यादि दं ॥ ६८ ॥ प्राकृ प्रवणा पूर्वनिम्ना चतुर्वरक ग्रा चतुर्भिर्वरक रौ प्रमिता यस्मि रो वै वात्यः ॥ हस्तो छिता ॥ ह
 स्त प्रमाणो नोन्नता २ इ यमग्रस्य बाह्यस्यो एको ॥ सावे दी दोर्जा देः क्षत्रिया देः कमेणा द्वियुगा लै रपचिता ही ना क्ष
 त्रियस्वसंगुलं न्यूनो ॥ वैश्यस्य त्र्यंगुली लो ना ॥ शूद्रस्य चतुरंगुली लो ना ॥ माक कार्ये त्याह ॥ बहिर्वा मत इति ॥ ग्रहा ब
 हिर्वा म मागे अंगुलं य एणा मा कं डे य पुग ए रक्तं ॥ परमाणुः परंक्षु मू दमं व मरेणु र्म हिरजः ॥ चा व्या ग्रं चै वलि क्षा
 च यू का चा य य वो द रं ॥ क मा द ष्ट गुणा ना हु य वा ना म ह तो गु लं ॥ षडंगुल पदं त च वितस्ति हि पदं स्मृता ॥ द्विवि
 तस्ती तथा हस्तो मा कं डे य मुनी रितः ॥ आ ग मं त रे पि ॥ कर्तुं द क्षि ण ह स्त स्य मध्य मां गु छि प र्वणः ॥ मध्य मा दै र्घ्य
 मानेन मात्रांगुलमिति ॥ अन्य तो क्तं ॥ य कं चित्पुरुषा या मे विमज्य द श धा पुनः ॥ एकं द्वाद श धा सा गं कृ त्वा ते के क
 र्त्तुं गु लं ॥ दे ह ज ध्वा गु लं ना म जा नी या त स्य त त्पु नः ॥ महा मा नां गु रि ति मा त्रां गु छि रि हो दि ता ॥ प्रा सा दा दी ति ते नै
 व कुर्या न्मा नां त रे ण वा ॥ वे दिका दी नि शि बि का र्था दी नां वि धिः पु नः ॥ इ त्या दि ॥ अत्र वरकर ग्रहणं तस्य होम
 कर्त्तृत्वात् ॥ ननु कन्या या अपि ला जा ह हु तौ क त्व मस्ति तत्कर प्र मा ण किं नो क्तं ॥ मत्स्य मन्त्रा व का श स्या ए क
 न्या कर य मा ण म प्यं गी कृ य ते ॥ तथा चो क्तं दे व य जन दी पि का यां ॥ स्वत्मा व का श नि ल ये ही नं मा नं स मा श्र

येदिति॥ अथ नानविधकर्मणां अंकं गंकस्मिन्नक्षत्रे कर्तव्यमित्यर्थः॥ यस्वांगमिति वस्य कर्मणाः॥ यदंगं अदः
अगं अंगिनो मुखस्य गदित से उक्तं नक्षत्रे कुर्यात्॥ इह स्मिन्नक्षत्रे कर्मणि दंदोर्बलं गालो स्यं न विचारणीयं॥
तत्र विवाहविशेषमाह॥ विवाहः विवाहदिनात् प्राक् अरि न वाहितृतीयषष्ठनवमेहि इदं अंगं विवाहावा न
कुर्यात्॥ विवाहां गो नित्या॥ लै दे नं कंड नं चै व अं ज नै मो द कानि च॥ य मार मंड पौ वे दी कुं कु मं व र्ण कं त येति॥ अ
थ क म प्राप्ता व धू प्रवेश माह॥ ७९॥ लग्नादहिदिनांत १६तः मम मुनी ७ घं क ५१९ द्युध्वं त युग्य स्त्रि मास्य पिहा
यने ह॥ शरमिता ५ दृषीत्य रं स्त्रे यथा॥ वैफा र्ग मिते जगुः श्रुतियुगो ह्य हर्ष विना श्विनी ज्येष्ठे श्रान व मं दिरे नि शिव
धूमं वेश मंगे स्थिरे॥ ६९॥ लग्नादिवाहतः सकाशात् अहिदिनांततः शोडशदिन मध्ये मम मुनी घंकेषु घस्त्रे
षु ममाः मम संख्या काः॥ मुनी मत्तमाः॥ इषु पंचमाः॥ अंको नवमाः॥ एषु घस्त्रेषु दिवसेषु अथोर्ध्व शोडशदिना ऊ
र्ध्व अयुग्य स्त्रे विषमदिने मास्य पि विषमे ह्य यने वर्षे विषमे व धू मं प्रवेशं जगुः रुचुः एतदुक्तं सवति॥ शोडश
दिन मध्ये ममादिषु दिनेषु कर्तव्यः॥ षोडशदिनाति कर्मेणा मास पर्यंतं विषदिवसे व धू प्रवेशः कार्यः॥ प्रथममा
साति कर्मे वर्ष पर्यंतं विषमे मासि कर्तव्यः॥ तदा विषमदिन नियमो नास्ति॥ एव प्रथमे मासे अति क्रांते पंचम
वर्ष पर्यंतं विषम वर्षे कर्तव्यः॥ तदापि ममास नियमो नास्ति॥ अथ विलंबितं व धू प्रवेशं कस्मिन् मासे क
र्तव्यमाह॥ वैफा र्ग मिते॥ वै वै शाखः॥ फाल्गुणा काः॥ मार्गे मार्गशीर्षः॥ एषा सितः॥ शुक्लपक्षे तस्मिन्

केः शुक्लं तिथुगोदाहर्षविनाश्विनीज्येष्ठैः श्रुतिपुगंश्रवणधनिष्ठा उदाहर्षाणि विवाह नक्षत्राणि पूर्वोक्तानि ॥ चि
 त्वाश्विनीप्रसिद्धः ॥ इज्येष्ठैः तैः अनं वमं दिरे ॥ जीर्ण गृहे नीवी नमदिरे कन्यां नवोदां सप्रवेशयेदिति ॥ निषेधादव
 मंदिरे इत्युक्तं ॥ उक्तं च ॥ प्रवधूपवेशनं कार्यं पंचमे सप्तमे दिने नवमे शुभे वारे सुलग्ने शशिनोर्बल इति ॥ नार
 दः ॥ आरभ्योदाहदिवसात्पष्ठे वाप्यष्टमे दिने प्रवधूपवेशः संपत्त्यै दशमे यममे दिने इति ॥ संग्रहे ॥ विवाहमार
 भ्यवधूपवेशो युगे मे तथा शोडशवा मंगं तात् ॥ तदूर्ध्वमध्ये युजि पंचमाता दतः परस्ता नियमानं वास्ति ॥ चंडना
 रदः ॥ समे वर्षे समे मासे मासि यदि नारी ग्रहं विरोत ॥ आयुष्यं हरते संसुः सानारी मरणं व्रजेदिति ॥ आस्करव्यव
 हारे ॥ रात्रौ विवाहमे शस्त सन्मुहूर्तोऽस्मिन् गोदये ॥ वधूपवेशो नैवात्र प्रतिशुक्राद्भयं विदुः ॥ कसैर्विवाहकैः शु
 क्लैर्दं पत्योश्च शुभप्रदे ॥ वधूपवेशनं कार्यं पंचमे छल्लतं यदि ॥ मार्गफालगुणवैशाखे शुक्लपक्षे शुभे दिने ॥ मूल
 पुष्ये मृदु स्वाति स्थिगश्चिक्किवा सवे ॥ तैर्पि मेचकरै नारी प्रविष्टा पुत्रिणी सवेदिति ॥ इदानीं आ प्रथमाष्टादाह
 मर्तादिगृहे वा सनिषेधमाह ॥ अ ॥ उदाहात्प्रथमेशुचौ यदि वसेद्भर्तु गृहे कन्यका हन्यात्तज्जननी क्षये निजनुं
 ज्येष्ठे पतिर्ज्येष्ठकं ॥ पौषे च श्वशुरं पतिं वमलिले वै त्रैस्वपि वा लयेति वृत्ती पितरं निहंति नमयं तेषां सावे सवे
 त् ॥ ७० ॥ सूदांतेषु पुनर्मुवापरिणयः प्रोक्तो विवाहोक्तु सैर्गलोक्यं तिथिमा सवेधमृगुजे ज्यास्तादितार्क
 सात् ॥ वि ३ अर्क्षेषु मृतिर्धनं मृतिमृतिपुत्रामृतिर्दोर्मंगं श्रीगौत्रममयोधती २८ ॥ १० ॥ ४ ततत् २५ ॥ १० ॥

यः साभिजित् ॥ उदाहादिति ॥ उदाहात् ॥ विवाहादुपरिप्रथमेषु चोआषादेकन्यकायदिमर्तृर्गृहेवसतेदातज्जननी
तस्यमर्तृजननीहन्त्यात् ॥ इत्यादिमुगमं ॥ ५ ॥ अथपुनर्विवाहमाह ॥ मूद्राःप्रसिद्धाः ॥ अंसारजकादयः ॥ तेषुपुनस्तु
परिणयः प्रोक्तः ॥ कैः विवाहोक्तैः स्पष्टं ॥ तत्रपुनस्तुर्वापरिणयेतिथिमासवेदैर्गुरुशुक्रास्तादिनआलोच्य ॥ स्पष्टं ॥
तथाचोक्तं ज्योतिर्निबन्धेनशुक्रास्तादिकं वित्यंशुद्धिवेधादिकं तथा ॥ ६ ॥ पुनस्तुवासंवरेणोत्तमासंतिथिशोधनमिति ॥
अथब्रह्मपदेनक्षत्रशुद्धिमाह ॥ अर्कमातृमूर्यनक्षत्रात्त्रिंशद्विषुविषुविषुनक्षत्रेषुकमेणमृतिमरणाप्रथमवि
कोमु ॥ द्वितीयेत्रिकधनं ॥ तृतीयेत्रिके मृतिः ॥ चतुर्थेत्रिको मृतिः ॥ पंचमेत्रिके पुत्राः ॥ षष्ठेत्रिके मृतिः ॥ सप्तमेत्रिके दुर्म
गत्वा ॥ अष्टमेत्रिके लक्ष्मीः ॥ नवमेत्रिके औन्नत्यं प्रोक्तं ॥ अथरुद्रपदशुद्धिमाह ॥ अर्कमादित्यनवर्तते ॥ धृतीरायु
गतत्वर्क्षेषु ॥ धृतीरष्टादश ॥ इशाएकादश ॥ रुतश्चतुर्थ ॥ तत्पंचविंश ॥ ततन्मितेनक्षत्रे अर्कसादेतन्मिते इत्यर्थः
तत्रचतुर्थे साभिजित् ॥ गणितेत्ययोगमृत्युः ॥ स्यात् ॥ अथादन्येषुशुभं प्रोक्तमिति ॥ अथनानाविधशास्त्रार्थाना
ह ॥ ७ ॥ मुक्तायैवमुतामुपोषितनरोदद्याच्च सावित्रीकामारब्धोत्सवकेयदाजनिमृतीस्यातांस्वगोत्रेकचित् ॥ मां
सांगंतंविदधीतपाकमितरेस्मादारभेत्पूर्वतोयजोदाहनचौलमौजिकमहः सुस्वर्गदिक् ॥ २१ ॥ १० ॥ विद्विंशु ॥
॥ ७१ ॥ उपोषितनरः मुक्तायैवमुतामुपोषितनरः ॥ मुक्तायैवटवे सावित्रीकांगार्थं द
द्यात् ॥ तदुक्तं ज्योतिर्निबन्धे ॥ मुक्तोसमुद्धेकन्यां सावित्रीग्रहणं तथा ॥ उपोषितमुतां दद्याद्गायवरायचेति ॥ आ

रथोत्सवके यदा जनिमृता स्यातां स्व गोत्रे क्वचित् ॥ गंतविदधीत वाजिमितमेति ॥ वाज्य अन्नं अपरे अस गोत्रिणः विद
 ध्यात् ॥ वाजमन्नं गरुडाजो वाजं पीयूषमुच्यते इति ॥ ने कार्ये धनिमं जं र्यो शेषं मुगमं ॥ विवाहोत्सव यज्ञो वारथ्ये मृतकं य
 दिसां गंत कर्म कुर्वन्ति अन्नदानादिकं परेरिति ॥ अस्मादारमेत्पूर्वतो यज्ञोद्वाहनमौजिचौलकमहः ॥ स्वर्गदिकृषट्
 विषु ॥ अस्मात्तु निश्चितदिनात् पूर्वतः प्रथमः ॥ तः ॥ यज्ञोद्वाहने मौजिचौलकं इत्येतर्कर्मचतुष्टयं कस्मात् स्वर्ग २१ दिक
 षट् द्विषु ३ अहः सुआरं मेतु ॥ यज्ञ एकविंशतिदिनेषु ॥ उद्वाहं विवाहं विष्कदशमुदिनेषु ॥ मौजिकं षट् दिनेषु ॥ चो
 लकं विषु विनेषिति ॥ उक्तं च ॥ एकविंशत्यज्ञे विवाहे दवाका सगः ॥ विषट् चो लोपनयने नां दिश्राद्धविधीयते ॥ आरंभ
 लक्षणं ॥ आरंभवरणं यज्ञे मं कलो वत सत्रयोः ॥ नादिश्राद्धविवाहादौ श्राद्धे पाकपरिक्रिया ॥ इति ॥ ५ ॥ नो श्राद्धं क्ष
 यदर्शनैत्यकमधीतिं सीतला प्र्वाप्नुतिं सीमा सिध्तिपाकमेककुलिजाः सव्यातिपातं क्वचित् ॥ उत्थापावधिमंडपस्य स
 शरा ५ गा ७ हो विषष्टे स मे ह्युत्थाप्यो न ग्रहो ह्यहो महज योस्तुल्ला कि या ह्यंततः ॥ ७ ॥ स यदर्शनैत्यकं श्राद्धं अधी
 ति पठनां सीतला प्र्वाप्नुतिं सीमा सिध्तिपातं ॥ सीमा प्रसिद्धः सिधुर्महानदी सिंधुर्नदी समु
 द्रयोरित्यसिधान्यात् ॥ तयोरतीपातः उल्लेखः ॥ सव्यातिपातं अपसव्यं इत्येतत् ॥ एककुलिजाः गोत्रिणः क्वचिन्नो कुर्युः ॥
 किमधि मंडपस्य उत्थापावधि ॥ यावन्मंडपोत्थापनस्यान्नावन्न कुर्युरित्यर्थः ॥ उक्तं च ॥ दक्षश्राद्धं क्षयश्राद्धं सीताद्धिः
 स्नानमेव च ॥ प्राचीनवीतिकरणं नदी सीमातिपातनं ॥ नित्यश्राद्धमधीतिं च स्नानं च विशिष्टौर्जलैः ॥ रपिंडानैव

मु० मा० टी०

वीतरमंडपोष्टापनावधीति॥ अथ संमंडोष्टापकदाकार्यइत्याह॥ सञ्जारागान्होइति॥ शरः पंच॥ अगाः सप्त॥ तस्मिन्मी
ताहोर्दिनयोः पंचमेतत्तमे॥ विषष्टे समेषष्ठरहिते समहिंसमदिने उद्वास्याः॥ उक्तंच॥ मंडपोष्टापनं कार्यं समेतुदिव
संबुधैः॥ षष्ठंच विषमेनेष्टं मुक्तासप्तमपंचमौइति॥ अद्यांततः वर्षमध्ये ग्रहौद्वाहोनकर्तव्यामहजयोः एकमातृज
योः पुरुषस्त्रियोः स्त्रियोर्वातुल्यक्रियासमानं कर्मन कुर्यादित्यर्थः॥ मित्रमातृजयोर्न दोषइत्यर्थोऽस्मिद्धः॥ तथाचो
क्तं॥ एकमातृजयोरेकवत्सरेपुरुस्त्रियोः॥ नसमानक्रियांकुर्यात्मातृजेदेविधीयतइति॥ समानक्रियेति॥ द्वयोश्चो
लोदयोर्व्रतबंधौ॥ द्वयोर्विवाहौवा॥ सहजयोरित्यनेनैव एकमातृजत्वं संभवति॥ उक्तंच॥ नैकस्मिन्वत्सरे कार्यो ग्रह
द्वौ॥ कथंचनेति॥ उद्वाहेति॥ ५॥ उद्वाहव्रतचूडकेष्टु १२ दलद्वतत्वंडं ३ तिलैस्तर्पणं श्राद्धं पिंडयुतं महालयग
याप्यं अविना नाचरेत्॥ पूर्वमत्तपदीविधेरधिगते दोषे वरे वा मृते देयान्यत्र विवाहितापि च बलाद्या बिह्नयो निर्नचेत्
॥ ७३॥ उद्वाहव्रतचूडके कमेण॥ अष्टदलं तत्त्वंडं॥ अष्टदलं च तत्त्वं च॥ उद्वाहे विवाहे कृते सति अष्टवर्षपर्यंतं
॥ व्रते व्रतबंधे कृते सति दलं अष्टाष्टं॥ षण्मासपर्यंतं॥ चूडके चूडाकरणे कृते सति तत्त्वंडं तस्य दलस्यापि तत्त्वंडं॥ अ
ष्टं त्रिमासपर्यंतमित्यर्थः॥ तिलैस्तर्पणं पिंडयुतं श्राद्धं न च नाचरेत्॥ किंविना महालयगयापि अविना॥ महालय
माद्रपदापरक्षः॥ गयाप्रसिद्धः॥ पित्र्यमातापितृक्षयं दिनं॥ तत्र यत् श्राद्धं कियते॥ तन्महालयगयापि अंतर्दिना
॥ उक्तंच॥ विवाहव्रतचूडामु वर्षमध्यंतदष्टकं॥ अतिदलं तर्पणं कुर्यात् श्राद्धं कुर्यादपिंडकं॥ महालये गयाया

हे माता पित्रोक्षये दिने ॥ कृतो ह्यहोपिकुर्वन्ति पिंडदानं यथाविति ॥ ॥ पूर्वमिति ॥ सप्तपदी विधे पूर्व ॥ प्रथमतः दोषे अंधम्
कादिके अधिगते जाते सति वा इत्यथ वावरे मृते सति कन्या अन्यत्र देया ॥ अपि च या कन्या बला वा वहिता तर्हि अत्र
देया ॥ तर्हि कथं ॥ वेद्यदिविद्वयो निर्न स्यात् ॥ विद्या यो नियस्याः ॥ सा तथा पुरुषसंकेत्यर्थः ॥ उक्तं च या तव न्य ॥ ज्ञेयेन
महादोषे भुवि जाते सर्वं सप्तपदी विधेः ॥ मरणदौ समुत्पन्ने देयान्यस्मै न दोषभाक् ॥ बला दुहाहिता कन्या दातव्या न्य
वराय चेति ॥ महादोषाकारिका निबन्धे उक्ताः ॥ अंधो मूकः क्रियाहीनश्चापस्मारी न पुंसकः ॥ दूरस्थः पतितः कुलीवीर्ध
गो गीवरो न सत् ॥ अन्ये पि दोषाः उक्ताः ॥ मूर्खनिर्धनस्थ दूरस्थश्चूरमाक्षसिलाषिणां ॥ विगुणाधिकवर्षाणां न देया
जातुकन्यकेति ॥ पुरुषमपुंसकलक्षणं ॥ यस्यात्स पूर्वते बीजं हादिमूत्रं सफेनितं ॥ पुमां सोलक्षणौरेतैविपरीतस्त
पटकः ॥ अपरीक्षदाने दाने दोषः ॥ अपरीक्षवरं कन्या निर्गुणाय प्रच्छति ॥ कुलंतस्यैव तच्छोकं संततो विविहृततीति
अथ स्त्रीरहितानां विधिमाह ॥ ७७ ॥ अस्त्रीकैः कुशहेमगौण्यरचिता ताम्रीचविप्रादिसिभार्यावानिखिलै सुवर्णै
विता धर्माय धार्या बुधैः ॥ मंदारार्कदिने बुधानि फणि सं १ द्वातिथिश्चेदिहो दूता सा विषकन्य कायतनुगौ सौम्यो
रिपुक्षेत्रगौ ॥ ७४ ॥ अस्त्रीकैः स्त्रीरहितै विप्रादिसिः ॥ विप्रक्षत्रियविदूशूद्रैः केमेण कुशहेमगौण्यरचिता ॥ ता
म्रीचभार्या धर्मा र्याः ॥ अयमर्थः ॥ विप्रेण कुशरचिता भार्या धार्यौ ॥ ६ ॥ क्षत्रियेण हेमरचिता ॥ वैश्येन गौण्यरचिता
शूद्रेण ताम्रीता म्ररचिता ॥ रार्था धार्या ॥ कथं सूनैः विप्रादिसिः ॥ बुधैः स्वस्य धर्मनिरतैः ॥ वा इत्यथ वा ॥ निखि

मु० सा० टी०

लेः सर्वे विप्रादिभिः सुवर्णरचिताभ्यां धार्याय तस्मिन् विना गृह्यं धर्मसाधनं न स्यात् ॥ तथा वोक्तं ॥ अपत्नीकैस्तु धर्मा
र्थपौषिहेमी च राजतौ ॥ तान् विप्रादिभिः सार्याधार्यो हैमी तथा मिलेः ॥ इति ॥ अथ विषकन्या कलक्षणमाह ॥ मंदेति
मंदारार्कदिने ॥ शन्यर्कसौमानामलमतमवारे ॥ अंबुपानिफणिसं ॥ शततारिका कृतिका श्लेषानामतमं नक्षत्रं ॥ स
द्वितीया मत्तमी द्वादशी ॥ आसा मन्यतमा चेत् यान् हृदा योग स्यात् ॥ इहोद्भूता अतयोगे या कन्या सा विषकन्या का ॥
अथ योगांतरमाह ॥ रिपुक्षेत्रगौसौम्यौ लग्नगतौ चेत् स्यातां एकऋतुः रिपुक्षेत्रगमनगच्छेत् स्यातां ॥ इमौ द्वौ यो
गौ इहोद्भवापि विषकन्या का स्यात् ॥ अथ योगांतरमाह ॥ ७३ ॥ एकऋतु इहोद्भवाप्यथ तनौ सौगं रविः पुत्रगो
मेधर्मस्यो धरणी सुतो यमपरो योगो पितृजा विषं ॥ मूलाद्यत्रिपदोद्भवाश्चुरमहंत्यत्र ये तस्त्रियं ज्येष्ठां ते पतिपूर्व
जं द्विपचतुर्थ्यं देवरं हति च ॥ ७४ ॥ तनौ लग्ने सौरिः ॥ शनिः स्यात् ॥ रविः सूर्यपुत्रगः पंचगः स्यात् ॥ धरणी सुतो भौ
मेधर्मस्यो नमस्यो यदा स्यात् तदा अयं अपरो योग स्यात् ॥ तज्जापिकन्या विषं स्यात् ॥ विषमिति या विषस्वीकृता मृत्यु
र्भवति तथा कन्यां गीकागमृत्युर्भवत्स्वितं ॥ तस्मात्परित्यज्यो भावः ॥ अथ मूलजादीनां फलमाह ॥ मूलेति मूल
स्य आद्यत्रिपदोद्भवा प्रथमचरणत्रये जातां कन्यां चश्चुरं हंति मारयति ॥ अहंत्यत्रये ॥ अहिः आश्लेषा तस्य प्रांत्य
त्रयं अत्यचरणं त्रयं तत्र जाता तस्त्रियं तस्य चश्चुरं हंति मारयति ॥ अहंतीत्यर्थः ॥ ज्येष्ठां ते ज्येष्ठाया चतुर्थ्यं चरणे जा
तायति पूर्वजं ज्येष्ठं हति ॥ द्विपचतुर्थ्यं द्वयोः पतियस्य इति द्वितीयं विज्ञात्वा तस्य चतुर्थ्यं चरणे जाते देवरं हंति ॥

अर्थादन्यचरणजाश्रुमा॥ ५॥ एवंनायुवंनतेरभावइहगोदोषेनुरेतत्फलंमौजूध्वंनंवदंतिकेचिदपिपैआद्यफलंमूल
 वत्॥ नोदाहोमहजातयोस्त्रुतिषुनोहोद्वतनोपुमुदाहास्त्रुदहनंनमंडनविधेर्मुंडंविषुष्येषुन॥ ५॥ एवंउक्तंनक्ष
 त्रचरणजातोनानरःयुवतेःस्त्रिषुश्वश्रुगदीहंति॥ तथाचगर्गः॥ मूलजाश्वश्रुहंतिमार्पजाचतदंगना॥ ज्येष्ठजातुप
 तिज्येष्ठदेवरंतुद्धिदैवजेति॥ तथाचकश्यपपटले॥ पत्यग्रजामग्रजंवाहंतिहतिज्येष्ठर्क्षनः॥ पुमान्॥ तथावसार्थी
 स्वसारचशालकंचद्धिदैवजाः॥ आलजाःश्वश्रुहंतिमूलजास्त्रीतथानरः॥ हंतिमार्पेद्रवाकन्यापुमाश्वश्रुस्त्रियं॥
 मूलांत्यपादजौज्येष्ठौतथाश्लेषाद्यपादजौ॥ द्वीवांत्यपादजौदुष्टौतथाश्लेषांत्यपादजौइति॥ अथास्यापवादः॥ आब्रह्म अ
 ह्नोदोषइति॥ असावेतेषांश्वश्रुगदीनांअसावेमतिइहमूलादिजोद्धहनेनोदोषःकेचिदाचार्याःतुःनरस्यमौजूध्वंमौ
 जीबंधनानंतरएतत्फलंनवदति॥ उक्तंचनारदेन॥ मूलआलमगोदोषोविवाहेतुहाहृतः॥ समौजीबंधनक्रुध्वंपुंसांनै
 वेतिकेचनेति॥ पैआपिमघायाःआद्यचरणेपिमूलयत्फलंस्यादितिकेचिद्वदंति॥ तथाचोक्तंनारदेन॥ पैत्रगडोद्रवाक
 न्याश्वरघ्नीतिकेचनेति॥ अथक्रतुत्रयकिंकिनकर्तव्यमात्याह॥ नोदाहाविति॥ महजातयोःएकोदरममुत्पन्नयोःपुत्र
 कयोःकन्ययोःकन्यापुत्रयोर्वाउदाहोविवाहोश्रुषुत्रयश्चतेक्रतवश्चश्रुतवः॥ द्वितेषुनकार्यौ॥ विवाहश्चैकजन्यानांष
 ण्मासाभ्यंतरेयदि॥ असंशयविधिवैस्त्रैकाविधुषामवेदिति॥ नोदाहाद्वतमिति॥ उदाहात्श्रुषुत्रतंमौजीनका
 र्यं॥ तथाचोक्तंनारदेन॥ अपुत्रोदाहात्परपुत्रीविवाहोनक्रतुत्रये॥ नतयोवतमुदाहामंगलेनान्यमंगलमिति नो

मु. मा. टी.

पुमुदास्तुद्धनमिति॥ पुमुदाहातपुरुषविवाहात् अतुपुस्तुद्धनं कन्याविवाहः नो कार्यः॥ तथा च कात्यायनः पुत्रोदाहा
त्परंपुत्रीवीणाहोनतुत्रय इति॥ नमुंडनविधेर्मुंडमिति॥ ४ मुंडनविधेर्विवाहात् अतुपुमुंडः चोत्तं वतं वा न कार्यः॥ तत्र का
त्यायनः॥ कुले क्रतुत्रयादर्शकमुंडनां नतुमुंडनमिति॥ विपुष्येषुनेति॥ एषु अतुपुः ३ पुत्री न कार्यं त्रयाणां शुभानां स
माहारस्त्रीषु भीमं गलत्रयमिति यावत् न कुर्यात् न गलत्रयमिति कात्यायनवचनात्॥ ५॥ नोज्येष्ठा लघु काल रुद्ध त रुते
कात्यायनो मुंडनं चोत्तं प्राह न मेखले त्यस्य तः कार्यं विवाहादियं॥ मेदेष्टस्य च संकटे वितनुयात् पूर्वोदितं मंगलं वेदाहां
तरिते नैदियं ब्रह्मि तेन दानेनापि वा॥ ७६॥ नोज्येष्ठा लघु चिति॥ ज्येष्ठा मंगलात्॥ विवाहादेस्तुपुलघु मंगलं नो
कार्यं॥ यद्वहिः शालाया मुक्तं तत् ज्येष्ठ मंगलं अन्य लघु मंगलं चूडा के शान्तं मिमं तु विवाहोपनया बुधा॥ गुरु मंगलमि
त्याहुः॥ तदन्यं लघु मंगलं तत्र कार्यमित्यर्थः॥ कस्माद्वेते काल रुद्ध त रुते॥ कालेन रुद्धं काल रुद्धं गर्भाधानं पुंसवगा वि
तस्माद्वेते तेन विनेत्यर्थः तथा च कात्यायनः॥ मातृयाज्ञक्रिया पूर्वज्येष्ठत्वा तु मंगलं॥ ८ क्रतुत्रया पुनर्यावन्न कुर्यात्
घु मंगलं॥ लघु वा गुरु वा कार्यं कार्यं नैष्यमि कंतु यदिति॥ कात्यायनो मुनिरिति प्राह॥ इतीति किं वतं मुंडनं न चोत्तं
मेव मुंडनं मौंजी विवाहात् उच्यते तः कार्येति॥ तथा च तद्वाक्यं॥ मुंडनं चोत्तमित्यक्तं वतो दाहौ तु मंगलं॥ चोत्तं मुंडनमे
वोक्तं वर्जयेद्दरणाय॥ मौंजी वोच्यते॥ कार्यं यतो मौंजी न मुंडनमिति॥ अथ संकटे प्रवृत्तिर्नाह॥ मेदेष्टस्येति॥
संकटे देशे काले मया दौ अष्टस्य संवत्सस्य॥ मेदे पूर्वोदितं मंगलं वितनुयात्॥ विस्तारयेदित्यर्थः॥ तथा चोक्तं स

हितासाशवत्त्वा ॥ फाल्गुणो वै वसा मे तु पित्रो ह्यहो पनायने ॥ मेदाद्यस्य वक्रुर्वरतन केतुत्रयलंघनमिति ॥ अथवावेदाहं
तरिते चतुर्दिनां तारिते काले मंगलं वितनुयात् ॥ तथा च स्मृतिसारो ॥ वत्सा ॥ पुत्री परिणयादूर्ध्वयावद्दिनचतुष्टयं ॥ पु
अंतरस्य कुर्वीत नो ह्यहमिति ॥ सूवये इति ॥ अथवादिनां तरिते के एकदिनां तरिते काले मंगलं कुर्वीत ॥ तथा चोक्तं ॥
एकोदरप्रसूतानां मेकस्मिन्वासरे नरः ॥ विवाहं नैव कुर्वीत मंडपोपरि मुंडनमिति ॥ अथवा एकाहेपिनद्यानगेन
पर्वते अंतरिते देशे मंगलं वितनुयात् ॥ १ ॥ ज्योतिर्विवरणो ॥ एकोदरयोर्वरयोरेकदिनो ह्यहो मवेभ्राशः ॥ नद्यं
तर एकदिने के प्याहुः ॥ मंकटे च शुभमिति ॥ आरुधरोऽपि ॥ नद्यंतरे पिशुमदं पृथुशैलगे धे इति ॥ २ ॥ एकाहे
पिजनाश्रयांतर इह दंतारम्भं तस्याहुधे योज्यं नो येमयो निषिद्धमनयोश्च कवकार्यं जजगुः ॥ नैकस्मै दुहितृद
यं सहजयोर्नैको ह्येकन्यको दद्यादुद्धनं मिथो न तनुयात् ॥ कुर्यादमपद्यदः ॥ ७७ ॥ ८ ॥ हे काहेपीति ॥ अथवा एका
हेपिजनाश्रयांतरे मंडपांतरे मंगलं वितनुयात् ॥ मंडपोस्त्रीजनाश्रय इत्यमरः ॥ उक्तं च ज्योतिर्विवरणो ॥ न प्रति
षिद्धं लग्नं समाप्ते ते सकटे मरुति ॥ एकोदरमंसवयोरेकाहेपिन्नमंडपे काये इदमे देहस्येत्याद्युक्तं बुद्धितारतम्यां धे
द्योज्यं ॥ मंकगनुरुपं योज्यमित्यर्थः ॥ अथ यमलयोर्विशेषमाह ॥ नो यमयोरिति यमयोर्यमलयो इदं नो निषिद्धं
अनयो यमलयो मंगलं एकत्र एकवत्सरे एकवा सरे एकमंडपे कार्यमिति मुनयोजनगुः ॥ उक्तं च ॥ एकस्मिन्वत्स
रे वै वसासरे मंडपे तथा ॥ कर्त्तव्यं मंगलं स्वस्त्रोऽत्रात्रो र्यमलयो रिति ॥ अथ प्रत्युदाहे निषेधमाह ॥ नैकस्मै

मु० मा० टी०

६

८

रिति॥ एकस्मैव गयदुहितृद्वयं एकोद्भवकन्यद्वयनद्यात्॥ सहजा तयोः एकोदरसंभवो भ्रात्रोः एकोद्भवे कन्यके
नद्यात्॥ तथा मिथपरस्परं दुद्वहनं नतनुयात्॥ अत्रापि संकटे प्रवृत्तिमाह॥ कुर्यादिति॥ अदः नैकस्मै द्रव्याद्यु
क्तमकर्तव्यं असंपदि॥ अन्यवधूगलाभे सति कुर्यात्॥ तच्च नारदः प्रत्युदाहो नैव कार्यो नैकस्मिन् दुहितृद्वयं॥
न चैकजन्ययोः पुंसो रेकजन्यो तु कन्यक इति॥ अथ प्रतिकूलनिर्णयमाह॥ नो द्वाहं सति निश्चयेऽपि जगदुःपित्रोः
सपित्रोऽस्त्रियाः सुतो भ्रातुरनूदितस्वभ्रुः सुक्रांतौ पितृव्यस्य च॥ अन्ये स्वान्वयजात्येऽपि जनकां वा स्त्री मुतान्यात्य
ये द्वा १२ र्द्ध ६ र्द्ध ३ र्द्ध १॥ दलांतरे विंधते हेरं वशां त्याक्वित्॥ ७८॥ नो द्वाहमिति॥ निश्चयेऽपि सति बुधः उदाह
नं जगदुः॥ कन्या सत्यां पित्रोः अमृक्रांतौ सत्यां॥ माता च पिता च पितरौ॥ तयोः अमृक्रां प्राणानां उक्तातिः उक्रमणं
तस्यां॥ सत्यामित्यर्थः॥ कथं भूतयोः पित्रोः सपित्रोः पितरौ च पितरौ॥ च पितरः मातुः पितरोऽपि तुः पितरोऽस्यार्थः॥
तैः सह वमानौ सपितरौ तयोः॥ सपित्रोः पुनः कस्यां सत्यां स्त्रियाः अमृक्रांतौ सत्यां॥ इदं द्वितीयविवाहो ज्ञेयः॥ एवं स
नोः सुवस्य भ्रातुः सहजस्य॥ अनूदितः स्वभ्रुः॥ अपरिणितमग्निन्याः पितृव्यस्य पितृव्यभ्रातुः॥ अमृक्रांतौ सत्यां एतदुक्तं
भवति पित्रादीनामुक्तानां मध्ये अन्यतमे सति सति विवाहं न कुर्यादित्यर्थः॥ तथा च वृद्धशौनकः॥ वरवध्वाः पिता माता
पितृव्यश्च सहोदरः एतेषां प्रतिकूलचविघ्नवदं सवेत्॥ अन्यच्च॥ पिता माता महैश्चैव माता चैव पिता मही॥ पितृव्यस्त्री
सुतो भ्राता मग्निनीवा विवाहिता॥ एभिरेव विपन्नैश्च प्रतिकूलं बुधैः स्मृतं॥ अन्यैरपि विपन्नैस्तु केचिदूचुरनतद्

५ वे इति ॥ तथान्येषां मतमाह ॥ अन्ये इति ॥ अन्ये बुधा ॥ स्वान्वयजात्ययेपि स्वकुलाजातमत्यनाशोपि उदाहृतं न विदधुः ॥
 तथा च मृगुः ॥ वाग्दानानंतरं यत्र कुलयोक्तस्य विन्यतः ॥ ततो दाहौ न कार्यः स्वपक्षस्य दोषतः इति ॥ अथ संकटे प्र
 वृत्तिमाह ॥ जनकां वास्त्रीति ॥ जनकश्च अं वा चस्त्री च भुतश्च ॥ अन्यच्च ॥ अन्यकुलजः प्रतिकूलाधिकारी ॥ एषां अत्य
 योनाशः ॥ मरणमिति यावत् ॥ तस्मिन्सति ॥ अर्द्धार्द्धदलांतरे हेरवसां त्यागो वा सां त्याकचित् ॥ संकटे विदधे
 बुधा इत्याध्याहारः ॥ तदुक्तं भवति ॥ वरस्य वध्वा ॥ दापितृनाशो अर्द्धांतरे वर्षांतरे मातृनाशो ॥ अर्द्धांतरे षण्मासांतरे स्त्री
 नाशो ॥ अर्द्धांतरे त्रिमासांतरे एतद्वितीयादिविवाहे ज्ञेयं ॥ तथा पुत्रनाशो ॥ अर्द्धांतरे सार्द्धमासांतरे अन्यनाशो पितृमातृ
 १६ त्रियादिभ्यो न्यस्य कुलजस्य नाशो दलांतरे सार्द्धार्द्धमासस्यार्द्धांतरे त्रयोविंशतिदिनांतरे विदधत इत्यर्थः ॥
 अन्यमध्ये भ्रातृविशेषमाह ॥ भ्रातृश्चात्मवदिति ॥ ७४ ॥ भ्रातृश्चात्मजवद्भयेति समये पित्रोर्मृतेः संशये नान्येषां प्रति
 कूलमासयि विरक्ता राज्ञा नामपि ॥ आतुर्या १ २ ३ ४ भृतृक्रियादसि भवेनादीमुखं गावरे नो कुर्याज्वरितस्य
 मंगलमंति आधुनवे निश्चितं ॥ ७५ ॥ भ्रातृर्नाशो पुत्रवत् ॥ पुत्रनाशो कवत् ज्ञेयं ॥ सार्द्धमासांतरे कर्तव्यमित्यर्थः
 तथा च स्मृतिमारवल्पो ॥ पितुरक्षमिहाशौचं तदर्द्धमातुरेव च ॥ मासत्रयंतु सार्यायास्तदर्द्धभ्रातृमित्रयोः ॥ अ
 न्येषां तु मपि ङानां माशौचं समासं मितं ॥ तदा तु शांतिकं कृत्वा ॥ ततो लग्नविधीयत इति ॥ स्मृत्यंतरे प्लूतं ॥ संकटे
 समनुप्राप्ते याज्ञवल्क्येन योगिनां ॥ शांतिकृत्वा गोवास्य कृत्वा तां शुभमाचरेत् ॥ अकृत्वा शांतिकं यस्तु निशेधे

सतिरुं कौणो ॥ न कर्तोति श्रुमंगर्वात् ॥ विघ्नस्तस्य पदे पद इति ॥ ज्योतिः प्रकाशो ॥ प्रतिकूलेपि कर्तव्यो विवाहो माममंतगा
 त् ॥ शान्तिविधायगां दत्वा वाग्दानादिचरे पुनरित्येतत्प्रौढायपि नोर्मरुणोपि ज्ञेयं ॥ प्रतिकूलेपि प्रतिकूलाभावमाह ॥ म
 यइत्यादि ॥ मये दुर्मिक्षराजमये ॥ अति समये ॥ अतिकले ॥ पित्रोर्मातापित्रोर्मृतेः संशये मति ॥ अन्येषामातृपितृ
 ष्वामन्येषां मृतानां प्रतिकूलं नास्ति ॥ तथा चोक्तं ॥ ज्योतिः मारे ॥ दुर्मिक्षराष्ट्रसंगे च पित्रोर्वाप्राण संशये ॥ प्रोढायामपि
 कन्यायां नान्यकुलं प्रतीक्षते इति ॥ विशेषांतरमाह ॥ आमयिविरक्ता गत ॥ गतानामपि प्रतिकूलं नास्ति ॥ आमयी
 गोगीदीर्घगोगीति यावत् ॥ विरक्तो ग्रहादिषूक्ष्मासीनः ॥ आराद्रतो दूरगतः देवांतरगत इति यावत् ॥ आराद्रम
 मापयोरित्यर्थः ॥ एषामपि मृतानां कूलं नास्ति ॥ तथा चोक्तं ॥ स्मृत्यंतरे ॥ दीर्घगोगाप्तिमृतस्य दूरदशे स्थित
 स्य च ॥ उदासवर्तिनश्चैव प्रतिकूलं न विद्यत इति ॥ अथान्यानपि शास्त्रार्थानाह ॥ आतुर्योदितिति ॥ तुर्यश्चतुर्थः ॥
 पुरुषमूलपुरुषाश्चतुर्थ इत्यर्थः ॥ तमर्यादीकृत्य मृतस्य नरस्य क्रियाया अनभिभवो अभावे मति कविकारणांतरा
 क्रियायामुक्तायानां दीर्घं नाचरेत् ॥ एतत्त्वगोत्रविषयं ॥ तथा च मेधातिथिः ॥ प्रेत्य कर्माण्यनिवृत्य चरेत् न श्रु
 दयक्रियां ॥ आचतुर्थे ततः ॥ पुंसि पंचमेतु श्रुमं भवेदिति ॥ नो कुर्यादिति ॥ ज्वरितस्य मंगलं नो कुर्यात् ॥ दोषवि
 र्गमना तथा च गर्गः ॥ ज्वरितस्योत्पादनं यस्य श्रुमंतस्य न कारयेत् ॥ दोषनिर्गमना त्वश्चात्स्वस्यो धर्म समाचरे
 दिति ॥ अतीति ॥ अति व्याध्युद्धवे कस्यचित् कुलजस्य शरीरे अतिदा कणज्वरोत्पातौ निश्चयं नो कुर्यात् प्रति

मा० सु० रि०

मिंहे ज्येपि हरिलोकोर्ध्वगौ तस्या दक्षिणतः जाह्नव्या सा गीरया उत्तरतः शुभं हितं च स्यात् ॥ तथा च ज्योतिर्निबन्धे ॥ सु-
मिंहे गुणैः सिंह नवांशो कोर्ध्वगो वरी दक्षिण कुलजातैः उदाह कालात्यय दोषभीतैः कार्यो विवाहैश्च वनो ब्रवीतीति ॥
तथा च गर्गः ॥ सा गीरत्युत्तरेतारे गोदावर्याश्च दक्षिणे ॥ ब्रतो द्वाहादिकर्माणि सिंहस्थेन दुष्यतीति ॥ अर्थो न गोदा-
वर्याः उत्तरे सा गीरयाः दक्षिणे एवं द्वयो गोदा जाह्नवोर्मध्य संकटेऽपि शुभं न आवरेदिति सिद्धं ॥ तथा च मिष्ठः ॥ गोदाव-
र्युत्तरेतारे सा गीरयाश्च दक्षिणे ॥ विवाहादिनकुर्वीत सिंहस्थे च वा स्य तो विति ॥ अत्राप्यति संकटे प्रवृत्तिमाह ॥ इनेति
अस्त्रभीत्यादिषु रजो मयादिषु सत्सु अंतः ॥ गोदा जाह्नवोर्मध्ये हरिलोकोर्ध्वमिंहे ज्ये मति अजे मेषे इने सूर्ये मतिक
र्माचरेत् ॥ अजे इने इत्येत विवाहविषयं ॥ अस्त्रभीत्यादिष्वित्यनेन पदेन लक्ष्यते ॥ तथा च शौनकः ॥ मेषस्थे दिवस
करे मिंहे स्थे वज्रपाणि म विवेच ॥ यस्याः परिणयनमसौ साध्वी सुरसंपदोपेति ॥ ब्रतबंधस्तु मीनगो सूर्ये मतिचै-
त्रे कर्तव्य इति ॥ ग्रंथलता प्रागेवोक्तं ॥ अनिमिषरविमधौ कार्यमिति ॥ तथा च मौंजी पटले ॥ जन्मा दुष्टगैस्सूक्ष्मैर्नीगे वा
शत्रुगैर्गुणैः ॥ मौंजी च धशुभैः प्रोक्तचैने मानगतेरवाविति ॥ अथवा इने इत्येतत्पदं सर्वशुभसाधारणं ॥ तथा च शौ-
नकः ॥ मिंहे स्थे देवगुणैः मेषस्थे यदि सवेत्सहस्रांशुः ॥ मंगलकार्यकुर्यादिति नारदपराशौ वदत इति ॥ अस्त्रभी-
त्यादिष्वित्यादिशब्देन वृद्धपितृमरणशकायां कर्त्रे तदा सा वाद्यति संकटं ज्ञेयं ॥ अथनामगतिजन्मवाच्यो निर्णय
माह ॥ ॥ देशग्रामग्रहज्वरव्यवहति द्यूतेषु दाने मनौ सेवाकाकिणि वर्गसंगरपुनश्च मेलकेनामसं ॥ जन्म

मा० सु० रि०

मिंहजेपि हरिलवोर्ध्वगौतस्यादक्षिणतः जाह्नव्या सागीरण्या उत्तरतः शुभं हितं स्यात् ॥ तथा च ज्योतिर्निबन्धे ॥ सु-
मिंहगुप्तो सिंह नवांशो कोर्ध्वगोवरी दक्षिण कुलजातैः उदाह कालात्यय दोषभीतैः कार्यो विवाहैश्च वनो ब्रवीतीति ॥
तथा च गर्गः ॥ सागीरत्युत्तरेतारे गोदावर्याश्च दक्षिणे ॥ ब्रतो दाहादिकर्माणि सिंहस्थेन दुष्यतीति ॥ अर्थात् गोदा-
वर्याः उत्तरे सागीरण्याः दक्षिणे एवं द्वयो गोदा जाह्नवोर्मध्य संकटेऽपि शुभं न आवरेदिति सिद्धं ॥ तथा च मिष्ठः ॥ गोदाव-
र्युत्तरेतारे सागीरण्याश्च दक्षिणे ॥ विवाहादिन कुर्वीत सिंहस्थे च वा स्य तो विति ॥ अत्राप्यति संकटे प्रवृत्तिमाह ॥ इनेति
अस्त्रसीत्यादिषु रजो मयादिषु सत्सु अंतः ॥ गोदा जाह्नवोर्मध्ये हरिलवूर्ध्वमिंहजे ज्येष्ठमति अजे मेषे इने सूर्यमतिक-
र्माचरेत् ॥ अजे इने इत्येत विवाहविषयं ॥ अस्त्रसीत्यादिष्वित्यनेन पदेन लक्ष्यते ॥ तथा च शौनकः ॥ मेषस्थे दिवस-
करे मिंहस्थे वज्रपाणि म विवेच ॥ यस्याः परिणयनमसौ साध्वी सुरसंपदोपेति ॥ ब्रतबंधस्तु मीनगोमूर्यमतिचै-
त्रे कर्तव्य इति ॥ ग्रंथलता प्रागेवोक्तं ॥ अनिमिषरविमधौ कार्यमिति ॥ तथा च मौंजी पटले ॥ जन्मा दुष्टगेषु नैव नीगे वा-
शत्रुगे गुणैः ॥ मौंजी च धशुभैः प्रोक्तचैने मानगतेरवाविति ॥ अथवा इने इत्येतत्पदं सर्वशुभसाधारणं ॥ तथा च शौ-
नकः ॥ सिंहस्थे देवगुणैः मेषस्थे यदि सवेत्सहस्रांशुः ॥ मंगलकार्यकुर्यादिति नारदपराशौ वदत इति ॥ अस्त्रसी-
त्यादिष्वित्यादिशब्देन वृद्धपितृमरणशकायां कर्त्तव्यता सा वाद्यति संकटं ज्ञेयं ॥ अथनामगशिजन्मगश्रयो निर्णय-
माह ॥ ॥ देशग्रामग्रहज्वरव्यवहृतिघूतेषु दाने मनौ सेवाकाकिणि वर्गसंगरपुनश्च मेलकेनामसं ॥ जन्म

कूलश्रीत्यादिशेगः॥ पा॥ आचरोव्याधिर्विकारो दुखं माप इत्यादिवाग्मदेव्यपर्यायनामानि॥ तथाचगर्गः॥ केचि
दूग्रेहस्यस्यकस्यविहाकणोऽवरः॥ तावमंगलं कार्यं न कार्यं निश्चयं बुधैरिति॥ महत्संकटे सति वृद्धिस्तकेकमहि
तामाह॥ चेत्स्यादिति॥ ७॥ चेत्स्यात्सूतकमुक्तपूर्वसमयेनारब्धकार्ये बुधः कृष्णं दीप्तं होमोत्तिजननाशौचेक
चित्कारयेत्॥ गमिहे ज्येष्ठशुभहिनं हरिलबोर्ध्वं गौतमीदक्षिणे जान्हव्युत्तरतः केचिद्विमतमजे केतोस्त्रिभोत्यादिषु
॥ ८० ॥ उक्तपूर्वसमये यतो दाहं न चौलमौलिकमित्यत्रोक्ते पूर्वकाले अनारक्तकार्ये सति संकटे च प्राप्ते सति कृ
ष्णं दीप्तं होमतः कृष्णं क्षिप्रिर्धेवा देवहेल नमित्यादिति सूक्ष्मिर्धत होमः कृष्णं दीप्तं होमते न जननाशौचे
दशाहं तिजन्मदशाहमध्ये कर्म आचरेत्॥ कृष्णं दीप्तं होमशास्त्रोक्तं सदैव कृत्वा कर्म कृतव्यमित्यर्थः॥ त
दुक्तं स्मृत्यंतरे॥ संकटे समनुप्राप्ते सुतके समुपागते॥ कृष्णं दीप्तं हुत्वा गां च दद्याय यस्वीनीं॥ वृद्धोपनयनो दाह
प्रतिष्ठादिकमाचरेदिति॥ स्मृत्यंतरे॥ अनारब्धविशुध्यर्थं कृष्णं दीप्तं हुत्वा तत्॥ गां दद्यात्पचगव्याशीततः शुध्य
ति सूतकीति॥ अथमिहे गुरो सति मंगलनिषेधमाह॥ ७॥ मिहे ज्येति॥ मिहे शीघ्रः तस्मिन्सति शुभं नित्यं व्यतिरि
क्तं न हिन स्यात्॥ इदं तु पूर्वमेव प्रपचितं॥ तथा कालनिर्णये॥ शान्तिकं पौष्टिकं यात्राप्रतिप्रतिष्ठो दाहपूर्वकं॥ न कुर्या
मर्वमांगलं सिंहस्य च हस्यतौ इति॥ तथा च मांडव्यः॥ इष्टा पूर्वे च चोलादि संस्कारान्वास्तुकर्म च॥ अन्यो निशुभ
कर्माणि न कुर्यात्सिंहगे गुगविति॥ अथ संकटे प्रवृत्तिमाह॥ हरिलबोर्ध्वमिति॥ केचित्संकटे देकालमया दो

ॐ परतो वधू पुरुष योजनमर्क्षमेकस्य चेत्तातं शुद्धिमतो विलोमस्य च तयोर्नामर्क्षयोर्मेलकः ॥ ८१ ॥ देशप्रसिद्धः ॥ आ
मप्रसिद्धः ॥ गृहप्रसिद्धः ॥ ज्वरप्रसिद्धः ॥ इत्यादिषु नाममंत्रा मराशिः प्रधानस्यात् ॥ एतदुक्तं भवति ॥ देश = ग्रामग्रहेषु
प्रवेशार्थं ॥ ज्वरे चंद्राद्यवलोकनार्थं व्यवहृतिव्यवहारः द्यूतं प्रसिद्धः ॥ दानतुलापुरुषादि ॥ एषु चंद्रबलाद्यर्थं ॥
मनोमंत्रे मेलनार्थं चंद्रबलाद्यर्थं च ॥ सेवा राजादिसेवा ॥ तत्र मेलनार्थं ॥ काकिण्यां ॥ काकिणीवलोकनार्थं ॥ वर्गे व
र्गशुद्ध्यर्थं ॥ संगरे संग्रामे चंद्रबलाद्यर्थं ॥ मुनस्स मेलके पुनस्तु मेलनाय नामराशि अवलोकनीयेत्यर्थः ॥ परतः एष्यो
न्यत्र विवाहयात्रादौ जन्मर्क्षजन्मराशिः प्रधानं स्यात् ॥ तथा च ज्योतिर्निबन्धे ॥ देशग्रामग्रहे युद्धे सेवायां व्यवहार
के ॥ नामराशोः प्रधानत्वं जन्मराशिनवितयेदिति ॥ अन्यच्च ॥ काकिण्यां वर्गशुद्धौ च ॥ मंत्रेषु पुनस्तु वरणे नामराशोः
प्रधानतेति ॥ विवाहे सर्वमांगले यात्रादौ ग्रहगोचरे जन्मराशिः प्रधानत्वं नामराशिनवितयेदिति ॥ अथ वधूवरयो
मध्ये एकस्य जन्मर्क्षज्ञातं एकस्य वज्ञातं तथा शुद्धमेलनादिकथमवलोकनीयमित्याह ॥ वधूषु पुरुषयोरिति ॥ वधू
पुरुषयोर्मध्ये चेद्यदि एकस्य जन्मर्क्षज्ञात एकस्य न ज्ञातं तदा इतः ॥ नाता जन्मर्क्षादेकस्य शुद्धिगुर्वादिशुद्धिं
विलोमस्य तयोर्वधूवरयोर्नामर्क्षयोर्मेलको वर्णावश्यं हि कः ॥ पूर्वोक्ते विलोक्यः ॥ अर्थाद्दयोराशयज्ञाननामर्क्ष
देवमर्वं विलोक्य ॥ तथा च शाङ्खधरः ॥ विवाहघटनं चैवलग्नजं ग्रहजं बलं ॥ नाममाश्रितयेत्सर्वजन्मज्ञातं
यदेति ॥ अथ मेवलकार्यनाम्नो नक्षत्रज्ञानमाह ॥ ४२ ॥ मन्त्रादिमवर्णतो वकहडाद्युज्यादिवर्णाद्वौ तुल्य

मु० मा० टी०

वत्रशसौख्यौयुदिमिधा ह्याहोस्पनामांतिमं॥ आर्यानुदहनेजनुर्ममलंपहृस्यबंधेजगुहैर्ग्यामनृपाभि
षेककृषिमौज्यान्नाशनेमृषणो॥ ४८३॥ नामादिवर्णोनामाक्षद्यक्षरंतस्मात्॥ अवकडंशतपदेवकं॥ यस्माच्च
कात्॥ चूचेचोलाआदेनष्ठावेइत्यादरः॥ श्लोका निवद्धस्तस्माच्चकाद्वंनक्षत्रंसेयं॥ तद्यथा॥ चूडामणिमणिति
नाम्नः॥ आद्याक्षराच्चकाशतचूचेचोलाइत्यादीनांश्विनीनक्षत्रंतत्रप्रथमश्वरणा इतिवत्॥ ज्ञेयइत्यर्थः॥ तथाच
दीपिकायांजन्मकैश्चिदग्निप्रादिति॥ तन्नाडीत्यस्यार्थः॥ यदानाम्नोनक्षत्रंगवेष्टतेतदा अग्निभातृकृत्तिकान
क्षत्रातन्नाडीविलोकेतिकेचिदुक्तं॥ कैश्चिदिति॥ तन्मतमग्राह्यं॥ तस्मादश्विन्यादिविकं व्यस्तमिति न्यायेनना
ड्यवलोकनंबहुसंमतमिति सावः॥ यदानामादौयोगाक्षरेसंतिकिकर्तव्यमित्यपेक्षायामाह॥ युज्यादिवर्ण
दिति॥ युजियुक्तिक्षरेसंयुक्ताक्षरेप्रद्युम्नेत्यादिकेनामादौयुक्ताक्षरेसंतिआदिवर्णात्वथमवर्णासंज्ञेयं॥ यथाप्र
द्युम्नेनाग्निप्रथमवर्णाः॥ प्रस्तत्राप्याद्यः॥ पकारस्तस्माद्वंसेयंमित्यमित्यर्थः॥ प्रियवचाइत्यादौ॥ प्रपिकाराव
ग्राह्यः॥ दपदइत्यादौदुकारइत्याह॥ ग्राह्यइत्यादि॥ तथास्वरशास्त्रे॥ संयोगाक्षरजेनाग्निजेयतत्रादिमाक्षर
मिति॥ अवकहडचकेनामाद्यक्षराभावे सति किंकर्तव्यमित्यपेक्षायामाह॥ वचोतुल्लावत्रवशसौख्यौइ
ति॥ अत्रावकडचकेवचोइतिइमोवर्णो॥ तुल्लोमहसौजेयो॥ वकारस्यानेवकारः॥ वकारस्यानेवकारः॥ इत्य
र्थः॥ तथाचशसौवर्णोतुल्लो॥ तथाचखौ॥ अत्रोदाहरणं॥ शिवइतिनाग्निसतिअवकडेचकेराकारस्या

भावात्। शिकारस्थाने वं- सिकारांगीकारद्वयेयमिति सावः॥ एवमेव शसौ ततस्याखणौ परस्परमवर्णो मातामं जेयं
 तथा च स्वरशास्त्रे॥ खषौ शसौ च वौ चैव से याति परस्परतिति॥ अन्यच्च। न प्रोक्ताङ्ग- भणावर्णा नामादौ मंति ते न हि। चे
 द्वंति तदा जेया गजडास्ते यथाक्रममिति। चकं शतपदं वक्ष्ये अक्षां शास्त्रसंभवे मित्यादि स्वरशास्त्रोक्तं॥ अवकहडा
 चकंप्रसिद्धं। अथ यस्य बहूनि नामानि तस्य कस्मान्नो मं जेयमित्याकांक्षाया माह॥ यदा सिधा बह्यो सवति। अ
 स्मांति मचं पश्चाद्भवंति नामेत्वां श्रौ॥ तथा च स्वरशास्त्रे। बहूनि यस्य नामानि नरस्य स्यूकयंचन॥ तस्य पश्चाद्भवं ना
 मशास्त्रं॥ स्वरविशारद्विदौ रिति॥ अथ जन्मजं नक्षत्रेषु येषु शस्तं तान्याह॥ आर्या इति॥ बुद्धहने पुरुषविवाहे
 जन्मसंजन्मनक्षत्रं। अमलंति दूषणं जगुः॥ तथा च पट्टस्य बधे। पट्टबंधने। ग्रहं ग्रहकरणप्रवेशनं। तथा च ग्रामो
 ग्रामचरप्रवेशनं नृणामिषे को गजासिषे को कृषिप्रसिद्धः॥ मौजीप्रसिद्धः॥ अन्नाशनं। नवान्नप्राशनं॥ पूषणं पूष
 णाधारणं॥ एषां समारस्तमि नूजन्मसंश्रुमदं जगुः॥ तथा च ज्योतिः प्रकाशे॥ जन्मसं कृषि नृपा नृपासिषे चने भू
 षणे नगरे गेहकर्मणि॥ आधिपत्यममौजिबंधने पुंविवाह उदितं शुभबुधै रिति॥ राजमार्ते डे॥ वसंत समये द
 षादष्टे गर्भाष्टमे ष्ये॥ मेखलां जन्ममासे पि जन्ममेव ति यावसंत इति॥ नारदः॥ वपट्टबंधनचौला न्नं प्राशने चो
 पनायने॥ शुभदं जन्मनक्षत्रं मश्रु संत्यक्तं कर्मणीति॥ ५५॥ ५६॥ इति स्वस्त्यमुहूर्तमार्ते डटीकायां मार्ते डवस्तु
 भायां विवाहप्रकरणं समाप्तं॥ ५७॥ अथ आग्राधानवृत्तैकनाह॥ अग्राधानमवादिदारममये दायाद्यका

लेपरैहीशाग्निक्रवशाकपूषमृगेजैयज्जलग्नाशयोः॥जीवंदककुजैःसुतर्दिगुरुकेंद्रस्यैरनस्यंगतैःस्वोच्चेष्ट
 र्गगतैःपरैरुपचये३६।११।१०विनाद्यस्तुदौबुधैः॥१॥अग्नेराधा॥नंबहुसिबुधौदारकालेअवादि।कथितं।चतु
 र्थाकिर्मानंतरंवारकालः।पदेराचार्यैःदायाद्यकालेधनविभागाकालेअवादि॥तथाचोक्तं॥हर्नेकनाह॥जाते॥अ
 ग्न्याधानंदारकालेविधेयंकैश्चित्प्रोक्तंतच्चदायादकालेइति॥तथाचकात्यायनग्रह्ये॥अवसण्याधानंदारकाले
 दायाद्यकालेएवामिति॥एतद्भाष्यकारैरेवंव्यवस्थापितं॥अन्नात्तमनोदारकाले॥भ्रातृमतोदायाद्यकालेप्रोक्तमि
 ति॥स्मृतिपुल्लतदारस्यअग्निनाविनाबहुदोषोदृश्यते॥तथाहिकृतदागेनैवतिष्ठेत्क्षणमप्याग्निनाविना॥नि
 ष्ठमचेद्विजोब्राह्मणस्तथाचप्रतितोमवेत्॥पितृपाकोपजीविस्वाभ्रातृपाकोपजीवकाः॥जानाध्ययनविष्टोवान
 दुष्येताग्निनाविना॥योरग्निरुपमेवेतदाग्नूकामाहतावपि।पारदाशिमविशेयःस्यस्त्रीस्वीकरणादपि॥यथा
 ज्ञानंमथ्यसंध्यायेरस्याध्ययनंयथा॥तथैवोपासनंदृष्टंनास्थितिद्वियोगइति॥तस्मात्सूत्रकारैः॥कात्यायना
 दिभिर्दारकालेवबाहुलोक्तं॥यत्रभाष्यकारैः॥वेव्यवस्थापितं॥भ्रातृमतोदारकाले॥भ्रातृमतोदायाद्य
 कालेइति॥अग्न्याधाननक्षत्राहण्यो॥कैःहीशाग्निक्रवशाकपौष्णमृगेजैः॥हीशंविशाखा॥अग्निकृति
 का॥अवाणिचुत्तराशेहिएयः॥शाकंज्येष्ठः॥पौष्णंरेवती॥मृगःप्रसिद्धं॥इज्योपुष्यः॥तैःकयोःयज्जलग्नाशयोः
 विगताःअजोयाभ्यांनौयज्जौ॥यज्जौचतौलग्नौचतथातयोः।अजोजलचराशयःमकरस्यपश्चिमांहुं

कुंभोमीनः कर्कश्चेतैजलचरशायगर्भोपिजलजः॥ एतैरहितयोः लग्ननंशंशयोरित्यर्थः॥ तथा च वृत्तशतैः॥ कर्कि
नकघटमीनविलग्नेवाशकेतनुगतेयतदीपे॥ लग्नगेकुमुदिनीदयितेवाशमेतिजनितोपिहुताशइति॥ कैः जीवे
द्वर्ककुनैः सुतर्द्धिकेद्रस्यैः॥ जीवेगुरुः॥ इंदुश्चंद्रः॥ अर्कः सूर्यः कुजोश्लोमः॥ तैः सुतः पंचमरुद्वयउपचयभवानि
विषडेकादशभवानि॥ गुरुर्नवमं॥ केद्राणि प्रथमंचतुर्थमप्तमदशमानि॥ ५॥ ३॥ ६॥ ११॥ १०॥ ९॥ १४॥ १७॥ १०॥ एतत्
स्थानगतैः॥ कथंभूतैः अनस्तंगतैः सूर्यकिरणैरलुप्तैः॥ पुनः कथंभूतैः स्वाच्चेष्टर्क्षगतैः॥ स्वश्चउच्चानिचइष्टा
श्च॥ २॥ एषारुक्षाणिशायकृद्भूतैः स्वराविउच्चराशिमित्रराडिगतैरित्यर्थः॥ परैरुक्तेस्योन्यैर्गृहैरुपचयेविष
डेकादशदशमे॥ कस्यां सत्यां विनाद्यशुबोमत्यां॥ वित्तद्वितीयआद्यं॥ तयोः शुद्धिः कूररहित्यंतस्यां शेषं पूर्वव
त्॥ प्रायश्चंद्रमित्युक्तंमेवलोक्यं॥ तथा च वृत्तशतैः॥ केद्रर्क्षोपचयत्रिकोणभवतासूर्यरिजीवेदवः शेषाश्चापच
स्पितायदितमग्न्याधानमुक्तशुभं॥ चंद्रेनैधनगेमित्रयेतयुवतीशौमेपुनानष्टमेशेषनृत्यगतैः रुजाचसहितोशा
धानकर्तासवेत्॥ नो कुर्याद्व्रतकुंभुपरिग्रहमिहक्षमापुत्रजीवेदुसिर्नचिस्थे विस्जितेविपोर्नचरनैरस्तंगतै
वादिजइति॥ तथा चमंहितायांतरे॥ अग्न्याधानंनकुर्वीतकर्किनकत्रयेविधौ॥ लग्नगेधनगेपापेतथारथेग्रहा
न्वितेइति॥ ७॥ इतिमुहूर्तमार्तंडलीकायांअग्न्याधानप्रकरणां॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ ७॥ श्रीकृष्णार्प०

137
5 (A)

अपयत्प्रकवणं विवस्वस्ता वद्भाम विचारमाह ॥ नामाक्षा द्वि २ मुतां ५ क ९ दि क १० अव ११ ग्रामः शुभो
 न्योन्यपातकोरोत्यमुवांशुभं निवसतां दोषाः परेषामलं ॥ कन्या कर्कि धनुस्तुला क्रिय घटाः कौर्ण्यो दु
 जौयाम्यतो न्ये सधे निवसंत्यथे द्र ककुभो वर्गा स्युरोजस्विना ॥ ८६ ॥ नामाक्षा द्वि २ नामर्क्षा नामशरीः
 सकाशात् द्वि २ मुतां ५ क ९ दि ग अव तो ग्रामः शुभस्यात् ॥ अयउक्ते विपरीतो ग्रामः अन्यस्यात् ॥ अशुभस्या
 दित्यर्थः ॥ तदुक्तं ज्योतिः ॥ एकमे सप्तमे यामे वै रंहा निधु विषष्टगे ॥ चतुर्थी घट्ट ६ शरी गः शोपंस्याने मुरवंभ
 वेत् ॥ ग्रामः शुभं म x सागरे x सिधायै दानी ग्रामदि गु ० नियममाह ॥ तकोरो इति ॥ तकोरो तस्य ग्रामको
 रो अंत्यमुवां रज कचर्म कदिनां निवसतां वम विकुर्वतां शुभं स्यात् ॥ रज कचर्म कश्चै वनलो वकुरु एवं च कैवर्त्तमे
 दसिह्याश्च सप्तै ते रंत्य जास्मृताः इत्यादीनां ग्रामकोरो शुभं स्यादित्यर्थः ॥ कोरो निवसतां परेषां वर्णानां अ
 पुरग्रामानां ल अत्यर्थं दोषाः स्यः अशुभानि स्पूरित्यर्थः ॥ तथा च ज्योतिर्निबंधे ॥ सुवनपुरग्रामानां कोये को
 शुनिवसतां दोषाः स्वपचादयो त्यजाद्यास्तेष्वेव विवृद्धिमायांति एवं जातिजातिनां शुभशुभदिग विभाग मु
 क्ता शशि परत्वेन दिक्षु वसतिमाह ॥ कन्यति ॥ यमात्रा दितः दक्षिणा स्या सकाशात् के मेणाष्टा मुदिक्षु क
 न्या कर्कि धनुरादयो गशयो न वसति अन्य उर्वरिता मध्ये न्ये वसंति एतदुक्तं ॥ अक्षिण्या मं न वभा गं परिक
 ल्पामध्य भागा दक्षिणा भागे कन्या सवति ॥ कन्या शिना दक्षिणा भागे ग्रहं न कार्यमित्यर्थः ॥ तथैव नैर्ऋत्य

मूर्त्ति० मा० टी०

कमर्कः। पश्चिमे धनुः। वायवे तुला। उत्तरे अजो मेघः। दशान्यां घटः कुंजः। पूर्वकोर्षी वृश्चिः। अग्नये अंत्योमी
नः। नवमति। अन्ये वृषमिथुनमिह मकरा मध्यमागे नवमंति एवं राशिपरत्वे उदितः नियममुक्ता। इहानी
वर्गपरत्वेन दिद्रिः यममाह॥ ७७ ॥ अष्टावप्रमुखा स्वपंचमपरादिप्रभुवर्गो न्ययुक्तः काकिरिकागजै
मिथइमायस्याधिका सोर्यदः॥ श्वेता वक्त्रकपीतकवसुधा स्वादुः कटुस्त्रिककाकाषाया घृतशोणितान्नम
दिरागधाः शुभा विप्रतः॥ अष्टेति॥ इंद्रककुम्भाः मकाशात्॥ अष्टमुदिक्ष अष्टमुखा। अष्टो वर्गः अष्टवट
तपयशा इति एते प्रसिद्धा ओजस्विनो बलवन्तः स्फुरित्युत्तरे श्लोके नोच्यः॥ एतदुक्तं भवति। अआइ ईउऊ
इत्यादिकः षोडशाक्षरो वर्गः पूर्वस्या वलिकादिकः पचाक्षर आग्नेयं चादिकः पंचाक्षरः दक्षिणस्यां ल
दिकः पंचनैऋत्यादिकः। पचपश्चिमायां पाचितः ५ वायव्यां यादिकः ४ उत्तरस्यां शादिकः ४ दशान्यां वली अ
यमर्थः स्वनामादिमाक्षरोत्तुवर्गः ज्ञात्वा स्वस्वस्थाने ग्रहं कार्यमिति भावः। यतः स्वस्वस्थाने प्राणिनो बलव
तः इति लोके प्रसिद्धिः किंलक्षणवर्गः स्वपंचमपराः स्वप्यः पंचमाः परावैरिणो येषां ते तथा। अवर्गस्य वर्ग
स्य पंचमतमं वर्गः सोऽस्य वैरी। एवं सर्वे र्गात्मा वैरिणो येषां ते तथा। अवर्गस्य पंचमतवर्गः ज्ञातव्याः वैरत्वं
स्वावसेना। तदुक्तं भूपालवल्लभे। वर्गं शास्त्रार्थमा लज्जरमिह स्वसर्पमूषकाः। इमे एते पूर्ववत्तेषां स्ववर्ग
संचमोरिपुः। तस्मात्सर्वैरिवर्गस्य दिशि मिति भावः। अर्थादन्यत्र मध्यमं। तथा स्वदिग्वर्गसंज्ञं शुभं॥ वैरि

दिग्गसन्नमश्रुसमितिबुध्यातेयं एवं स्ववर्ग्यासं वर्गयो मित्रारित्वमवलोक्यवासः कर्तव्य इति प्रसिद्धं । तत्र शशिघ
 रितस्माह वर्गघटितयोः शशिघटितं वलवत् ॥ तदुक्तं । ज्योतिः सागरे कैय्या हुरथवर्गोणा स्वस्थानेषु द्रुहमिति
 अथ वर्गघटिते काकिणीका अहा द्विघ्न इति । स्ववर्ग्यामवर्गवसतिकर्तुवर्गद्विघ्नः द्विगुणोतः कार्यमिधः अन्ययु
 क् अन्यवर्गयुक् कार्यः गजैरष्टभिस्तेष्टः शेषितः सन्नकाकिणीकास्युः इमां काकिणीकाः यस्य अधिकाः सोय
 दोधनदाता स्यात् । एवग्रामदिग्विषयममुक्ता । इदानीं निर्माणे पतनया क्षेत्रा मां दोपरिक्षेत गधर्वणारसपूर्व
 रित्युक्तात्तीवद्वर्णपरत्वेन भूमेवर्णारसगंधानुवृत्ताहं नाह ॥ श्वेत इति । श्वेतारक्तकपीतकृष्णवसुधाः विप्रतः
 ब्राह्मणात्सकाशात् वर्णानां श्रुत्याः शोभमानास्युः श्वेतवसुधा एष्वी ब्राह्मणस्यस्य अरक्तवसुधा क्षत्रियस्यपी
 तवसुधा वैश्यस्य कृष्णवसुधा शूद्रस्याशोभनेति । अर्थानिश्चजातीनां मिश्राशोभना । तथा च वसिष्ठः श्वेता
 शस्तादिजेंद्राणां रक्ताभुमिर्महीभुजां विशांपीतं च मूद्राणां कृष्णान्ये च मिश्रिता ॥ एवं वर्णमुक्ते दानीं रसमाह
 स्वादुरिति । स्वादुर्मधुरा ब्राह्मणस्य शोभना । कटुमरीचरसा क्षत्रियस्य तिकका निंबरस्य वैश्यस्य कावायाह
 रितं शूद्रसा शूद्रस्य शोभनेति ॥ अर्थानिश्चजातीनां मिश्ररसा तथा च नारदः । मधुरं कटुकं तिक्तं काषा
 याश्च रसाः क्रमात् ॥ एवंपरसानुक्ता गंधानां हंघतेति । घृतगंधा ब्रह्मस्य श्रोणित गंधारक्तगंधा क्षत्रियस्य
 अन्नगंधा वैश्यस्य मदिशगंधा ब्राह्मणस्य मद्यगंधा शूद्रमिश्रणां मिश्रगंधा श्रुममित्यर्थमिह ॥ तथा चोक्तं कारि

यदिप्रथमवर्गोदिवर्णोद्गमः स्यात् ॥ वर्गाणां प्रथमाक्षरो दय स्यात् ॥ अकवटतपय शानां अन्यतमाक्षरोद्गमः स्यात् ॥ तदाशालं नदिगातं तस्य वर्गस्य दिगातं मुधीः आदिशेत् ॥ शालमात्रा ॥ स्तिथिकथयेत् ॥ तदुक्तं भवति ॥ ग्रह
 समितां भूमिदक्षिणोत्तररेखाभिः संमतयानवधाहत्वा वर्गवक्षरेः ॥ अकवटतपय शौरह मित्रं मणाहा मुपूर्वोदि
 दिक्षु शालमादिशत् ॥ अकारे प्रश्नाद्याक्षरे मतिपूर्वस्या शालमादिशेत् ॥ ककारे अग्नेया ॥ चकारे दक्षिणस्या इत्या
 द्यष्टु दिक्षु अष्टमि रक्षरे गदिशेदिशेदित्यर्थः ॥ तु पुनर्हर्षतैस्त्रिभिरक्षरैर्मध्यतो मध्यकोष्ठे आदिशेत् ॥ हप
 यानां च याणां अन्यते मे प्रक्षरे मनिमध्ये शमादिशेत् ॥ तथा चोक्तं ज्योतिर्निर्बधे ॥ स्मृतेषु देवतां प्रह्वन स्याथ
 मक्षरे ॥ गृहित्वा तु ततः शालमासलमस्यगु विचार्यते ॥ अकवटतपय श पयावर्गाः ॥ हपयावर्णाः पूर्वादिमध्यां
 ताः करयकशः इहेनान्ये शालमगृहमिव सतानाम इति ॥ एतद्देवस्य हंतत्रैवोक्तं ॥ पृक्षायां यदि अः प्राच्यां नर शैलं
 तदा भवेत् ॥ सार्धहस्तप्रमाणेन तच्च मानुषमृत्युहृत ॥ अग्नेयां दिशिकः प्रश्नवर शालं तदा भवेत् ॥ सार्धहस्त
 प्रमाणेन तच्च मानुरद्वये ॥ राजदंडो भवेत्तत्र मयं नैव निवर्तते ॥ याम्यादियौ डि च प्रश्ने कुर्यात्वा कटि मंस्थि नर श
 लमगृहे शालमगृहे शस्यमरणं चिर गे गतः ॥ ३ ॥ कृत्यां यदि टः प्रश्ने सार्धहस्ता दधस्ये ले ॥ शुनो स्थि जायते तच्च
 बालानां जनयन्मृतिः ॥ ४ ॥ पृश्ने पश्चिमाया च विशे शालं प्रजायते ॥ सार्धहस्ते गृहस्वामी न तिष्ठति तदा गृहे ॥
 ॥ ५ ॥ वायव्यादिशि पः प्रश्न तु शरागाश्च पुष्करे ॥ कुर्वति मित्रनाशं च दुः स्वप्नं दर्शनं सदा ॥ ६ ॥ उदीच्यादि

विषयः पञ्चे विप्रशालंटे धराः। तच्छीघ्रं निर्धनं लायं कुबेरमदृशहि॥ इशान्यादिशाशः प्रस्नेमोशालंसाह्वस्त
तः। तदो धेनस्य नाशाय शायजते गृहमेधिनः। ८१॥ हृष्यामध्ये मेकोष्ठे वक्षोभात्रे शवेदधः नृपकपालमथोऽसम
लोहंतकुलनाशहत॥ ९॥ एवंशालामभिधायेदानीं स्थलस्य शुभशुभाने स्योपायमाह ॥ श्वभ्रं हस्तमि
तं खनेदिह जलं पूर्णं निशास्त्रे न्यसेत् प्रातर्हृजलं स्थलं मदजलं मध्यं त्वमस्फाटितं॥ शालेवनिखने ग
हादिकमुवांनत्वा जलांतरो यावद्वापुरुषः स्ततः कपिशिरः स्तुत्वा वसतिः पूरयेत्॥ ८२॥ स्वर्भूमिति। स्व
भांगर्तहस्तमितं खनेत्। इहास्मिन् स्वभ्रे निशास्त्रे गत्रिमुखे अर्द्धमूर्यास्तजलं पूर्णं न्यसेत्। तच्चैद्यदि प्रा
तः सजलं लं स्यात् तदा तत् स्थलं शुभं वृद्धि करं स्यात्। यदि अजलं गतजलं स्यात् तदा मध्ये यदा स्फाटितं
स्फुटितं स्यात् तदा अमृतं नानाविहोर्धो निकरमित्यर्थः॥ तथा च नारदः॥ तथा निशादौ तत्तत्त्वा पानीयेन
प्रपूरयेत्। प्रातर्हृजे जले बुद्धिः समद्यं केवलोक्षय। इति॥ एवं शुभाशुभस्थलमभिधायेदानीं प्रमिश्रो
धनमाह॥ शालेति। एवंमुक्तप्रकारेण स्थले शालागृहाधिकमुवंजलांतं यथाभवति तथा खनेत्। ग्रहाधिका
ग्रहाधिका वासौ शुभतथा तां कलितग्रहात् किंचिदधिका भूमिं जलपर्यंतं खनेदित्यर्थः॥ अधिकखननं शु
भमूभागे भित्तिरचनायां वा इत्ययं वा॥ स्तरो र्यावत् तावत् खनेत्। एष्वीगर्भमृद्दे दानास्तं सतिः तत्रान्य
स्तं रूपं यं तं खनेदित्यर्थः॥ अथवा यावत् पुरुषप्रमाणं खनेत्॥ इदं शक्त्यपेक्षया ज्ञातव्यं पुरुषप्रमाणं

खनेतपंचरत्नयः॥ तथाचशूलं पंचारत्निर्देवावितृक्तिविशतिमतांगुलः पुरुष इति। पंचारत्नादयः पुरुषपर्यायाः
किं कृत्वा न मम कृत्यत्वेनेदित्यर्थः॥ ततस्तद्वानंतरं। तत्वातंकपिविरः स्तुत्वाश्मभिः वानरविरः प्रमाणोग्रावाणैः
पूरयेत् पूर्णं कुर्यात्। तथाचमांडव्या जलांतां प्रस्तीरितना। पुरुषोत्तमथापिवाक्षेत्संशोध्वाध्वोध्यसल्लं सदन
मारमेत्॥ इति। तथाचमत्सपुगणोकपिशीर्षप्रमाणैश्चग्रावाणैः पूरयेत्तद्वै। स्वातन्त्र्यमुसमकृत्वाततः प्राचीप्रसा
धयेत् इति। स्वल्पमानेक्षेत्रेयदाप्यतेतस्यफलंकारिकायांमुक्तं। स्वल्पमानमुदाक्षेत्रेणपाषाणप्राप्यतेयदि। धना
युश्चिरतास्यास्याकासुगंधनामः। कपालाग्नवकेशादौ व्याधिनापीडितोभवेत्॥ इति। एवंस्थलशुद्धिमभिधाया
धुनादिकृसाधनमाह॥ ७॥ प्राकृसाध्योज्जयनीस्थलाद्यमदिशित्वाष्टानीलास्यंतरास्योम्योतो ग्नुदयादुद
गध्रवमुखदिङ्मूढकैस्याभूतिः॥ गेहमाधवपौषफालगुननमोमार्गेषुमृद्वानिलेपात्र्यर्कज्यवसुध्रवै
स्थिरतनौ कुर्यात्सक्रेद्राष्टमे॥ प्राकृसाध्येति। उज्जनीयस्थलात्पमदिशिदक्षिणस्यांदिशित्वाष्टानिलास्यं
तनात्प्राकृसाध्यानरेतितिशेषः। त्वाष्ट्रंवित्राअनिलंस्वातीजनयोरंतरंयध्यंतस्मात्। प्राचीसाध्योत्यर्थः॥
एतदुक्तंभवति॥ संभवेसतिरात्रौप्राड्मुखउपविश्ययुगमात्रोदितंवित्रांनीलकायाअवलोकायनूनलिकास
वंभूमिपर्यंतमुत्कात्यक्ताभूमौभविहं हत्वातथैवाचलक्तेनैवनेत्रेणस्वातीमवलोकयनतथैवनकालीया
मातृमकाशात्बलंभूमिपर्यंतमुत्कालंबयातेविहंकृत्वा नेत्रालंबंमुक्तातथैवविहंकुर्यात् एवंविहंकुर्या

मु० मा० टी०

तूरज्जप्रांतावेकीकृत्यमध्येविहंकुर्यात्पुनस्तत्रतथैवप्रसार्यमध्यविहेशंकुनिरायातस्मात्पश्चिमचिन्हपर्यंतंर
ज्जुप्रसारयेत्ततप्राचीसूत्रंमुज्जिपिन्यादक्षिणातःप्राचीसाधनमुक्त्वायानंतरंउत्तरतःप्राचीसाधनमाहअ
तःउज्जिन्यामौम्यउत्तरसाधनंअग्न्युदयात्कृतिकोदयात्प्राचीसाध्या॥एतदुक्तंभवतिपूर्ववर्तलिकायायुग
मात्रोदितांकृतिकामौलोस्यनलीकोमूलाग्रायालंवेमुक्त्वासमौविहद्वयंकृत्वातयोरुपरिप्राचीसूत्रं॥अ
थोत्तरसाधनमाह॥उदगीति॥धृयमुवाउत्तरादिक्रमाध्याइदंमर्वेषांसाधारणम्ह॥अथदिग्मूढत्वेदोषमा
हदिग्मूढकेस्यान्मृतिरितिस्पष्टं॥तथाचोक्तंदेवयसौजनदीपिकायांवित्रास्वातंतरेश्रोणादक्षिणापथवासिनां
प्राचीतुलनिकातेया तत्रापथवासिनामिति॥श्रोणातूउज्जिपिन्याः॥तथाचशुल्लंभं॥अंगुलेरप्यसंमितायाः
प्रमाणंतत्राष्टाशीतिशतमोषाचतुःशतमक्षः॥षडशीतिर्यगंचत्वारोहकाः॥शाम्येति॥तथाचस्फुटकरणोक्तं
वंतंवकरेखायारेखांतःसैम्ययाम्यहहरितैस्तः॥तन्मत्सपुच्छमुखतःपश्चिमपूर्वाभिधेविद्यादिति॥तथाच
बृहन्नारदःप्रासादेमदनेलिदेद्वारेकंडेविशेषतः॥दिङ्मूढकुलनाशस्यात्॥तस्मात्साधयेद्विशदिति
अथकेषुमासेषुग्रहकर्तव्यमित्यर्थः॥यामाह॥गेहमिति॥साधवादिषुमासेषुमृदादिभिर्नक्षत्रैःगेहंग्रहकु
र्यात्॥साधवेवैशाखःपौषफाल्गुणप्रसिद्धौ॥नभःश्रावणःमार्गः॥मार्गशीर्षःयोद्धित्यर्थः॥मृदूनिचित्रानुधा
रोरेवतीमृगाः॥अनिलंस्वाती॥अर्कोहस्तः॥इज्यःपुष्यः॥अंशपःशततारिका॥चमुधनिष्ठा॥क्रवाणित्युत

रगे हिणी स्थितं तनो स्थिरलगे किल क्षणे मुके द्राष्टे मे मुलगे न शोभना निपापरहिता परहितानि के द्राष्टु मानिके
 यस्य तत्र या तस्मिन् स्थिरतना विनिपातः शेषं पूर्ववत् अथोक्तेषु अपि नक्षत्रेषु विशेषमाह ॥ ७७ ॥ नो एषा ग्रवि
 धो न रिक्तकथितौ नाकारवागं शयो रुक्तर्क्षे षपि कुं समीनगविधौ स्तं मोक्षिति नाचरेत् ॥ तुर्यो ४ पंचदशा १५ वि
 द्दुर्कैः परिमिता हेदा ४ वि ४ पंचक ५ मानिद्यान्यर्क युतादिगेह कर्तव्यो मानिप्रवे शोपि च ॥ ९१ ॥ नो इति एष्य
 विधौ मतिनो विचरयेत् ॥ एतदुक्तं सति ॥ कृत्तिकादिमत्तनक्षत्राणि पूर्वस्यां ॥ मघादिमत्तदक्षिणेत्यादि मत्त
 शलाकास्थितनक्षत्राणां मध्ये मृदा निदीलोष्टचंद्रनक्षत्रं यस्मिन् दिशि सति तद्दिङ्मुखे सन्मुखश्चंद्रो ज्ञेयः
 तत्तदस्थि एषु तो ज्ञेयः ॥ एवमग्रे एषु गेवांचंद्रसति गृहं न कर्तव्यमित्यर्थः ॥ तथा अगुः ॥ चक्रे मत्तशलाका
 रये कृत्तिकाद्यानि विन्यसेत् ॥ रुक्षंचंद्रस्य द्वास्तोश्च पुरः एषे च नो शुभमिति ॥ तथा च वृत्तशंभुः ॥ धनलाभः
 प्रवासः स्यात् आयुश्चोरभयं कमात् ॥ दक्षाग्रयाम एषु स्य गृहकर्तुं निवाकरे इति ॥ न रिक्तकतिथौ स्पष्टं
 नाकारवागं शयोः ॥ अर्कसौमयो वारे न वां शयो न कुर्यात् ॥ उक्तर्क्षे षपि उक्तनक्षत्रेषु षपि कुं समीनगविधौ मति
 स्तं मोक्षिति नाचरेत् ॥ अर्थादन्यत सर्वमाचरेत् ॥ अथ वृषवास्तुमाह ॥ तुर्योदिति ॥ अर्कयुतादि सूर्यन
 क्षत्रादि च याच्यतुर्योत् ४ पंचदशात् १५ विद्रिकूपरिमितात् २३ त्रयोविंशतिसकाशात् ॥ कमेण वेदा
 धिपंच ४ १ ४ ५ मानि नक्षत्राणि गृहस्य करणे चैरचगायां प्रवेशेपि निद्यानि स्युः ॥ तथा च व्यवहारसा

रे। विवेकाब्धि ३।४।४ विवेकाब्धि ३।४।४ विवेके पूर्व तः शशी। कुर्यात्कुक्षी समुद्रा संस्थे र्थं लक्ष्मीदरिद्रता। धनं च
धिकमात्। मृत्युं प्रवेशारं सः यो र्दृषः इति अथ चतुर्था द्वारनिर्णयमाह। मादौ स्त्रिभिर्वर्तैः ॥५॥ शीते साद्रपदा
त्रिषु विषु मुरः प्रागादि शीर्षा बहि प्रोक्तं सप्तमुरं वतु गो ल्म जघटेष के य मोद ड् मुखं। हृद्रोगै ए कुलीरले य
गरवौ पूर्वा पूर्वापरा संगृहं नान्यस्ये भुजकोटिघात इमह छेषं शुभा याः कमात् ॥९२॥ शीत इति। साद्र
पदा विषु विषु मासेषु मुरः वास्तु पुरुषः प्रागादि शीर्षा शीते। इत्याधारः। एतदुक्तं सवति। साद्रपदादि
ज्येष्ठादि मास त्रये उत्तर शीर्षः। वास्तु शीते इत्यर्थः ॥ अत्रास्या शीर्षादिशायां ग्रह मुरं प्रोक्तं। अथ स
क्रांति परत्वेन मुख निर्णयमाह। गो ल्म जेति। गो ल्म जघटेष के पु सति य मोद ड् मुखं गृहं कार्यं। गो वृषसः
अलि र्दृष्टिकः ॥ अजो मेषः धटस्तुला ॥ एषुराभिषु। अर्कं सूर्येति सति य मोद ड् मुखं दक्षिणाभिमुख उत्तरा
भिमुखं गृहं कार्यमित्यर्थः ॥ हृद्रोगै ए कुलीरले य गरवौ सति पूर्वापरा संगृहं कार्यमित्यर्थः ॥ हृद्रोगः कुंभ
एणो मकरः कुलीरक कटले यः सिंह एता नू गच्छति स तथा तथा सौरविश्व तस्मिन् सति पूर्वापरा स्या पूर्वाभि
मुखं पश्चिमाभिमुखं वा गृहं कार्यं। अन्यस्ये राशि स्ये र वै सति ग्रहं न कार्यं। अथाय परत्वेन गृहे मुख निर्णयं विव
क्ष्मस्तावदाय साधनं माह भुजेति। भुजकोटिघातः इमः इच्छेषः अयाः स्युः भुजो ग्रह वैध्या विस्तारयो न्य
त्तमस्य नामा। दस्य दन्या कोटि। तथा चोक्तं लीलावत्या इहो ह्ये र्यः स्यात्तत्स्य दिन्यादि शीतरो बाहुः ॥ अस्मि

चतुरस्त्रे वा साकारिः कीर्तिता तजैः । तयोर्धनो गुण एनं इमं हतः । अहं हतः शेषं पूर्वादि यथा स्यात्तथा ध्वजादयः
अथाः क्रमात्तस्युः ॥ ७ ॥ पूर्वादि ध्वजधूमसिंहशुनकोक्षाणाः खरे शोष्काधार्यो स्वस्वपदे ध्वजो सिलमुखः प्रा
ग्यवक्रो गजः ॥ प्रागास्यो वृषशो विवारुणमुखः सिंहप्रशस्ता इमे धूमो ग्नेशुनकोत्सजस्य खगपस्योष्टोदिप
ल्याखरः ॥ ९३ ॥ पूर्वादिषु ध्वजादयो बलिष्ठाः स्युरिति तावः ॥ एते ध्वजादयस्वस्वपदे स्वस्वस्थाने । ध्वजः पूर्वं
ध्वजः अग्न्या इत्यादि शहशवपुस्तुषु धार्या । अथ सहशसत्तधार्या । अथ वा क्रूरकर्मसाधनवस्तुषु पराक्रमे
लोधार्या । अथ सहशसत्तगृहे धार्या । अथ वा सहशवस्तुसत्तोपजीविनां गृहे धार्या ॥ अथ वा स्वानुसूयश्च
वस्तुसाध्यहितवस्तुगृहेषु यथाजोम्यधार्या इत्यर्थः ॥ एतस्यैष्टं मुक्तं । वास्तुप्रदिपो खेटकर्पटकोठेषु वृषसिंहो ग
जास्तुतः वापि कृपतडागादौ गजो देयो ह्ये विचक्षणैः । असने योजयेत्तिहं रायेन कुंजरं । वृषशो जनप्रावे
च दद्यात्तालादिषु ध्वजं महासने गिवालायां गृहं वा गमुपजीविनां ॥ धूमदद्यात्तथा स्वानं यवनालजयो
हे ॥ खरो वै श्या गृहयो ज्योधांसः पक्षिपते गृहे ॥ वृषसिंहं गजदद्यात्प्रासादे पुरमं दिरे ॥ तथा च शिल्पशा
स्त्रे । वस्त्रे जेधर्मशालायां कुंभे स्तभे ध्वजे ध्वजः । गोगजो मृगगृहे चैव साधारणगृहेषु शो । यत्रे रास्त्रे रथे सिं
हासां गोलोरेषु शो गजः ॥ धान्यां बुन्नान गोश्वे मशालायां वृषसाशुमः ॥ नद्यमा गोहाहवे द्या गजसिंहवृ
षाशुमाः इत्यादि ॥ एवमाय साधनमुक्ता । इदानीं तेषां मुरकार्या न्याह ॥ ध्वजो सिलमुखः मुखसर्वदिग्द्वारः प्रा

मु० मा० टी०

ग्याम्यवक्रो मजः सुगमः। प्रागास्यो वृषभः। अस्य मुखं। प्राड् मुखो वृषभः स्पष्टं। विवास्तु मुखः सिंहः वक्रास्यायां
वक्राणो दिग्विस्तारः पश्चिमदिक् विगतः शंविना सर्वत्र दिग्द्वार इत्यर्थः। यो यो यद्विख आपत्त तं स तं ग्रह
स्य ततदिशि मुखं कर्तव्यमिति भावः। एवमायपरत्वेनेग्रहमुखमुक्ता प्रसंगेन आया नां शुभत्वमाह। प्रशस्ता
मे इति। इमे चत्वारः। आया प्राशस्ताः। सर्वेषां शुभत्वमाह। अर्थादन्ये चत्वारः समा अयः प्रशस्ताः तथा
वगर्गः कीर्तिशो को जयो वैरंधनं धर्मनता सुखं। योगश्रुतिगृहो रं भेधजादीनां फलं। क्रमात्। तथा दुष्टे सम
ये विषये माहाधूमो गेने रिति। अग्नेर्गृहे धूमो धूमायः प्रशस्तः। अंत्यजस्य सुनवः प्रशस्तः। खगपस्य
पक्षिपालकस्य उद्यु प्रशस्तः। अदृपत्याः वेश्यायाः गृहे स्वरः। खरायः प्रशस्तः। एवमायपरत्वे
न गृहमुखं मणिधाय धुनारा गोपरत्वेनाह। प्राड् प्राड्मुखं मय्यस्यैव कुलीराणां प्रचेतोषु
खं जूकोपांत्यगवाय मास्यमवला युगैराकां नतितं। सोम्यास्य ग्रहमाद्यसिंहधनुषामवेष्टकाद्याननं
लोत्तान्य ककुपूगवा क्षवदनंत कार्य मास्यं न सत्॥ ९४॥ २५॥ प्राहुरिति। अंत्य दृष्टिकुलीराणां प्राड् मु
खं - ग्रहं हितं प्राहः॥ अंत्योमीनः दृष्टिकप्र० कुलीरकर्कः एषामित्यर्थः। जूकोपांत्यगवां प्रचेमुखं पश्चिमा मु
खं। जूकस्तुला उपांत्यकुंभः। गौर्वृषभः। एषामित्यर्थः। अबाला युगैराकां न - यमास्यं दक्षिणा सिमुखं अक
बलोकन्य युगमिथुनः एणकोमकरः एषामित्यर्थः। अद्य सिंहधनुषा। अद्यो मेषः सिंहधनुषी प्र० एषासौ

म्यास्यं उत्तराभिमुखं गृहं हितं प्राहुर्वायः। एवं चतुर्थाग्रहं मुखमभिधायै। इदानीं तं निरायमाह॥ अत्रैष काशानन
मिति॥ गृहं मुखपक्षेषु शोभा वकाशरूपं इष्टदिग्दुःमुखं कृत्वा तद्गृहं आत्रोन्य ककुपूगवाक्षवदनं कार्यं। अत्राश्र
ताः। अन्य ककुपूश्रता सुगवाक्षा एवं वदनानि दास्येत्तत्र या उर्वपक्षत्रये प्र० तदिक्षु गवाक्षाः कार्य इत्यर्थः॥ तथा
च वास्तुशास्त्रे। द्वारं चतुर्विधं प्रोक्तं वास्तुसंक्रांतिभावजं। कृत्वा चान्यतमं मुखं गवाक्षाद्यैः पराणि वैति। एवं गृह
मुखं निर्णयमुक्त्वा धनाकोणादिविद्धं मुखस्य दोषं तदपवादं च माह॥ आस्यं मिति। अस्य गृहस्य मुखं कोणास्तथा
दिनिर्विद्धं न सत्यादित्यर्थः। अथास्यपवादमाह॥ ७५॥ कोणाद्विध्वंशमकूपकर्मतरुदाः संभवे वेदितं स
मौच्चद्विगुणाधिकं तरमवे वेधेन दोषः किल॥ अष्टमे गृहमूलं फले सविहते शेषं गृहस्य सवे दक्षे सर्पहृते व्यो
ग्रहमसत्त्वलाय मूरिव्ययं॥ ७५॥ समौच्चैति। समौच्चद्विगुणाधिकं तरमवे वेधेन दोषः समनो गृहस्यैवेत
पे स्यापेक्षया द्विगुणोधिकं तरमवे द्विगुणांतरजाते वेधे कोणादिवेधेन दोषः अर्था न्यूनं दोषः किले। त्यागं
निश्चये वत्तगतया च मातांतरे उक्ता मार्गतरुकोणरूपकोणाश्च यद्विद्धमशुभं दंसमोखाया द्विगुणात्यक्ता मू
मिं वानदोषेयेति। कात्यायनगृह्यकारिकायामुक्तं। ध्वंकूपतरुस्तं मे पयपकैः। सदैव तैः। तद्वारमशुभं प्रोक्तं मत्सु
अनी च मेव चेति॥ अथ ग्रहनक्षत्रानयनं बाह्यं। अष्टमेति। गृहमूलं फले गृहक्षेत्रफले अष्टमे अष्टगुणिते म२७ वि
हृते सप्तविंशतिहृते सति शेषं ग्रहस्य ग्रहनक्षत्रमवेत्॥ ऊक्षे सर्पहृते अष्टहृते सति शेषं व्योमवेत्॥ एव

मूर्त० सा० दी०

मायव्यावसिधानायाधुनातत्फलंविशेषणदागह॥गृहसमदिति॥स्वलायमूरिवयग्रहंअशुभंस्यात्॥सल
पायश्चमूरिवयग्रहंयस्मिन्नूततथा॥अर्थादहायालाययंशुभं॥नक्षत्रेजातेगशिनिर्णयमाह॥७॥मेषेश्वि
वितयंहरोत्रिपितृमूलत्रयंधनिनिद्वेदेमेपरतो गृहे शघटितं प्राग्वत्तु नाड्यंन्यथा॥एकादिद्विगुणे तत्राग
हमुरा१।२।४।८द्विद्वंकंकास्युःकमाखालायांकयुतिकुयुकुध्रवमुरान्योकांसिसंतिस्फुटं॥७६॥मेषे
इति॥अश्विचितयंमेषेजेयं॥त्रिपितृमंमघास्त्रेयंहरोमिहेजेयं॥मूलादिवितयंधनुषिजेयं॥अन्येषुगशिषु
द्वेदेमेजेयेतथावर्गः॥अश्विन्यादित्रयंमेषेमिहेप्रोक्तंघात्रयं॥मूलादिवितयंचाषे शेषमेषुद्वयमिति॥
॥अथ॥ग्रहतत्त्वस्वामिनोधदितमाह॥गृहेइति॥एगृहप्र०इशाःस्वामीतयोर्घटितं प्राग्वत्॥विवाहवत्॥
जोऽयं॥तत्रविशेषमाह॥नाड्यंन्यथेति॥नाडीएकनाडीअन्यथायोऽयाविवाहवत्तनयोजयेदित्यर्थः॥तत्रएक
नाड्येवप्रत्यस्तेतिभावः॥तथाचवृद्धगर्गः॥प्रभुपण्यागनामित्रंदेशंग्रामंपुरहं॥एकनाडीस्थितंमयंविरु
द्धंवेधवर्जितं॥तथाचज्योतिसागरे॥सव्येसेवकयोश्चैवग्रहस्वामिनोरपि॥परस्परंमिश्रयोश्चएकनाडीप्र
शस्यतेइति॥अथांशमाधनार्थंगृहाणितन्नामाक्षरंसरख्याचाह॥एकादिति॥गृहमुरात्सकाशातकमा
त्यादक्षिणकमात्दिक्षततसृपुदिक्षएकादिद्विगुणो तत्रांकाःस्युःएतदुक्तंभवति॥द्वादरदिशि एकः
तस्माद्वितीयेदिशिद्वौ॥तृतीयादिशिचत्वारः॥चतुर्थदिशिअष्टौ॥एवंभवतीत्यर्थः॥खालांशंकयुतिःशाला

दिगं कयोगः। कुयुक्येकयुतासतीध्रवमुरवानिध्रवादिकानिशास्त्रादितानिगृहाणिस्युः स्फुटं संतिमवन्ति॥ तानि
 यथा॥ ध्रवं धान्यं जयं नंदं नंदं कातमनोरमं मुमुखदुर्मुखं कूरः सूपसंधनदं क्षयं। अकंदं विपुलं चैव विजयं चेति
 शोडशा। अथ गार्हपत्यं स्यात्माह॥ ७॥ आपषष्ठादशमंत्रयो १३ मंत्रे चर्णाः परे अक्षराषष्ठांत्यं चतु ४२ क्षरं खलु
 ग्रहं स्युः शोडशैव गृहाः। गेहक्षमाफल ४१। २। ३। ४। ५। ६। १०४ युग्ययो गृहमवेनामाक्षरैः स्युः संयुतं
 होवहिमिरं शकानशुभदं पस्सं द्वितीयां शकं॥ ९७॥ आपषष्ठादिति। षष्ठमर्थादि कृत्ये त्याषष्ठं तत्तस्मात् प्रथम
 द्वितीये तृतीये चतुर्थे पंचमषष्ठानि। वत्वारि अक्षराणि यस्मिन् ततथा अन्यग्रहस्त्रक्षराः। एवं शोडशग्रहाः स्युः
 ग्रहां पुमां सोमस्येव निकाप्यनिलया लपा इत्यरः। अशकासाधनमाह॥ गेहक्षमेति। गेहक्षमाफल युग्ययोः ग्रह
 क्षेपफल युक्ताः पूर्वाणी तोययः ग्रहमवेनामाक्षरैः संयुता वहिमिस्त्रिभिस्तथाः शेषितः सन् अंशकाः स्युः इंदोय
 मोगजेति तन्नामानि ग्रथांतरे उक्तानि। तच्च द्वितीयां शकं पस्सग्रहं नशुभदं। अथात्प्रथमतृतीयां शकं शुभदमि
 त्यर्थः। पिशांत्यतपस्स स दने भवनागारमंदिरमित्यमरः। अथ विचारविधिमाह॥ ७॥ यावद्दुरिगुणं हृदि स्फु
 रतितत्तावद्विचार्य करैश्चैतैर्नो तनुयादिहां गुलमुखं क्षिप्त्वा विहाया यवाश्री गोपीपतिमंगत्मा बुगिमुखैराया
 सविच्छिन्नये स्वेष्टाय र्क्षफलं निबद्धमिह तत्प्रात्वा तस्थलं साधयेत्॥ यावदिति। यावत्करैः हस्तैः कृत्वा मूर्तिगु
 णं बहुगुणं ग्रहं हृदि अंतः करणे स्फुरतितत्तावद्विचार्य। चैद्यतैः केवलैः करैर्बहुगुणं न स्फुरतितदा अंगुलं मु

मू० मा० टी०

त्वं अंगुलादिकं करेषु क्षित्वा अथ वा विहाय तनुयात् कुर्यात् । अथोपायांतरं सूचनमाह ॥ श्रीगोपीपतीति ॥ गोपीप
ती गोपि राज्ञः मंगः मंगनायः देवज्ञः ॥ ह्माबुगीदेवज्ञः । एतन्मुखेन्येति किरः अयामविच्छिन्नयेत् । स्वेष्टाय क्षि
लं निबद्धं सूतदिहास्मिन् ग्रहकरणा विषये शौलास्थलं स्वाभिष्टस्थलसाधयेत् । तथा च गोपिराजः विष्णुं ये का
ये गोमूहति मयुजि फलं गोपिराजो भवति २७ तूसायं च षष्टिदद्यात् ११६ हयुतमही ८ हतादक २ प्रकृत्या २१
विश्वे ८ १३ बाणा ५ सिद्धा २४ षष्टि १६ नागो ८ दू २७ तिधृति १९ गिरिश ११ आ ३ हतो २२ द्र १४ तुर्तं हत्वा २५ त
ष्टां १७ क९ क्षमान १ रेवे २० ना १२ एव ४ विकृति ३३ दिना १५ घु ७ कृति २७ धृत्य १८ याशा १०१ गोपिराजः विष्णुं ना
नामानं शिष्यं । प्रत्याहेत्यनया । किमाह । हविष्णो व्यकाय गोमू १९ हति मयुजि २७ भे शेषात् । अहित ८ हतात् ६
८ क प्रहृत्या दयः फलं स्यात् । विगतः एको यस्मात् सव्येकः स वासो आयश्च व्येकाय गो व्येकायश्च गोमूश्च अन
योर्हतिर्गुणनं । व्येकाय गोमूहतिश्च मंच व्येकाय गोमूहति भेत यो युक् यो मः तस्यां भे शेषात् । सप्तविंशतिह
तेषात् । एकादिषु सप्तविंशतिपर्यं तेषु अहितत अष्ट हतादक प्रकृत्या दयः फलं क्षेत्रफलं स्यादित्यर्थः एते
स्वेष्टाय नक्षत्रं फलं भवति । त्यासः वा इत्यथवा तत्सायं फलं दद्यात् षष्टिदक २१ दद्यात् युतं सफलं स्यात् ।
इष्टश्च अश्वि दक च दष्टोष्टयः तयोर्भूतिस्तययुतमित्यर्थः । इदमपि स्वेष्टाय नक्षत्रं फलं भवतीति ॥
अत्रांकन्यास एव यथानं ॥ तथा च मंगनाय देवज्ञं भवति । इष्टमात्यष्टि १७ धातेय आयस्तेनो नितेष्टकः वि

विह वाहतागाश्वि २७ यतेवेष्टायमं प्रवेत् ॥१॥ स्प स्यार्थः । इष्टमं च अत्यष्टिश्च तपोर्धातो गुणनंतस्मिन् प्रथ
कस्यापितेय आयस्तेन कनितेष्टः विह तयदि कुनो न प्रवेति तदाष्टौ प्रक्षिप्या स्फेदनी या उनितेष्टायः विह लब्धा
हता ॥

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७
१९	१५	१०४	४०	१२२	५८	६४	२९६	१५२	८८	२४	१३१२	४८	२००	१३३९२	८	१६०९६	३२	४६४	२०	५६२०४	५	४४	८०			

गाश्विह तेलव्येन अहताश्वते अगाश्विनश्चैतेः पृथक् स्यापिते इष्ट मात्याष्टाते सति इष्टायमं क्षत्र मूलं मवे
अयश्च मंच आयमे इष्ट अयमेष्टाः यावन्निर्माणं गच्छति । तथा साधुगो देवसं सत्रा व्येकेष्ट हतादि
शशिनो १५२ त्यष्ट्या यु १७ गतास्तेपि च ये केष्टाय हते कन्या गट सहिताः षण्मूर्च्छना २९६ सिर्हताः शेषेक्षेत्रफ
मवेदमिमतेस्वेष्टाय नक्षत्रं स्याद्दैर्घ्यं तदमिष्टा विस्तृति हतं दैर्घ्यं ध्रंत विस्तृतिः ॥१॥ स्पष्टार्थो यश्च लोकः इत्या
दिविवारणया इष्टं क्षत्रफलं साधनाय मंत्र मोदत माहा ॥७॥ द्विध्यायाममितं द्विपाशं मजरेत्क्षत्रं विधायां
कये आया मां धिमिते च विस्तृतिदले तत्कर्ष कोणाभिदौ ॥ पाशौ क्षेत्रविगमशं कुनिहतौ कृत्वा च माकर्ष
ये कोणौ शंकुरितीतरो विनिमयाद्भुजं तयोश्चापरो ॥ ११ ॥ द्विध्यायाममितमिति अजरुत्क्षत्रं नूतन सत्रं
द्विध्यायाममितं द्विपाशं च विधाया अतात एकस्मात्क्षत्रात् अंकयेदित्यन्वयः ॥ द्विध्यायामो आया मश्च द्वि
ध्यायामः ॥ अयामो दैर्घ्यं तेन मितं द्विगुण दैर्घ्यं समानमित्यर्थः ॥ द्विपाशं । द्वौ पाशौ यस्मिन् तत द्विपाशं

९

एवं बहु विधं सूत्रं विधाय कृत्वा अंतात् सकाशात् अंकयेत् विन्हेयेत् एतदुक्तं । पूर्वकालात् क्षेत्रस्य दैर्घ्यमि
तं सूत्रं द्विगुणं विधाय तदंतयोः पाशौ कृत्वा अंकयेत् । त्रयेऽश्वेते आया माघ्नयश्च ते तथा च तमिंतं तस्मिन्
एतदुक्तं भवति । क्षेत्रद्वयं च वतुर्भिः सत्का सन्ध्या अधिममाणा एतस्मादंतात् अहित्रयं मि विन्हेयेत् । तस्मा
वातात् विस्तीर्णं दले क्षेत्रस्य विस्तारा र्द्धमिते अंकयेत् । तौ अंको कर्षकोणाभिधौ स्तः । अधित्रये कृतः क
र्षः पारव्यः विस्तृतिदलो कृतोऽंकः कोणारव्यः एवं सूत्रं मोढनमुक्त्वा स्थलसाधनमाह ॥ पाशाविति । पाशौ
क्षेत्रस्य विरामौ अंतोतयोः शंकृतयो निहितौ निक्षिप्तौ कृत्वा आद्यं अंकर्षारव्यं आकर्षयेत् ॥ तदुक्तं भवति
क्षेत्रस्य मध्यसागे मध्यसागे साधिदिकु सूत्रोपरि दृष्टद्वयमितं सूत्रं प्रसार्य तदंतयोः शंकुनिखातयोः
शकोः मोरितं सूत्रं तपाशौ निधाय कर्षारव्यं विन्हेयत्वा एकस्यां दिशि आकर्षयेत् यथोपयं शंकुगतार
जुः समानरुधिष्ठा स्यात् । तथा आकर्षयेत् यदि त्यर्थः ॥ कोणे शंकुरितीत । कोणे कोणविन्हेयत्र कोणविन्हे
मागतं तत्र सुविशंकुनिरेवेय इत्यध्यायहारः इत्यमुना प्रकारेण इतरः शंकुनिरेवेयः ॥ एतदुक्तं भवति ॥
तदेव कर्षनिहं अन्यस्यां दिशि आकर्ष्य कोणे शंकुनिरेवेयः ॥ एवं कोणद्वयसाधनमपि धाय अन्यकोणा
द्वयसाधनमाह ॥ विनिमयादिति रज्ज्वंतयो विनिमया द्विपरीतधारणात् अपरौ कोणौ शंकुनिरेवेयौ ॥ ए
तदुक्तं भवति ॥ रज्ज्वंतौ विपरीतौ धत्वा पूर्ववत् कर्षाकरां कृत्वा कोणयोः शंकुनिरेवेयौ ॥ एवं क्षेत्रसाधनमा

क्वाम्बुमाह ॥७॥ आग्नेयादि दृढं प्रदक्षिण गतं सूत्रं समासा दयेत्मध्ये वाम कपार्श्वं सुप्तपुरुषं ध्यात्वा तमुक्ता
नकं ॥ अष्टाश्व्यं २८ समितलवान्पुष्ठा विहायाग्रगोसागोनासिरितः खने लुबमितं वामे उमसिः
पूरयेत् ॥१००॥ आग्नेयादिति ॥ आग्नेयादि दृढं प्रदक्षिण गतं सूत्रमाह ॥ सा दयत्मध्ये क्षेत्रमध्ये वाम कपार्श्वं
सुप्तपुरुषं प्रागुक्तं अष्टाश्विनो शासा गायसि तथा तं अयमर्थः ॥ क्षेत्रमाणां रुकंला स्वरूप वास्तुपुरुषं प्रकल्प्य ततो
ष्टौ विंशतिधा कुर्वीत ॥ स्कंदध्यात्वा तं ध्यात्पुरुषं उत्तानं ध्यायेत् कथं सूत्रं अष्टाश्व्यं वा ॥ यात् ॥ एवमष्टाश्व्यं शप
कल्प्य पुष्ठा त्सकाशात् अगेंदु १७ समितलवान् सप्तदश सागान् विहाय यस्य का अग्न गस्त दग्रगोसागोना
सिः इतो नाभेः सकाशात् वामे वामसागे लवमितं खनेत् ॥ अनंतरं अस्मिन्निः पूरयेत् ॥ तथा च चक्षुः शम्भुः सूत्रं मि
त्रिशिलान्या संस्ये सस्यारोपणं तथा ॥ पूर्वदक्षिणयोर्मध्ये कुर्यादित्याह काश्यप इति ॥ नारदः ॥ नमस्यादिषु
भासेषुः त्रिषु त्रिषु तथा क्रमं ॥ पूर्वादिदिक् शिरा वामेण पार्श्वे शायी प्रदक्षिण इति तथा च शिलामशास्त्रे ॥ वास्तो
शिरा मिपुच्छे च याम्यकुक्षौ च पृष्ठतः ॥ आयुः कामखने नैव वाम कुक्षौ खनिः सुप्तः ॥ वास्तु क्षेत्रमाणां च क
ल्पित्वा स्य वामके कुक्षौ स्वातं विधाया दौ शोवाणेः पूरयेत्ततः इति ॥ तथा च लल्लुः ॥ स्य जेदशा शिरोभागे ह्य
ग्ने सप्तदशांशकः मध्ये नासि विजानाया तत्र शंकु प्रतिष्ठापेत् ॥ अस्थिरस्य शिरोयत्र वास्तोस्तद्ग्रायेत्करः ॥ दे
व्यं वास्तु विस्तृति तत्र ललाष्टाश्विमितां शकानिति ॥ यथा वा कुन्यासमाह ॥७॥ ना काले त्रिविधेय उक्तं रुजो

सू० मा० टी०

१०

ग्यासिद्धिं २४ शा २० ह्याहः कृतसंख्यागुलकः त्रिभागेचतुरः स्वाष्टाश्रकानः श्रकः ॥ कंवक्षस्थलमू
पाद्युगलं संस्पश्य विप्रादिकोरेखां सत्रवग्निजेरने चयेत द्वचमि ते त्रिलाः ॥ नाकाल इति । अत्र कुं
स्थलेनानरः शंकु कालमुहुर्तमयेगेहं माधवपौषेयाद्युक्ते स्वाभिग्रहयोश्चंद्रले सति निधेयः ॥ म
क्रियत्प्रमाणमित्यपेक्षायां न मानमाह ॥ अग्रादिति ॥ अग्रा द्विप्रातः सकाशाद्दर्शपरत्वेन सिद्ध २४ विंशो
शा २० १९ ह कृत ॥ २२ संख्यागुलकः निधेयः सत्रियेराविंशां २० गुलः चये नास्यंगुलः श्रद्धेण अहं कृत
संख्यागुलद्वा दशांगुलो निधेयः ॥ किंलक्षणानां उक्तं रुजः ॥ शारवोक्तं हक्षोद्भवः पुनर्किंलक्षणः
त्रिभागे चतुरास्वाष्टाश्रकानः श्रकः त्रिभागेषु चतुरस्वाष्टानः श्रकाणि यस्मिन् स तथा ॥ एतदुक्तं भवति ॥ यथा
प्रमाणं शंकुः त्रिधा विभज्य आद्यां चतुरस्रद्वितीयां चाष्टास्रं तृतीयां च अनस्रवर्तुलं कुर्यादिति आ
वः ॥ तथा चोक्तं ग्रंथे स्याच्चतुर्विंशं विंशाद्विद्वा दशांगुलकैः कमात् ॥ विप्रादिनां शंकुमानं स्वरावस्त्रा घलं
कृतं । स्वदिगर्जुन शारवोसंयुगपत्रत रुद्भवः । रक्तचंदनपालो शरक्ते शालविशालजं ॥ नीपकारं जंकु
टजं वैरावं विल्वहक्षजं । शंकुं त्रिधा विभज्याद्यं चतुरस्रं ततः परं । परं चाष्टास्रं च तृतीयां च अनस्रमृजुम
व्रणं ॥ एवं लक्षणं संयुक्तं परिकल्पा ॥ शुभे दिने । अथरेखाकरणमाह । कमिति । अग्निजेन सुवर्णादिकः । आ
ल्लणानदिकः । कादिकं स्पृष्ट्वा मूत्रवद्रेखा रचयेत् । चरयुः सत्रवदिति । आग्नेयादिग्रह प्रवेश दक्षिणं

क्रियादित्यर्थः। एतदुक्तं भवति। आत्मणः कंशिरः स्पृष्टा तज्जन्वा वा कृत्वा। आग्नेयादिप्रदक्षिणं मन्त्रानुगतां रे
खां कुर्यात् तथैव क्षत्रियो वक्षस्य लं स्पृष्ट्वा रेखां कुर्यात्। वैश्याश्च कुर्यात्। पालयुगलं स्पृष्ट्वा शूद्रः पालयुगलं स्पृष्ट्वा रेखां
कुर्यात्। तथा चलह्युः कृत्वा मन्त्रं निपातं मध्ये गुल्माय वा प्रदेशिन्यां। अंगुष्ठेन वामणि कक्षां तरे रजतमुक्ता
मिरेखां कुर्यादित्यादि। तथा च मृगुः। विप्रशीर्षं नृपो वैशेष्यश्च रूपवः पदौ। स्पृष्ट्वा रेखां ग्रहारे मकुर्यात्।
अग्नेः प्रदक्षिणमिति। आग्नेरित्याग्नेयाः। तथा कारिकायां। अंगुष्ठेन प्रदेशिन्या रेखां मन्त्रं कुर्यात्। तस्मिन् सूर्यो नम
णि नाकप्यामुक्ता दक्षिणफलाक्षतैः कुसुमैर्वाणशस्त्रेण नलोहेनानमस्मना। काष्ठादिभिर्नायव्यां नवक्रां
दोषदर्शनात्। शस्त्रेण शस्त्रमृत्युः स्यादित्यादि। स्पृष्ट्वा रितमिति। तथा च चन्द्रवास्तुपद्धतौ। शस्त्रेण शस्त्रम
मृत्युबंधो लोहनमस्मना गतिमयं तस्करमयं तूणेन च लिखिता काष्ठेन राजमयं। वक्रावपादा। लिखिता श
त्रुमयं दाक्षे शदा विरुपाचा चर्मो गारा स्थित्वा देते न च कर्तुर श्रुमार्थवैरमपमव्य लिखिता प्रदक्षिणां सप
दौ विनिर्दिश्येति। अथ शिलान्यासमाह। मित्तेशिला अपि मन्त्रवत् क्षत्रियैः। आग्नेयादिप्रदक्षिणोऽस्याप्ये
तरित्यर्थः। तथा च वराहः। दक्षिणपूर्वकोणे कृत्वा पूजां शिलान्यसेत्। प्रथमं प्रदक्षिणेन स्थंभाश्चैव मप्रति
ष्ठाप्यादिति। अथ मिति प्रसंगनमाह॥ ५४॥ पूर्वदौ त्रिषष्टिर्दुर्धर्ष ५ पंचम ५ लवेष्टाः सव्यतो कोधते दैर्घ्ये
घंशसमुद्धिताब्धि ४ लवके सर्वा मुदिक्षुर्दिता॥ स्तंभोऽग्नेर्दिशि पूजितः सुसमये स्यात् पश्चिमं च नमस्ते

स्तामहि १६ लवान्वितैः कृतकैः स्तुल्यं ग्रहोच्चं विदुः १०२ ॥ पूर्वादाविति । दैर्घ्यं गृह दैर्घ्यं अंका ९ तेन च साजिते भति
पूर्वोदौ दिशि क्रमेण संख्यतः भवामभागात् त्रिषडर्थं पंचमलवेक्षीः । द्वारं उक्ते मुनिभिरिति शेषः । अश्वषडच
अर्थाश्च पंचच विषडर्थं पंचातेषां सरव्या पूरकः त्रिषडर्थं च पंचमाः ते च ते त्वेवाश्च तेषां समाहारस्तस्मिन् । ए
तदुक्तं भवति ॥ गृह दैर्घ्यं नवसा गं कृत्वा पूर्वाभिमुखे गेहे क्रियमाणेषु शैर्कर्तव्यं । पश्चिमाभिमुखे र्थभागे
पंचभागे वारुदिता । किल क्षणाद्वाऽद्यं शंभुद्वितादि सा गोश्रातथा च वराहाः दैर्घ्यं नवांशाः पंचमं च सरव्या
द्वादशुसं प्राकृत्रिचतुर्थभागे । चतुर्थषष्ठे दिशि दक्षिणां स्यात्पश्चाच्चतुः पंचमेके तथा दत्तितथा च वनः । माना
धिको नदिगसागे द्वारे नो मुखस्य यः । अयनिष्यन्नामुभितिसुत्तं प्रतिष्ठा माह ॥ स्तुत इति । अग्ने दिशि आग्ने
यां भुभमये पूर्वादिते । स्तुतः स्थाप्यः । अत्राप्युक्तं तज्ज इत्यनुवर्तते ॥ किल क्षणाः स्तुतः पूजितः स्तुतं चंद
नादिना अवितः पुनः किल क्षणाः विारः छद्रान्तरि रक्षितं भजत इति तथा । छत्रं तु काकादिपक्ष्युपवेशन
मया तस्मै परि कियते । तथा च वराहः । छत्रं स्तुतं चंदनसंयुक्तः कृतं पविले पुनः सम्यक्स्थाप्य स्तुतं सोवे
द्यारोद्धाय स्तुतं यो वच । प्रयत्नेति । तथा चोत्पलः स्तुतं सोपरियदौ लूके का के गृध्रादिपक्षिणाः । व्यालादयश्च तिष्ठ
तितदा कर्तुं न शोभनं ॥ तस्मात्स्तुतं परिछत्रं शारवां फलवती तु बोधार्थं रये दय वा वस्त्रं बुध रात्रादिनिश्चये
दिति गुर्जरदेशे केचित्कालसर्पमवलोक्य तद्वृत्त्य ॥ २ दिशि प्रथमं स्तुतं प्रति प्रतिष्ठा कुर्वन्ति । तदमत् । यतस्त

लव लोकं विवाह वेद्यां कोणेषु शृङ्गा गार्थं नमना रोपयंति तद्विषयं । तदप्येकदेशि यं नवहसं मंतं तद्यथा । इशानतः
मर्पतिकालमर्पे विहाय मृष्टिं गणयेद्विद्विष्क । पश्चाद्भूतिस्तत्पुत्रमध्यपुच्छत्रिकं त्रिकं च षसं कमादेः ॥१॥ वषादि
त्रीण्यनेयां सिंहादित्रिंशान्य । अजादि त्रीणि वायुयां अतो घटादि त्रीनैर्कृत्यां ॥ अहिः फणयां मरुतो वरस्य मध्ये
मकुमार्याः स्वजस्यै न पुच्छे विष्टायै मेकं किल शूण्यदेवे विहाय वेद्यां निरवने च किल ॥२॥ ग्रहस्तं प्रतिष्ठापनं
बहुसिर्गुणकरैरागते यामे वासि हितं । तथा च त्रयं शंसः ॥ मन्त्रमिति शिलान्या संस्तमस्या रोपनं महा । पूर्वदक्षिण
यो मध्ये कुर्यादित्याह । कश्यपः । तथा च शाङ्ग गंधरः । प्रासादेषु च हर्म्येषु ग्रहेष्वन्येषु सर्वदा । आग्नेया प्रथमं तं
संस्थापयित्वा द्विधानतः ॥३॥ तथा च वराहमिह गार्थः । दक्षिण पूर्व कोणे पूजा कृत्वा शिलान्यसेत् । प्रथमशो
षाः प्रदक्षिणेन स्तंसाश्चैवं प्रतिष्ठाप्याः कात्यायन गृह्येत्येकारिका यामुक्तं । एकैकमुद्धये स्तंसां त्रैरेतैः शिलात
ले श्रियो वासन इत्यंतैश्च मिमांसित्यादिभिर्ग्रही । आग्नेयादिषु कोणेषु मंत्रैरेतैः शिलान्यसेदिति । ग्रह हरिहरिः
साध्या शास्त्रं लापद्धतिष्वप्येवमेवोक्तमिति । प्रसंगेन उक्तं तत्तज्ज्ञेयत्वं । शास्त्रांतरात् । कात्यायनवगंतव्यानि
तथा च वास्तुशास्त्रे श्रीपुण्योहिणी शाकसर्गाश्च शरलाः शुभाः पतंगो भ्रू शारव्यास्तालाज्जुन कशिंशय
॥१॥ चंदनाशोक वटरी मधुकाश्च दवकाः प्रशस्ताश्च समीनि वविल्ववर्ज्यं ग्रहांति के ॥२॥ ग्रहेकाष्टमं मंत्र
सुअलि देवीषमं शुभमिति ॥ नारदः । पुष्पोदुबस्तुतास्या निवस्तुहि सीतकाः दम्बाः कंठकिनो रक्षावता

सत्यकपितृकाः॥१॥कपि॥अगस्तिशिग्रवालाख्यास्तिकिलीकाश्चनिदिताःअन्येचग्रहनिर्माणेयोजनीयामदाद्
माःतथाचवराहःपितृवनमार्गमुरालयवल्मिकोद्याननापसाश्चमजाःचैत्यसरित्संगमसप्तवाश्चघटतोयसि
क्ताश्च॥१॥गुजानुनातवल्लीनिपीडितावज्रमारुतोपहताःस्वपतितहसिनिपीडितशुक्लाग्निद्वारश्चमधुल
याःतत्रावोवर्जपितृकाःशुभदाःस्युःस्त्रिगधपत्रकुसुमफलाःसुरदारुचंदनसमामधुकतरंतरवःशुभादिजा
तीनां।सत्रियस्परिष्ठाश्चत्यखदिरविल्लावृद्धकराः।वैश्यानांजीवरवदिरसिंधूकस्पंदनाश्चशुभफलदाः॥४॥
तिदुककेशरमर्जामुनोस्वत्यशालाश्चशृङ्गाणां।सर्वेषांवाशस्तासर्वेषुष्टाश्चनिदितालोच॥५॥आसेपिपरवे
श्मस्थितंदारुनैवान्यस्मिन्प्रयोजयेत्।नतत्रवसेत्कर्तावमन्नपित्रजीवति॥१॥समरंगणे।इष्टिकालोपाषा
णमृत्तिकाजीर्णमायसंतरणंपत्रंबुधैप्रोक्तंदारुनग्रहायैव॥१॥शार्ङ्गधरः।नूतनेनूतनंकाष्ठंजीर्णंजीर्णप्रशस्य
ते।जीर्णेतुनूतनंश्रेष्ठंजीर्णेनूतनेशुभमिति।वृक्षदेदनप्रार्थनागृध्रांतरेउक्तायानीहप्रतानिवसंतितानिव
लिंगहीत्वाविधिवत्प्रयुक्तं।अत्रन्यत्रवासंपरिकल्पयंतुक्षमंतुतात्पद्यनमोस्तुतेत्येति॥१॥अथस्तमप्रसंगेन
ग्रहोच्चतामाहंविस्तारति॥विस्तारस्यग्रहविस्तारस्यअहिलवःषोडशांशःतेनअन्वितैयुक्तैःकतकरैश्चतुर्ह
स्तैस्तुल्यंममानंग्रहाच्चविदुमनयइत्याद्याहारः।तथाचरत्नकोशविस्तारषोडशांशसचतुर्हस्तोअवेष्टुहोष्टाय
इति।तथाचलल्लुः।नाल्फळितंजातिनीचकुड्योत्सेधंयथाकविरिति।अथमुरवागृहातकस्यदिशिकस्यग्रहक

त्वयमित्याह ॥ ७७ ॥ स्नानाग्निस्वपिवस्त्रमोजनपशुद्रव्यामशोकरोकस्थितिपूर्वदौजलमीशितुदिशिपरंवायोरपांडु
 मूत्रकं ॥ अलेशक्तिः सूर्यचारुचिपरेगेहस्पदक्षेघरद्वंद्वुलूखलंवि-ल्लुकापितृपदप्रक्षालनान्युचिरे ॥ स्नानेति ॥
 स्नानं प्र० ॥ अतिप्र० स्वपिशयनं ॥ वस्त्राणि प्र० सोजन प्र० पशवोगवादेयः द्रव्यं द्रव्यं द्रव्यग्रहां अमराः देवाः एषाकां
 मिगृहाणितेषां स्थितिस्थानं पूर्वदौ विधिकमेण कार्ये त्वयाहारः ॥ तथा च नारदः ॥ स्नानागारं दिशि प्राच्या मामेयं
 पचनालयं ॥ भयाम्यायां शयनागारं नेत्रं त्यावस्त्रमंदिरं ॥ ११ ॥ प्रतीच्या सोजनग्रहं वायव्यापशुमंदिरं ॥ मांडको
 शंतूत्तरं स्यात् शान्पादेवमंदिरं ॥ १२ ॥ अथ जलस्थानमाह ॥ ईशतरिशानस्य दिशि जलं कार्यं ॥ नान्यत्र तथा च
 ललुः ॥ प्राच्यां दिशि स्ये सा लिले सुतहानिः ॥ शिखिमयं रिपुमयं वस्त्रीकलहं स्त्रीवैष्टानैश्च विंतात्मवृद्धिरि
 ति ॥ १३ ॥ अथान्यदाह ॥ परमिति ॥ परं नुक्तं पदार्थं जातं वायो दिशिकार्यं ॥ अन्यानि माकृत्यामिति ॥ लल्लो कत्वात्
 अपाकूदसि एसां दिशि मूत्रकं मूत्रमेव मूत्रकं ॥ कार्यं स्थमं कोचे सति कर्तव्य एतद्वा ॥ तूत्रोक्तं ॥ तद्गृहमध्ये वाह्यत
 श्रसस्वस्थाने तारतम्येन योज्यं ॥ अथ शक्तिः सुवोः संकोचे सति कर्तव्यमाह ॥ अल्ल इति ॥ शक्तिः शक्तिः सुवो अ
 लमसति यथा रुचिकार्यं ॥ गेहस्पदक्षेप्तागे आचार्याः ॥ घरद्वारदिकं उचिरो घरद्वारः पिष्टव्रयं ॥ अंबु उदकं उलूखला
 दिकं प्र० तथा चोक्तं ग्रंथांतरे ॥ उलू ५ खलं पिष्टव्रयं मग्निस्थानजलाश्रयं ॥ वेश्यनोदणे पार्श्वे पितृणां पाचरोचन
 मिति ॥ १४ ॥ अथ केषु केषु आयादिकं ज्ञायं केषु न ज्ञायमित्याह ॥ ७८ ॥ द्वाविंशाधिकहस्तमब्धिवदनं तार्णव

लिंदादिकं नेषायादिकमीरितं तृणग्रहं सर्वेषु माः सुदितं ॥ छत्रवश्यकपाटमर्चितं तं वे रमोक्तरीत्या विशेषारंभोदि
तमां सुनारदमितामाषोर्जशुक्रोषुतु ॥ १०४ ॥ द्वाविंशतिः द्वाविंशत्यः हस्तायस्मिन् गृहे प्रमाणं तत् द्वाविंशति अधिकः अधिकाः
हस्तं अभिवदनं चतुर्मुखं तार्णं तृणग्रहं अलिंदादिकं ॥ अलिदं पदिशालेतिलोके प्रमि० आदिशब्देन निर्व्यूहादि
कग्रहसूत्रं गृह्यते ॥ एषु अयादिकं न ईरितं नोक्तं ॥ तथा चोदैव ज ब लु जो अलिंदनि य ह विनिर्गमाद्याश्चतुर्दश
ये गृहसूत्रं आयादिकं तेषु न चिंतनीयं तोने ते वास्तु परिग्रहे स्पृशति ॥ तथा च चिंतामणौ यत्र दैर्घ्यं गृहादीनां द्वा
विंश हस्ततोधिकं न तत्र चिंतयेद्दीमान् ग नू ग न ग नाय य यादिका निति ॥ तथा च राजमातृदे ॥ आयय यौ मा स भु
द्विचिंतयेन्न तृणग्रहं यमति ॥ तथा च वसिष्ठः ॥ एतेषां यवा दूर्ध्वं यावद्वाविंश हस्तं कंता वा दायेंदिकं चित्यत्तदूहने
वचिंतयेत्सुदिति ॥ अथ तृणग्रहे विशेषमाह ॥ तृणग्रहं सर्वेषु मास्सु मासेषु उदितं ॥ सर्वमासेषु कर्तव्यमित्यर्थः ॥
अथ निषेधं गृहे तत्र वेशमाह ॥ छत्रमिति ॥ आरंभोदितमास्सु शास्त्ररीत्या वे रम गृहं विशेषतः ॥ आरंभाय उदितः
प्रोक्ताः ते च ते ते मासश्च तेषु शास्त्ररित्या सूत्राद्यं कं विधिना ग्रहं विशेषतः स्वामीत्यर्थः ॥ कथं भूतं वे रम छत्रां कुड्यै
राद्यादितं पुनः किलक्षणं विषकपाट्यं स्य तथा ॥ अधीनकपाटमित्यर्थः ॥ वस्यमिति ॥ लपिते ड्वादि ते वा त्रये व
स्थितं भवति ॥ पुनः किलक्षणं ॥ अर्चितं मंतं तोरणं मालाद्यल्लतं ॥ तथा च नारदः ॥ अ० कपाटमनू छत्रं मदतव
लिजो जनं ॥ गृहनप्रविशो देवविषदामाकारकारं हितं ॥ तथा च व्यवत्तः ॥ स्वयमुद्धादितेपि हिते च कुलक्षय

मानाधिकोनदिग्गोरेद्वारेनेवेमुखस्यमिति॥अथप्रवेशमासविशेषमाह॥नारदमतात्॥माघोर्जशुकेषुग्रहप्र
 विशेषत्॥माघप्र०ऊर्जःकार्तिकः॥शुकोज्येष्ठःएषुग्रहप्रवेशोदित्यर्थः॥आरंभोदितमास्तुइत्यनेनेतरागृहेस्यं सर्व
 मासेषुविहितत्वात्प्रवेशोपि सर्वमासेषुविहितः॥यानागौरदःप्रवेशोमध्यपोक्षेयःसौम्यकार्तिकमासयो॥
 माघफाल्गुणवैशाखज्येष्ठमासेषुशोभनंइति॥तथाचज्योतिःप्रकाशे॥ग्रहारांभोदितैर्मिमांसेधिस्येवारेर्विशो
 भं॥तथाचग्रथांतरेविशेत्॥सौम्यायनेहर्म्यं तृणागारंभोदितैर्नारंतुसर्वदेति॥तथाचवराहसारतले॥सौम्याय
 नेश्रावणमाहृषोऽजन्मलक्ष्मिचोपचयांश॥वामंगतेर्केग्रहवास्तूपूजां कृत्वाविशेद्रेमभकूटशुद्धं॥इदानी
 मरपूर्वादिप्रवेशमाह॥५॥आरंभोदितसैः॥प्रवेशमुदितोपूर्वःसपूर्वस्थिरैर्मैत्रैश्चाच्युतमूलदस्वसहितै
 रारंभसैर्द्व्यात्मकः॥कृत्यंवेशमसंवदिवैवविहितं॥गत्रौप्रवेशःकवितूर्यर्क्षोदितपंचकंमनुमितामृष्टौप्रवे
 शेनसत्॥१०५॥आरंभेति॥आरंभोदितसैर्ग्रहारांभोदितनक्षत्रैःअपूर्ववेशःउदितमुनिंद्रैरित्यध्याहारःअ
 वआरंभोदितसैरित्यपलक्षणतेनआरंभोदितंतिथिचारादिकंसर्वग्राह्या॥अपूर्वोनामनूतनग्रहेप्रथमप्रवे
 शेउच्यते॥स्थिरैर्मित्रैश्चनक्षत्रैःसपूर्वःप्रवेशउदितः॥सपूर्वोनामयत्रावसानेयःक्रियतेअथअच्युतमू
 लदस्वसहितैःआरंभैर्द्व्यात्मकः॥प्रवेशउदितःद्व्यात्मकोनामअग्रादिनष्टगेहेपुनःकृतयःक्रियते॥तथा
 चज्योतिप्रकाशे॥अपूर्वप्रवेशग्रहारांभधिस्येवविधेयः॥करोमध्यमात्रेति केचित्॥सपूर्वस्थिरैर्मित्रैरेव

श्रुद्धे रतो न्यामि मूला युतारं जाः धिष्णोः । अपूर्व प्रसंगं प्रथमं प्रवेशयात्रावनेचमपूर्व संज्ञा द्वादह पंचाग्नि सयादि जा
तं गृहं प्रवेश विविधं वदंति ॥ २॥ अथ ग्रह कृत्य विषये दिन रात्री विशेष माह ॥ कृत्यं वेदममवमिति ॥ वेदममवंगृहमव
यत्किंचित्कृत्यं । तद्विवेक विहितं उक्तं नरात्रौ । कचिद्विवाह मूर्त्ति आवेसति रात्रौ प्रवेशे विहितः नान्यत् ॥ तथा च वसि
ष्ठः ॥ प्रदिवा प्रवेशे शुभदः पुत्रपौत्रादि मिष्टुये निशि सास्करदाः बालेन मत्सध्वज वासरस्य रात्रि विना मूर्येति च
श्रुतिमिति ॥ अथ कलश वास्तुनक्षत्र माह ॥ सूर्यर्क्षादि संपंकं नक्षत्रपंचकं ॥ तथा सूर्यर्क्षादि मनुमितात् चतुर्द
शमिता नक्षत्रात् ॥ अष्टानक्षत्राष्टकं प्रवेशे नमत् । नशुभं स्यात् । अन्याशुभानि इत्यर्थे सिद्धिः । अत्र पूजा नां नक्ष
त्राणां शुभाशुभत्वं ज्ञातव्यं । अथ प्रवेशलग्नशुद्धि माह ॥ ५॥ लग्ने चोपचयस्थिरे रविमुखे प्रारंभ वत्संस्थितैः सूर्य
वामगते स्वदिग्बदनमैवैश्वर्यप्रवेशैः शुभः ॥ रंध्रेषु ८ । ५ । द्वि २ प्रवेशे १२ त्प आसुत गः १ । २ । ३ । ४ । ५ सूर्यो यदा स्या
तदा पूर्वाद्या न नमालयं प्रविशता स्याद्दामगोमौक मात् ॥ १०६ ॥ लग्न इति ॥ उपस्थिरलय लग्ने जन्म राशि
जन्म लग्नाभ्या उपचयवह स्थिरलग्ने वैश्वे प्रवेशः शुभा स्यात् ॥ कैः रवि मुखैः सूर्योद्यै प्रारंभवत्संस्थितैः
ग्रहैरंभार्य मुक्त प्रारंभे स्थिर तनुगै कुर्यात् ॥ मुक्तद्राष्टमे इति ॥ प्रकरेण पठित विशेषणं ज्ञात्वा साधारण लग्न
चल पठितां प्रायश्चंद्रेत्यजेत्याद्युक्तं तद्वत्संस्थितैरित्यर्थः ॥ कस्मिन्नमिति मूर्ये वामते सति । पुनः कैः स्वदिग्बद
नमैः यद्विद्धुः मुखं ग्रहं तद्विद्धुः मुप्रवेशादि । तैर्नक्षत्रैरित्यर्थः ॥ अथ वामसूर्यलक्षण माह ॥ रंध्र इति । रंध्रे

बुद्धिभवेत्यः। अष्टमपंचमद्वितीयेकादशोऽप्यः सकाशात् आसुतगतः सूर्यो यदा स्यात्तदा पूर्वाद्याननं आल पंपूर्वीदि
मुखं ग्रहं प्रविशतां मनुष्याणां असौ सूर्यः क्रमाद्वागमः स्यात्। एतदुक्तं भवति अष्टमात्यं च सुवर्तमानार्कः पूर्वोत्तिमुखं
गृहे प्रविशतां वामो भवति॥ पंचमात्यं च सुगतो दक्षिणासिमुखे गृहे प्रविशतां वामो भवति॥ द्वितीयात् पंचसुग
तो पश्चिमासिमुखे गृहे वामो भवति॥ एकादशात्यं च सुगतः उत्तरासिमुखे गृहे वामो भवति। इत्यर्थः॥ इति सोक्तमु
हूर्तमार्तं डेहीकायां वास्तुप्रकरणां॥ अथ यात्राप्रकरणं व्याख्यायते। तत्रादौ कस्मिन्काले यात्रा कर्तव्येत्याह॥ ६५॥
वारे चोपचया वहस्य मुदशा स्विष्टं प्रयाणं जगुः कर्णं सादिति तो द्विकेषु मृगमैत्रार्केषु नो जन्मते॥ सार्पार्द्राग्नि य
माजप्रदपितृबुत्वध्वये चाशुसंरिक्तापर्वगुहाष्टमी हरिसितास्येषु जशुक्रौमुखं॥ १०७॥ वार इति॥ मुदशा शो
भनदशांतर्दशोपदशा सुउपचमावहस्यग्रहस्य वारे गोचराष्टकवर्गादौ शुभफलग्रहस्य वारे प्रयाणं दृष्ट
शुभजंगुगार्थः केषु केषु कर्णं सादिति मद्दिकेषु कर्णः श्रवणं अंत्यरेवता॥ अदिति तं पुनर्वसु एषो द्विकः श्र
वणं अश्विनी धनिष्ठा॥ रेवत्यश्विनौ॥ पुनर्वसु पुष्यौ एहित्यर्थः पुनः केषु मृगमैत्रार्केषु मृगश्रवणं मैवं अनुगथा
हर्को हस्तः॥ तेषु एषु नक्षत्रेषु प्रयाणं शुभमित्यर्थः॥ तत्र विशेषमाह नो जन्मतेति॥ जन्मते अजन्मनसवेष्ट
णाद्यन्यतमेपिन न श्रुमं जगुः॥ अथ केषु अशुभं तान्याह॥ सार्पेति॥ सार्पमास्तेवा॥ आद्राप्र० अग्नि हति

का। यमो मरणी। अजे कपाद पूजा। पितरो मघा। तेषु ता ह्यत्रये त्रिनात्रये च। एषु नवसुधानमशुभं जगुः। अन्यानि नवनक्ष
 त्राणि मध्यमानीत्यसिद्धं। अथ पासुतिषिषु अशुभं ता आह॥ रिक्तेति। रिक्तावतुर्थनिवमीवतुर्दशैः। पर्वणि पोर्णि
 मा अमावास्या। गृहः षष्ठी। अष्टमी प्र०। हरिद्वादशी मितास्यं शुक्रप्रतिपत्। एषु प्रयाणमशुभं जगुः। अर्थादन्या
 सुतिषिषु अशुभं। अन्यदुहमाह॥ शैति। शो बुधः शुक्रः प्र०। तयोक्तं मुखं यानं उक्तैः पुपितिथिनक्षत्रादिषु। अशुभं
 जगुः शुक्रबुधसंमुखं गमनं न कर्तव्यं इत्यर्थः॥ अथ शूलानाह॥ ५५॥ प्राकचंद्रासितशक्रं संवत्सु परार्धात्पंचमे
 ष्या नपाकूपश्चात्कार्कसितानुदकुजबुधार्थम्यास्यजेत्तुलकान्॥ त्रिंशा ३०॥ नव९ मू९ योगिनिगि ३। ११ वि
 श्वे१ पवो५ का१२ व्ययः६ दश१४ स्ति१५ पर्व७ दश१० ह शो२ प्येतां स्तिथीनी शतः॥ १०८॥ प्राक इति॥ प्रा
 कपूर्वस्यां दिशि चंद्रासितशक्रं संत्यजेत्। चंद्रसोमवारे। असितशनिवारः। शक्रं संत्येष्टा। इत्येतन्नित्यं पूर्वदिशि
 त्यजेदित्यर्थः। अथाकूदक्षिणस्यादिशिवसुपगार्द्धात्तु धनिष्ठोत्तरार्द्धात्पंचनक्षत्राणि जीवो बृहस्पतिवारः
 एतान् दक्षिणस्यां त्यजेत्। पश्चात्पश्चिमस्यादि x धनिष्ठोत्तरार्द्धात्तन्नित्यं पूर्वदिशि षजेदित्यर्थः। अथाकूदक्षि
 णस्यादिशिवसुपगार्द्धात् x शिकरोहिणी अर्कप्र० सितशुक्रः शूलं त्यजेत्। उदकं उत्तरस्यां दिशि कुजबुधार्थम्या
 स्यजेत्। कुजो मंगलवारः बुधप्र० अर्थमाउफा एतान् शूलकान् उत्तरस्यां त्यजेत्॥ शूलवदस्य प्रत्येकं संबधः॥
 अथ योगिनी ग्राह। त्रिंशविति। एतान् प्रत्येकपदगान् तिथीनू ईशतः ईशानतः सकाशात् प्रदक्षिणक्रमेण एतान्

या

तिथिबुल्यजेतूरेतैकेविंशत्यो ३०८ ईशान्यं नवमस्य ९१९ प्राचां अग्निरिशाः ३१९९ अग्नेयां विंशतिमायां तिथि
पर्वता १५१७ वावाययां दशदशो १०१२ उत्तरस्यां अंशकन्यास एवस्यानां। अपान्यसिधानह॥ ७९० द्यादग्निमस
मसप्तमगणोवाव्यग्निकाष्ठास्थितो नोहंध्यः परिघः स्वपाकवरुमैप्राचै रुदङ्गनवजेतू॥ सवाशासुरवीज्यमित्रतु
रगैयायादथावश्यकेहिताशूलमनिष्टमैर्यदिनिजं शोषं गलब्धिवजेतू॥ ऐंद्रादिद्विदि। ऐंद्रादिषु दिक्षु अग्निमातृ
रुतिकायोः सकाशात् सप्तमसप्तमगणस्यात्॥ एतदुक्तं भवति। सप्तशलाकाचकं निष्पाद्य पूर्वगता सप्तमसप्तमसुरेखा
ईशानतः रुतिकादीनि सप्तनक्षत्राणि न्यसेत्। तत्पुरस्तानि सप्तदक्षिणतरेखासुक्रमेणान्यसेत्। एवं पश्चिमोत्तररे
खासुक्रमेणान्यसेत्। ततो वायामेयदिगातरेखां कुर्यात्। अस्यारेखायाः परिघजेति संज्ञा॥ एवं निष्पादिते च के
प्रयोजनमाह॥ वाद्याग्निकाष्ठास्थित इति॥ वायुप्र० अग्निप्र० अनयो काहेदिशो वायुः प्रागि यौ॥ तत्र स्थितः परि
घो नोहंध्यः। अपान्यत प्रयोजनमाह। अपागिति। अपाकूदक्षिणस्यावरुणसैः प्रतीचैर्नक्षत्रैर्नवजेतू॥ प्राचैर्न
क्षत्रैरुदक उत्तरस्यानवजेतू न गच्छेत्॥ सर्वशासु सर्वदिक्षु रवीज्यमित्रतुरगैर्यावात्। रविर्हस्तः इज्यः पुष्यः। मि
त्रमनुराधातुरगः। अश्विनी एमिनक्षत्रैः सर्वदिक्षु गमनं शुभमित्यर्थः अथ आवश्यकत्वे अस्यापवादमाह॥
अ० चवश्यकेति। अथवश्यकेरुते सति तिथेः निष्ठासैः यत्॥ दिक्षु यानि निंघानितैर्पूर्वोक्तैर्नक्षत्रैस्तस्यां तस्यां
दिशितदावजेतू। निजं शोषं गलब्धिवजेतू निजं शायानिजगमनदिशियों मिष्टा गलब्धिः इष्टलब्धिलाभः॥

मु० मा० टी०

स्यात्। इह लग्नं वक्ष्यमाणं लक्षणं। तद्यथोक्तं गुणसंपन्नं यदा स्यात्तदा गच्छेदित्यर्थः। नो चेन्नेत्यर्थः। सिद्धं किं कृताश्रुलं हि
ता। पूर्वोक्तं शुभं तत्को। श्रुलं नक्षत्रेति निजं शेषं गलं व्यावृत्तिन गच्छेदित्यर्थः॥ अथान्यदाह। ५॥ मिश्राख्याधन
मैर्दिनादिमलवेताक्षोर्हितायेति मेक्षिष्येर्नक्षत्रं मशो मृदूग्रचरमैरावित्रिभागेष्विष्यात्। श्रुत्य केन्यमृगेष्वयं मनिय
यो वैश्वांत्यपादश्च वस्तिथ्यं शस्त्रमिजिह्वमे स फलदो यामी विनापि क्षणः॥ ११०॥ मिश्राख्योरिति। दिनादिमलवे वि
धाविमत्ता स्यदिस्या घशो मिश्राख्ये साधारणोः नक्षत्रैर्नर्द्धयात्। अथ रात्रि विभागेषु क मशो मृदूग्रचरमैर्नर्द्धयात्
रात्रे प्रथमे भागे मृदूतिः द्वितीये भागे उग्रैः तृतीये भागे चरमैः न उवात्। अथ विशेषमाह॥ श्रुतीति। श्रुत्य केन्यमृगे
षु अयं नियमो न श्रुतिश्च वणः अर्को हस्त। र्ज्यः पुष्यः। मृगश्र० एतान् नक्षत्रैः सर्वभागेषु गंतव्यमिति सावः॥ अथासि
जित नक्षत्रं लक्षणं तत्फलं चाह। वैश्वेति। वैश्वं उत्तमं पादा तस्यां त्यपादः चतुर्चरणः। श्रवः श्रवणः तस्य अद्यतिथ्यांशः
प्रथमं पंचदशांशः एतत्प्रमाणो सिजित स्यात्। सो सिजित यामी दक्षिणां दिशि विना सर्वदिक्षु फलदः। क्षणोपि अ
सिजितं मुहूर्तोपि यामी विना फलदः। यात्राकर्तुं कारणमसिद्ध फलदो भवेदित्यर्थः। अथान्यदाह। एका केन्दयनानु
कूलमनिशं सेदेदिवात्रयो सोमे प्राकृवा निचंद्रयोर्ग त म पा कूपश्चाजगुर्वो हितं॥ मृगश्रुद ग र्कसाद्यु म मृगे
स्तं हि स प्रादुल २५७ स्त्रं ३ गा ६ म्या विडलो न यो र्ग म नं श्री देव तपा हितं॥ १११॥ एका केन्दयनानुक्रमिति। अर्क
श्चंद्रं दुश्चतयोरयनं॥ अर्कं दयनं एकं च तदर्कं दयनं च तथा तस्यानुकूलं गतं मयनं अनिश हितं स्यात्। सताताना

रताश्रान्तसतताविरतानित्यमरः। भेदे सति दिवा रात्रयोः क्रमेण शस्तस्यात्। अयमर्थः। सूर्यो दिनस्वामी। चंद्रो रात्रौ स्वामी।
 द्यौवेदुत्तगणे स्यातांतदाहरर्निशंदक्षिणागमनं शस्तं। द्यौवेद्विभ्रायने-सवतः। तदा दिवा सूर्यो यनदिशं प्रति गमनं
 शस्तं स्यात्। रात्रौ चंद्रायनं दि ५ उदग्गमनं शस्तं। द्यौवेद्विभ्रायने स्यातांतदाहरर्निशं ५ शं प्रति गमनं शस्तं स्यात्॥
 अप्राविउत्तरसंबंधिनी। प्रतीची दक्षिणा संबंधिनी शेया। तस्माद्वादा उदग्गमनं शस्तं तदा प्रागगमनेमपि शस्तं भवति
 यदा दक्षिणा दिग्गमनं शस्तं तदा प्रतीची गमनमपि शस्तं स्यात्॥ तथा चरत्नकोशे॥ दिनकरकरप्रतिप्रतप्तामकग
 दावुत्तगचपूर्वाच॥ यायाश्च कर्कटा द्यौया म्यामाशां प्रतिचीच। अथात्पदाह॥ भौमेति भौमे प्राक्पूर्वदिशि गतं गमनं
 हितं स्यात्। शनिचंद्रयोः अपाक् दक्षिणा स्यां। जगुर्वोः बुधगुर्वोः पश्चात्पश्चिमां। स्रग्वा कर्कटिभ्रुक रविदिने उद
 गुत्तरस्यां गतं हितं स्यात्। अथादुलं विडलं चाह। अर्कसादिति। सूर्यनक्षत्रात्। द्युमं दिननक्षत्रं अग्रेः सप्तमिस्तसं
 शेवितं सत्। द्विसप्त। द्यौवासप्तगपदा भवति। तदा उलः स्यात्। अंगुष्ठा त्रिषट्संख्यका स्यां विडल स्यात्॥ अन
 योरादुलविडलयोर्गमनं श्रीदेवलोत्पादेवलेष्विव चनेन हितं न स्यात्॥ अथ वोरशूलदोषमाह॥ ७॥ आज्यंदुग्
 धगुडौ तिलादधियवान्माषानि नात्प्राचनोशूलेशानमनिह सिद्धककुशोयाज्यंतिलां प्रतिमीन॥ दुग्धं प्राश्य च
 हस्तनो हयनैर्योनं सुयानंतयोर्ध्यानाद्वा भवति बुवेय हरिजंति य्यादिलक्षादिकं॥ ११२॥ आज्यमिति सुगमं॥ १२
 इतात्सूर्यवात् नो भवति॥ अथ दिग्दोषमाह। द्यौवादिकं प्राश्य। ऐश्यादिषु पूर्वादिषु हस्त्यादिभिर्योनं भवति। सुयानं

हस्तीप्र० अनः शकठः अश्वः नराः शिकीकां वाहकाः एतदुक्तं भवति । घृतं प्राश्य हस्तीनां प्राग्गमनात् सिद्धिः । तिलान्नं ति
लो नदनं प्राश्य रथेन वक्षिण गमनात् सिद्धिः । मत्स्यान्नं प्राशे अश्वेन गमनात् पश्चिम सिद्धिः । दुग्धं प्राश्य नरैः उदगा
ना सिद्धिः स्यादित्यर्थः । असति संभवे । अथ वाहनमक्षानिर्णयमाह ॥ तयोरिति । तयोर्मक्षवाहनयोः ध्यानादवा
नं श्रुयानं स्यात् । अथ लग्नश्रुति सह तु माह ॥ बुवे इति ॥ हरिजं लग्नं बुवे वस्यि ॥ कथं भूतं तिथादिलक्षादि कं तिथा
दिष्पोलक्षादिकवल्लिप्तमित्यर्थः ॥ ७७ ॥ स्वर्क्षानर्दिषटास्तमानुजुग्रहं षष्ठं रिपोर्भादनु स्वक्षांगे शरिपुंस्वलं जनि
वलं त्यक्तं तथा सा प्रतं ॥ यात्रा लग्नगतं त्यजेदथ दिशाभीशोर्कशुक्रौ कुजो राहुर्मंदशशां कसौ म्यगुरुवः केन्द्रेदि
गीशो व्रजेत् ॥ १३ ॥ स्वर्क्षेति । स्वर्क्षानर्दिषटादिकं यात्रा लग्नगतं त्यजेत् । स्व स्वर्क्षं । स्वराशीः अनर्द्धिस्वराशो अनुप
चय भवनं ॥ घटकुंभः अस्तमं । अस्तगतग्रहस्य राशिः । अनृजुग्रहं वक्रग्रहस्य राशिः ॥ एतावरिपोभावे वैरिगशे
षष्ठं अनृषष्ठोदयंगो जिषिकर्कमिथुनाः समगो निशाख्याः षष्ठोदया विमिथुना कथितास्त एवेति ॥ ११ ॥ षष्ठोदयं
लग्नजातं स्यात्कातुं जेकं जेकं ॥ स्वक्षांगे शरिपुंस्वक्षं च अगं कक्षांगं स्वस्य कक्षांगं तस्येशः स्वासी तथा रिपुः तं रवलः
प्र० जनि वलं त्यक्तं जन्मनि वलं हीनग्रहं । तथा सां प्रतं प्रस्तुतं बल युक्तं सर्वथा लग्नगतं त्यजेत् । अथ दिक्पती
नाह । दिशामिदिपूर्वादिनामीशाः स्वामिनः अर्कशुक्राविहादयः । पाटकमाह्युः केन्द्रे चतुष्टये ११४ ७११० दिग्गी
शो सति व्रजेत् ॥ गच्छेत् यस्मिन् केन्द्रे लालाटगतं भवति । तं केन्द्रे चतुष्टये वर्ज्यं पितृन्त्य केन्द्रे दिग्गीशो सति व्रजेत्

इदं गितमं श्लोके वक्ष्यति । अथ यदि तौ ललायोगे सति तदिगमननिषेधललाटगलक्षणं चाह ॥ ५५ ॥ दिक्पेन प्रवसेत्तु
लाटगइनः प्राच्यांतनौ भालगः स्यात्पश्चात्सदनैर्कजौ बुधः सौम्यां स्वगोपाकुजः ॥ ऐश्यां द्वि २ विगतो गुरुर्ज्वलन
दिश्या यय्यस्यो १२ ॥ ११ मृगुर्वा यौ षट्सुतगो ६ ॥ ५ विधुर्निर्ऋतिदिश्या ८ ॥ ९ संस्थं तमः ॥ ११ ३ ॥ दिक्पे वृत्ति । दि
। स्पेललाटगे सति न प्रवसेत्तु । प्रवासं न कुर्यात् ॥ तनौ लग्ने वर्तमानार्कः इनः प्राक्प्राच्यां दिशि भालगः ललाट
स्थितः स्यात् । सदनैः सप्तमे वर्तमानोर्कः ५ जः शनिः पश्चात्पश्चिमस्यां ललाटस्थितः स्थितः । अबुगो बुधश्चतुर्थे गो
बुधः सौम्या उत्तरस्यां ललाटस्थितः स्यात् ॥ खंदशमंतद्वतः कुजौ भौमः अपाकू वक्षिणां स्यां ललाटस्थितः स्या
द्वि २ वि ३ गतो गुरो इया इशान्यां ललाटस्थितः स्यात् ॥ अय्यस्यो ११ ॥ १२ मृगुः ज्वलनदिश्या गेयां ललाट
स्थितः स्यात् ॥ षट्सुतगो ६ ॥ ५ विधुश्चंद्रो वा यो वा यव्यां ललाटस्थितः स्यात् ॥ अष्टांक ८ ॥ ९ संस्थं तमः गहर्निर्ऋति
विशिललाटस्थितः स्यात् इति ॥ ५५ ॥ वकी केद्रगतः स्तदीयदिवसोलगतस्ववर्गो भवेद्यातुर्नाशकरः शुभोपित
नुगोजभर्क्षलग्ने द्विपुः ॥ द्वीशाम्यं च जमाग्यभाति गुरुमं पौष्णां तके मार्षमं जभर्क्षो गिरवेकपुपुवमगः सेह
स्तनौ हानिलत् ॥ ११ ४ वकीति । वकीति ग्रहः केद्रगतः मनुयातुर्गमने कतुर्नाशकरः स्यात् । तदीयदिवसोपिव
कं ग्रहस्पदिवसोपियातुर्नाशकरं स्यात् । लग्ने स्ववर्गो पिनाशकरः स्यात् । लंजभर्क्षलग्ने द्विपुः । शुभोपित
नुगो यातुनाशस्ववर्गो पिनाशकरः स्यात् ॥ करः । जभर्क्षालंजभल्लग्नैतयोः इशोतयोः द्विपुः ॥ अथ सखा

दिनं जन्म नक्षत्राण्यह ॥ द्वीरोति ॥ अर्कतः सूर्यात् ग्रहाणां द्वीरादीनी जन्मक्षीणि जन्मनक्षत्राणि स्युः ॥ द्वीरां विशाखा
सूर्यस्य ॥ अग्निकृत्तिका चंद्रस्य ॥ अंबुषा भौमस्य ॥ अजः श्रवणो बुधस्य ॥ आर्यभट्टा गुरोः ॥ गुरुः पुष्यः शुकस्य ॥ पौ
ष्णरेव तीक्ष्णः ॥ याम्यभरणी राहोः सर्पभं आश्लेषा केतोः यक्षयमं ॥ यस्य ग्रहस्य भं जन्मनक्षत्रं हतं विविधोत्पातत
तं स्यात् ॥ असौ ग्रहो लग्ने स्थितो हानि कृत स्यात् ॥ ५॥ वेदिः सौम्ययुतस्तनौ जनुषिये सद्भि युता राशयो जन्माओ
पचयस्थिता अपितनो स्वर्क्षो च मित्रर्क्षगाः ॥ पापा अप्यतिशोभनास्तनुगता जन्मेश्वरौ केन्द्रगौ सारात्यह्नि तनौ शु
भान फलदौ मित्राहि पापो यदः ॥ ११५ ॥ वेदिरिति ॥ सूर्यादयो राशिः वेदिः सौम्ययुतः ॥ अंगगोलग्नगो अतिशो
भन स्यात् ॥ जनुषि जन्मकाले सद्भि ग्रहै युता ये राशयस्ते तनुगता अतिशोभना स्युः ॥ जन्माओ पचयस्थिताः जन्मा
ओ जन्मचंद्रः तस्मादुपचयानि विषडे कादशदमानि ॥ ते सुस्थिता ग्रहास्ते ॥ तनुगता अतिशोभनाः ते नोरपि जन्मल
ग्नादप्युपचयस्थानां गता अतिशोभना स्युः ॥ स्वर्क्षो च मित्रर्क्षगाः ॥ जन्मनि ये स्वर्क्षगा उच्चगामित्रर्क्षगा स्ते पापा अपि
तनुगताः अतिशोभनाः स्युजन्मेश्वरौ जन्मराशिजन्मलग्नस्वामीनो केन्द्रगौ अतिशोभनौ स्यातां ॥ सारात्यह्नि
स्ववेरि चारे शुभः शुभग्रहः तनो लग्ने वर्तमानो न फलदो भवति ॥ मित्राहि पापः ॥ तानो वर्तमानो दर्थ स्यात् ॥ तथा च
यवनः रक्षका वद्धकाश्चैव ये स्युर्दन्मनि नायकाः ॥ तान् पापान् पिनिः शंको यात्रा लग्ने निजो जयत् ॥ अथ यात्रा ल
ग्ने ईहा निष्ठश्च श्लोकै केनाह ॥ ५॥ आया ३१११ ॥ द्यन्यगताः स्वलाः स्व१० इ न जो शोर्त्यो १२ व १ पष्ठा ६ ८ गो

मयः सोपवितास्त ७ स्वां १० बुभुत ४।५ शुक्रो ७ इज्यो मृतो ८॥ नष्टो यय १२ गो ग्रहान्वित शशी र्था तुर्महाविघ्नदा अन्य
स्थानगता जयार्थमुखदास्या ज्यं पुरोक्तं न चेत् ॥ ११७ ॥ आयेति । आ यार्थन्यगताः खलाः आ यारि ३।११।६ म्याः अ
न्यानि १।२।४।५।७।८।९।१०।१२ तत्र गताः खलाः पापग्रहाः खेदशमेदनजः निशैः ॥ आ यार्थन्यगताः खल
इत्यनेनैव सिद्धेपि विशेषफलदुष्टतानार्थस्वदनज इत्येकं ॥ अंसाद्यषष्टाष्ट १२।१।६।८ गो ज्यं चंद्रः मयः पुनः
मचंद्रः अपचितः क्षीणचंद्रः । कृष्णपक्षचंद्रः । अस्तस्वां बुभुतगः ७।१०।४।५। अस्ते शुक्रः ७ इज्यो गुरु मृतो ८ न
ष्टोस्तमितो बुधो यगः ग्रहान्वित शशी र्थे न केनोपि ग्रहेण ग्रभ्यां ग्रहै र्वा युक्ताः चंद्रमाः एते प्रत्येकं यातुर्ग्रहाविघ्नदाः
स्युः । नागप्रकारेण मंगदी नूद दातिर्यः । अन्यस्थानगताः संतः तदा जयार्थमुखदाः स्युः तदा कदाचै यदि पुरोक्तं
न स्यात् । अथ प्रतिबुधशुक्रापवादमाह ॥ ७ ॥ स्वग्रामैकपुरात्मसमसुचतुर्वक्त्रे चतुर्गालके तूदाहेषु वधू प्रवेशान्
पत्नी दुर्मिसिपीडा मुच । तीर्थस्वामिनिदेशयो र्गुवसिष्ठा अंगिरः काश्यपोद्धारदा जमवत्सयो हितकरं यानं सित
तो मुखं ॥ ११७ ॥ स्वग्रामेति । स्वग्रामे प्र० । एकं पुरं प्र० । आत्मसम आत्मग्रहं । चतुर्वक्त्रे । चतुर्मुखे चतुर्गालं प्र० उदाहा
विवाहाः । ब्राह्म्यादयो विवाहाः । तेषु वधू प्रवेशः । नववधू प्रवेशः । नृपत्नी राज्यं प्रयं । दुर्मिसिपीडा प्र० ता मुतीर्थस्वा
मिनिदेशयोः तीर्थतीर्थगमनं ॥ स्वामिनिदेशः । स्वाम्याशातयोः । मृगुवशिष्ठा अंगिरः काश्यपे । मृगनादिगोत्र
समूहे । मारदा जवात्स्ययोगोत्रयोः एषूक्तेषु मितो मुखं । शुक्रबुधसंमुखगमनं हितं करं स्यात् । अत्र वधू प्र

वेदोपतिशुकदोषो नोक्तिः॥ तनुमतीसहागमनविषयं मतीविनागमने दोषो दृश्यते। न को हायास्तु बंध्यात्वमिति। त
 यावज्जीमपराक्रमेस्वामिना नीयमानायां प्रतिशुको न विद्यत इति। तथा चाममांतरे। न बो हायास्तु बंध्यात्वं यदुक्तं म
 नुखे मृगौ तदत्र विबुधैः सेयं केवलं तु हिरागम इति। तथा चलहृः स्वप्रवनपुरप्रवेशे देशानाविग्रहे तथा ह्यौ न वेच
 दध्या गृहगमने प्रतिशुकशुकविचारणा नास्तीति। तथा च सत्सपुराणे। चतुःशालं चतुर्द्वारमल्लिदैः सर्वतायुतां। ना
 स्तातस्सार्वतोभद्रं न तत्र प्रतिशुकतेति। तथा च वसिष्ठः। काश्यपेषु वसिष्ठेषु मृगव्यंगिरसेषु॥ सारद्धा जेपु वा स्येषु
 प्रतिशुको न विद्यत इति॥ अन्यथापवादमाह॥ ५५॥ चंद्रे पूषमेषगे सति सितो धस्या तथा सन्मृगानं सप्त पूर्वयोः सि
 तविपर्यासात् सदावश्यके॥ राजा तर्पितवन्हीममुरमुहत्ते हानु रतित्यज नृत्तः कार्यमना च जे त्रिदिवमेरेका १५
 मषट्को शकान्॥ १९८॥ चंद्रेति। चंद्रे पूषमेषगे सति सितः शुकः अंधस्यात्। पूषमरेवती। मेषमेषराशिः तत्र च
 द्रे सति सितः शुकः अंधस्यात्। तदा तस्मिन्काले सन्मृगं यानं शुकसन्मुखं गमनं सत्। श्रुमस्यात्। तथा च गर्गः पौ
 ण्यादिवृत्तिभावे यावतिष्ठति चंद्रमां। तावच्छुको भवेदधो प्रवेशानिर्गमेश्रुमः अथ वश्यके प्रवृत्तिमाह॥ परपूर्वयोरि
 ति। परपूर्वयोः पश्चिमपूर्वयोः सितविपर्यासात्। शुकविपर्यात्। अवश्यके कृते सति यानं सत् स्यात्। एतदुक्तं म
 वति। शुको पूर्वकपालगतौ सति पश्चिमगच्छेत् पश्चिमकपालं गच्छेत् सति पूर्वगच्छेत्। तथा च ज्योतिः प्रकाशे। अत्यु
 त्मकेषु यावत्। प्राक्कपाले स्यो मृगुर्भवत्। तावत्याशिदिगच्छेत् प्राश्चो प्रत्यक्षं स्थितस्तथा॥ प्रयाण विधिमा

ये

ह। राजेति। राजा त्रिदिवसेरेकाब्धिषट् कोशकान् ब्रजतू। एतदुक्तं भवति। प्रथमे दिने कोशं गच्छेत्। द्वितीये चतुःकोशा
न्। तृतीये षट्कोशान् गच्छेत्। अर्थात् परतो यं गच्छेत्। कथं भूतः राजा तर्पितवन् हिमसुरमुहूतम्। वह्निः अग्निः ससु
राः ब्राह्मणाः मुहूदो बांधवाः तर्पिताः। वह्निमसुरमुहूदो ये न स तथा। अत्रायं भावः समिच्चरुनिलादिना वह्नित
र्पयित्वा दक्षिणाभ्यादिभिर्मुग्धैस्तर्पयित्वा वस्त्रालंकरणदिभिः मुहूदकलत्रादीन् तर्पयित्वा ब्रजेत्। किं कुर्वन् नूतने
त्वा नुरतिस्तजन्। स्नेहेन अनुरतिः पुनर्गता गमनं अयं भावः। यात्रार्थं बहिर्गता पुत्रादिस्नेहेन अनुवृत्तिः। पुनर्ग
ता गमनं शातृ तदावलोकनार्थं गृहना गच्छेदिति। कथं भूतो राजा नृपः। वृष्णि क्षितौ न गच्छेदिति भावः पुनः किल क्ष
णः कार्यमनः कार्ययुत्कंठितो तः कारणाः तथा चरन् वल्गां। स्वनिकेतान् सूर्यमवतान् प्रधानाश्च यादु रुद्र हा
डापि। यार्थं कृतानि कार्यः। प्राश्य हविष्यदिजानुमतीमिति। तथा च बृहस्पतिः। वैवजं पूजयित्वा दुतु विदि दुपः पूज्य
शक्तिः। प्रदक्षिणमिमांस्तत्वातिष्ठं ध्यायेदमापतिमिति। तथा च ज्योतिः प्रकोशे। संतोषस्वागता विप्रान् जत्वा प्रति
रथादिकं। श्रुचिः श्रुक्लं वरो षो न त्वेषं मुमना ब्रजेत्। तथा च कश्यपः। यात्रा समये वृक्षा नुपरागे ग्रहस्य वैषम्ये गोम
हिरण्यवस्त्रे संपूज्य श्राद्धया च दैवज्ञमिति। बृहचात्रायां। स्वातो शुक्रो नुलि पूश्च सर्वालंकारम्वितः। श्रुक्लं वरधर
श्रीमान् धृगमुखमेधते। मृपालवल्गुमे॥ ब्राह्मणानां वमन्येत कोपयेन्न निजं गता। यात्रां कृत्वा ग्रहं नैव सिद्धकामो
विशेद्बृहमिति। लल्लुः। यात्रायां प्रस्थितो पश्च ब्राह्मणानां वमन्यते। तदंतं जीवितं न स्यात्तौ प्रतिनिवर्तते॥१॥ बृह

द्यावायां॥ यास्तुमंप्रस्थितो या शं स्वप्ना र्योगाभिनंदति॥ कार्यवानाभिनंदेत्तनास्यप्रतिविवर्तनमिति॥ तथा चरत्न
वल्मां॥ कोशवायुदिवाप्यर्द्धं प्रथमे ह निशस्यते॥ द्वितीये योजनंगत्वा निवसेत्तमही पतिः॥ ३॥ तृतीयो जनं सार्द्धं व
सेत्तकम्पादुत्तरः॥ ततः परं यथेष्टं तु या या नार्गमही श्वर इति॥ अथ यातृकस्य नियममाह॥ ४॥ कोधक्षौररति
श्रमामिषगुडधूताश्रुदुग्धासवक्षागम्यंगमयाभितो वरवमी स्तैलंकटसेहमे॥ क्षौरक्षौररतीः क्रमात्रिंशर
५ सप्तहंपरंतद्दिने रोगस्त्र्यार्त्तवकं सिता न्यतिलकं प्रस्थानके पीति च॥ ११९॥ कोधेति॥ कोधप्र० क्षौरप्र० रतिमेषु
नां श्रमः श्लेशः॥ अमिषं मांसं॥ गुडप्र० धूतं धूतं रमणं॥ अक्रः॥ अक्रमोक्षणं॥ दुग्धं प्र० आशवो मद्य॥ क्षारं क्षारधा
न्यं माषादि॥ अभ्यंगस्तैलाभ्यंगः॥ मयंकगारिपुमयमित्यर्थः॥ अमिता वराणि॥ अश्रुमवस्त्राणि रक्त कृष्णादीनि
वमीर्वमनं॥ स्तैलप्र० कटुमरीचादि॥ इत्येतद्भर्मेने उसेत्यजेत्॥ अथ युक्तेषु किंकिकिति दिनस्य जेदित्याह॥ क्षौरेति
क्षौरक्षौररतिः क्रमात्रिंशरस ५१० हां त्यजेत्॥ क्षौरं दुग्धं त्रहं ३ क्षौरं शराह ५ पंचाह॥ रति सप्त ७ हां त्यजेदित्यर्थः
पर उर्वरितं॥ प्रयाणादिने त्यजेत्॥ तितान्यतिलकं॥ श्वेत्यरिकं तिलकं॥ पीतकौस्तुभादिकं तमिमे हर्तुं समये किं
त्यजेत्॥ प्रस्थाने केपि इत्येतत्त्यजेत्॥ प्रस्थानकं नाम मुहूर्त्तममये किंचिदग्निष्वस्तु चालनं॥ तदुक्तं रत्नमाला
या॥ छत्रायुधाद्यमनसस्त्वभिष्टं बालयद्वेजयिकं जयार्थं॥ एतत्तु कार्यवशात्क्रियते॥ प्रस्थाने संपूर्णं सफलं ना
स्ति॥ तथा चरत्नकोशे॥ कार्यवशात् स्वयमगमेष्टुमर्तुः केचिदाचार्याः॥ छत्रायुधाद्यभिष्टं वैजयिकं निर्गमे कु

धुरिति। तथा गर्गः स्वशरीरेण कश्चित् निर्गच्छेद्युद्धयान्वितः। तस्या यात्राफलं सर्वसंपूर्णवथिसिद्धार्थीति। १॥ तच्चाळा
 वधिग्रंथांतरात्। ग्रहाद्गृहांतरंगर्गाअहंसीमांतरं मृगुः। शरक्षेपात्सरजोवसिष्ठो नगराद्वहिः। एवं प्रस्थाने कृतेपि
 सयमन्यस्मिन्नयस्मिन्मुदिने गच्छेत्। तथा च ज्योतिः प्रकाशे। प्रस्थापिकृतेनेयामहादोषान्विते दिने॥ मर्गयोगं वि
 ना कालवृष्ट्यादौ चाल्यते तथेति। रत्नमालायां वसेन्नचौकत्रादिमानेक्षितीशो द्विनाक्षिनो मन्त्रचमडलीकेः यः प्रा
 कृतः सोऽपि च पंचरात्रं मद्रायात्रापरतः प्रयोजयेत्॥ ४॥ एवं विधे प्रस्थानेपि क्रोधक्षौररत्यादौ नूवर्जयेदित्यर्थः॥
 गर्गः क्रोधक्षौररतिं वा तितैलाप्यं गाक्रमोक्षणं। घृतं मांसं गुडं तैलं याने मद्यपरित्यजेत् इति रत्नकोशे। क्लीय
 कंहिंगुलकः कुंकुमं रक्तचंदनं पीत रक्तं वसनं च च वसनं यातुर्नेहानितत्क्षणादिति॥ च ह व्यात्रां। कटतैलगुड
 क्षीपकं मासासनं तथा॥ मुक्तियो याति मोहेन व्याधितः स त्रिवर्त्तते। ललुः प्रमत्तो व्याधितः शांतः शीतः कुब्जो बुभुक्षि
 तः॥ अध्वानं न प्रपच्छेत् क्लीबे वेशस्तथैव च। रत्नवल्गां स्वकीयां परकीयां वा स्त्रियं पुरुषे मेव च। ताडयित्वा तु योग
 छेत् तदंतस्य जीवितं मृगोः॥ त्रिरात्रं वर्जयेत्॥ क्षीरं पंचाहं। क्षौरकर्म च॥ तदहश्चावशेषाणि समाहमैधुनं त्यजेत्
 यात्रायां गमनलक्षणं। गर्गं के ज्ञेयं मुहूर्तं समये प्राप्ते हंसचारां ध्रिणा व्रजेत्। देवज्ञा मातु विप्राद्यपुत्रौ स्वजनैर्व्रतः
 पूर्वदक्षिणामुद्धत्य पादं यात्रांतराधिपः॥ द्वात्रिंशच्च पदं गत्वा यानमारुह्य संव्रजेत्॥ ततो निरीक्षयेत्सम्यक् श
 कुभाश्च शुभाशुभान्। तथैव सदत्सराद्या त्रिर्मितानि चैव व्रवीत्। इदानीं शकुनानाह॥ वस्त्रालं कूरणानि

पूर्णकलशस्तोर्यध्वनिः पुत्रवानृशंखादर्शनपाश्वदंतिमुरमिद्रव्याणि शुभ्रोवृषो स्त्रीपुष्पधान्यादिव॥ दोलादीप
विधूमवह्निमुरमिद्रव्याणि शुभ्रोवृषो वैश्याखत्रवितानचामरकुमार्यमीनगोरोवने॥ वस्त्रालंकरणनीति। वस्त्रा
श्वेतवस्त्राणि। अन्यान्यपकुनमध्ये पटितानि। अलंकरणानि। सुवर्णादिनिर्मितानि। पूर्णकलशः प्र० तोर्यः वाजं वध
निः पुत्रवानृ प्र० शंख प्र० आदर्शदर्पणः। नृपो राजन्यः अश्व प्र० हस्ती प्र० मुरमिगौः स्त्रीसौभाग्यवती। पुष्पाणि श्वे
तानि। धान्यानि कृष्णा नितु अपशकुनमध्ये पटितानि। आदिशब्देन सुवर्णादिधातवः। दोला प्र० दीप प्र० विधूम
वह्निः धूमवह्नितोग्निः। मुरमिद्रव्याणि। कर्पूरचंदनादी। शुक्रभ्रोवृषः। श्वेतवृषभः। वैश्य प्र० खत्र प्र० वितानं रस्त्रनिर्मितं
॥ चासर प्र० कुमारी प्र० मीनामत्स्याजलादुद्धृता गोरोवना प्र० अयसंकोचेनाह॥ ७॥ यद्यत्स्वांतनितांततोषकरांको
रुद्धतंगोमयं मृचांभोर्यध्वनितः सहचरो धौतां वरोमौत्रकः। हूर्वादर्भरथाः फलास्त्रमदिरावणा गुरुदैवकीहिप्रो
मित्रमृगा चरोदनशवंसिद्धार्थदुग्धादिव॥ २२०॥ यद्यदिति। यद्यद्वस्तु स्वांतनितांततोषकरां। स्वांत अंतः कर
णयस्य नितांतं अतिशयितं तोषकरां सतोषजनकं तत्किं बहुनोक्तेन। एवं संकोचेनोक्ते कानी एषु संतोषभावः
पूर्वाचार्यैः शकुनमध्ये पटितानि न्यौतो ह॥ गोरुद्धृत गोमयांकोः पृथिव्याः उद्धृतं गोमयं॥ मृचा पृथिव्या मुद्धृता
मृत्तिका। अंभोर्यध्वनितः सहचरः उदकार्यकुमयुक्तोजनः सनू सहचरः सहचरतीति सहचरः जलाशीरित्
कुंभस्तपयिकेन सहव्रजेत्॥ निवर्तते यथा पूर्णार्थः कृतार्थः परिक्रम्य। इत्युक्तत्वात्। धौतां वरोमौत्रकः

भूतवस्त्ररजकः। दूर्वाप्रसिद्धः। दूर्वाप्र० दूर्वाप्रौदैतलो। पशुमौ। अपशकुनमध्ये यत्तणंपटितंतवोत्थतिरिक्तं। रथप्र०
फलं मासं। अस्वरक्तं। मदिशमद्यं। वर्णाब्रह्मचारी गुरुप्र० दैवशो ज्योतिषि। विप्रौ चै। ब्राह्मणो मित्रं द्रष्टः मृगप्र० भ
गोदनशवं गोदनरहितं प्रेतं। सिद्धार्थाः गौरशवर्षपाः। दुग्धादि। दुग्धाज्यं। ननु यद्यस्त्वं तनितां ततोषकरणं मित्यने
न दुग्धग्रहणं मर्षेत्सिद्धं। पुनकिमुक्तं। दुग्धमिति सत्यं। मक्षणे निषेधितं। तत्संदेहनिवृत्त्यर्थं दुग्धग्रहणमिति
दोषः। एवमेवान्यत्र विचारणीयं मित्यदोषः। एवमेवान्यत्र विचारणीयं। तथा च वसंतः। दध्यज्यदूर्वा क्षणपूर्णा कुंभं
सिद्धान्नसिद्धार्थकचंदनानि। अहशशंखा मिषमीनमषा गोशोचना गोमयसूर्ध्वनंगोः भारद्वाजः राजा विप्रौ मुह
द्वे श्यामपुत्रास्त्रीकुमारिका। अमीकयो नरोस्त्रीवा गजो वज्रिदृषमितः॥१॥ रज्ज्वो धृतान्यवर्णौ गौः सवत्सा च वि
शेषतः। उद्धृतं गोमयं मीनं मृत्तिका चोद्धृता ता तथा॥२॥ रजको धौतवस्त्रं च वयस्य तोयं त्रिको ध्वनिः। जयमंगव
शब्दाश्च शान्तिपाठप्रदीपकाः॥३॥ दीपो वा प्रज्वलन्निर्गन्तुं पूर्णकुंभं नृपाशवं॥ मद्यं मांसं च रुधिरं मक्षणाभि वि
विधानि च॥४॥ गौष्यं ताम्रं मणिं स्वर्णं द्रव्यं दर्पणं मक्षतात्॥ वितानं च मरुच्छत्रं दूर्वावर्द्धपत्रं ध्वजः॥५॥ दोला
चाकरयोश्चापुत्रपौ चार्थपुकः श्रुचिः। चंदनानि मुगंधी नितया पुष्पाणि शोचना॥६॥ घृतं दधिपयः पेया मिद्धम
नंबवः शुभः॥ दैवसंस्वगुरुदेवश्चितोत्साहकराणि च॥७॥ हस्ते तानि नरो याया सर्वाश्च लभते तुमः॥८॥ कुर्वद
क्षिणातः सदेतदितरद्वा मे प्रकुर्वन्नजेद्भस्मा। स्थीन्धनविटतुषा वमलवणो पाततृणा यस्करः॥ पिण्याको

मु० मा० टी०

पथरुणाधान्यरुदनेतकंसधूमोनलः कार्पासारुणपुष्पवर्मवगुडसैलायसीकर्दमः ॥ १२२ ॥ कुर्वन्निति ॥ एतत् अन
तरोक्तं सत्शुभं । दक्षितः दक्षिणभागे कुर्वन् सन् इतरत् अशुभं वक्ष्यमाणं गमे कुर्वन् सन् व्रजेत् गच्छेत् । तुषंधान्या
अथाशुभमाह ॥ मस्मेति । मस्म प्र० । अस्थिप्र० । इंधनप्रसिद्धः विटविष्टा । तुषंधान्यादीनां त्रकफला । अस्मपाषाणाः
लवांसमुद्रिका । उपानहौ प्र० । तृणां प्र० । अयस्करोलोहकरः पिण्यकं मर्दिततिलः । औषधप्र० । रुणाधान्यमाषादि
रुदनादिप्र० । तंकप्र० । सधूमोग्रिः । कर्पासः प्र० । असितपुष्पप्र० । चर्मप्र० । गुडप्र० । सैलप्र० । अयसौलोहजन्या । कर्दमः
प्र० ॥ ५ ॥ मतो वांतुमुक्षितांतकरवला मुंडीजटीव्याधितः खंज्यंगदिगंबरो यतिररिः काषायमुक्तालकौ ॥ चौरास्य
कमलाविलाश्वपतिनः पाश्यर्गलीगुर्विणीबंध्या रुणावृषाहिभेकसरठागोधावराहः शशः ॥ १२३ ॥ मर्तेति । मत्तः उ
भतः । वांतोवमितः बुमुक्षितांतकः । अतः कः प्राणिहिंसकः । खलादुर्जनः मुंडीमुंडीतः । जटीजटितः । व्याधितः रोगी
ग्री । खंजः पादेन खंजः । व्यंगः अगहीनः दिगंबरो नग्नः यती सन्यासी । अरिवैरी काषायी गैरिकरंजितवस्त्रः मुक्ता
लकौ मुक्तकेशः चोरप्र० । अप्यक्ततैलाप्यक्तः मलाविलोमलिनः । पतितो जातिस्त्रष्टः पाशी प्राणिवंधनार्थं प्राशवान्
अर्गली । अर्गलावान् । गुर्विणी सगर्भा । बंध्या निरपत्या । रुणावृषः रुणान्दान् । अहिः सर्पः भेको मंडुकोः सरठः
प्र० । गोधाः प्र० । वराहप्र० । शशः प्र० ॥ ५ ॥ जोहोत्समहिषः खरोष्ट्रमहिषाकृदाश्च रिक्तौ घटखिक्का प्राणिशिशो गकंपप
दबीबंधाः कुवागाहवौ ॥ पातोयानपलायनं स्वकलहः षट्कृतगोर्जलहेमेति प्रतियंधकाः कुशकुनाखि

काधिकास्तुदाः॥७२४॥ जाहो॥ तिति॥ जाहः मडली॥ लोके शोहलोति॥ जाहको गोत्रसंकोची मंडली च बुधैः स्म
तः॥ इति हलायुधः॥ ओतुमार्जालः महिषप्र० खरोष्ठमहिषारूढः प्र० रिक्तो घटः प्र० छिक्का कृतं॥ प्राणिशिरो गकंपः
प्राणिना गोश्वश्वादीनां शिरो दनं अरुह्य दनं च॥ पदवी वंधाः मार्गवधाः उर्णाभादिभिर्मार्गो वध्यते॥ कुवाकू॥
कुक्षितवा॥ काश्रवणः अहवः संयामो विजन्मानमहिषादीनां॥ पातः पतनं॥ वस्त्रादीनां स्वलनं॥ यानपा लायनं
अश्वदितस्य पलायनं॥ श्वकलहः श्रुनो कलहः पठनं पुंसकां॥ गोक्षतं प्र० ज्वलद्देशमज्वलद्देशः दर्शनं इत्येतेषु कु
नाः प्रतिबंधकाः कार्यप्रतिबंधकाः स्युष्ठिकादिका अपशकुनाः मूकदाः स्युः तपाचोक्तं॥ अगमातरे॥ नृणां तैलारिका
यां शमस्य चर्मतुषोषधं॥ सामुद्रं उपका हिमन्त्रवां तं बुभुक्षितमित्यादि॥ अथ शकुनांतरमाह॥ मृगांश्चुषुपट्टु
काश्च नखिनस्त्रीसंज्ञका॥ वामतः काली कुकुटपूंस्पया सुरभिर्दक्षे मनोभीष्टदाः॥ भारद्वाजशिखंडिचापनकु
लाहं सो जाते दशयाता इष्टफला स्युरासमरवोगामेपि एष्टे र्यदः॥ मृगं इति॥ मृगोत्तमरः अलोच्यश्चिकः उष्ट्रः प्र
पठनं शुकः शकुर्गोराजहंसः॥ नखिनः॥ श्वानादयः स्त्रीसंज्ञका वाटीकादयः॥ एते वामगता मनोभीष्टदास्युः
कालीमहिषी॥ कुकुटप्र० पूंस्पया पुरुषसंज्ञका॥ काकादयः सुरभिगोः॥ एते दक्षे मनोभीष्टदास्युः॥ भारद्वाजप्र०
शिखंडीमयूरः चापः प्रसिद्धः॥ नकुलावधुः॥ हंसः प्र० अजो वस्त्राः एते भारद्वाजादयः दशयाताः संतः इष्टफ
लास्युः अमिष्टफलदो भवतीत्यर्थः॥ रासमरवोगद्वयमध्वनिः वामे एष्टे अर्थदः अमिष्टार्थदो भवति॥ अथ केषु

केषु विपरीतशकुनाः शुभास्तानाह ॥ नद्युत्तारमयप्रवेशममरद्युतेषु नष्टे क्षणेऽप्यधौ स्युः शुभदा विलोमशकुनाना
 ड्याद्वायां मर ॥ अद्येदुःशकुने विवृत्य च शुविमूला हृदा स्वायमं कृते व्यापैदेरेष्टिवारमपरे दत्ता सुवर्णव्रजेत् ॥ २६ ॥
 नद्युत्तारेति नद्युत्तारो नद्युत्तारणं । मयं नृपादीनां प्रवेशो ग्रामादिप्रवेशः ममरसंग्रामः । कृतं प्र० नष्टे क्षणं नष्टवस्तु अ
 वलोकनं । अधौ शोभापरेण विलोमशकुनाः शुभदाः स्युः । अयमर्थः । गमने ये ये अपशकुनास्ते तनद्युत्तारादिषु शु
 भदास्युरित्यर्थः । तथा च इडाया वाड्या मरे पूर्णताया विलोमशकुनास्युः । तथा च वसंतः प्रवदिडाया परिपूर्णातायां स
 वोपि वामः शकुनप्र० । स्यात्पि गतायां परिपूर्णातायां सर्वोपि सव्यः शव्यः शकुनः प्रशस्तः ॥ १११ ॥ संगे रणे कर्मणि च प्र
 चेशेषु गृहे नष्टे विलोकनं च अधौ मरिद्गवनादि केषु शस्तः । प्रयाणविपरीतभाव इव । अन्यथा नद्युत्तारे मये
 युद्धे प्रवेशे नष्टे वा क्षणे शकुना यस्तगाः शस्तानृपा कनो के प्रयाणवत् इति । अथ प्रथमे अपशकुने जाते सति कर्म य
 माह । आद्येति आद्ये प्रथमदुःशकुने जाते सति विवृत्य विवर्तनं कृत्वा तत्र शुद्धे शो उपविश्य शुचिः प्रक्षालितपाणिपा
 दः । आचांतकृता च मनः अमवः प्राणास्तेषां अयमः प्राणायामः । अथवा अष्टवारं प्राणायामः कृत्वा इत्यात् गच्छेत्
 चेतूयादिपुनः दुःशकुनस्यात्तदा विवृत्य शुचिर्वातः । अष्टिवारं षोडशवारं अमूनियम्य यायात् । अपरे तृतीये श
 कुने जाते सति सुवर्णं दत्वा इयात् ॥ एकदा वश्यं गमनविषयं । प्राणानायामानधिकातावत्कालस्थित्वा व्रजेत् । तथा
 च ज्योतिर्निबंधे विरुद्धशकुने पूर्वप्राणायामो कचरेत् । द्वितीये द्विगुणानूकृत्वा तृतीये न व्रजेत् केचित् ॥ तथा च

वसंतः राजः जाते विरुद्धे शकुने धनी नो विवृत्य कृत्वा करपादशौचं । आचम्य च क्षीरतरोरधस्तात् तृप्तिं नृ । प्रविश्येच्छ कुभं
तगाति । तथा । बाहिषेणः यदा पशानं पश्येत् विपरीतमुपस्थितः । स घृतं कांचनं दत्वा निर्विशंकः सुरवं व्रजेत् ॥ इति मु
हुर्ते डरी कायां यात्रा प्रकरणं समाप्तं ॥ ७२ ॥ अथ मिश्र प्रकरणे विवक्षता वद्रा जाभिषेह तादृशेनाह ॥ जन्मांगर्क्षे श
शेरासह कुजैः साकै बलिष्ठैर्मृदुक्षिप्रैर्द्रध्रुवैः स्थिरर्द्धि नृतनौ व्या राहि मूपस्थितिः । स्वस्वक्षैः समृद्धुर्ध्रुवक्षैश्च
मेः क्षिप्रैः सुरस्थापनं प्राचुर्माघयुगे च राधयुगले व्या राहि पूर्वार्हके ॥ १२७ ॥ जन्मांगर्क्षेति । जन्मांगर्क्षे दशे शादि
भि बलिष्ठैस्तथा मृद्वादिभिः स्थिरर्द्धि नृतनौ व्या राहि मूपस्थितिं वा स्तस्यादिस ध्याहारः । अंगं च ऋक्षं च अंगर्क्षे ज
न्मांगर्क्षे जन्म जलन जन्म राशिः । ते च ० दशा च जन्मांगर्क्षे दशा दशा वर्तमानाः । तासां दशाः जन्मांगर्क्षे दशे शाः ते च
सूर्यश्च कुजश्च सतेषां च ततथा ते बलिष्ठैः स्थानादि बलिष्ठैः समृद्धैः ॥ मृदुक्षिप्रैर्द्रध्रुवैः स्थिरर्द्धि नृतनौ रुद्धि
नृतनौ रुद्धि नृतनुः स्थिरा चासौ रुद्धि नृतनुश्च सा तथा तस्यां । जन्म राशि जन्म जलनायां स्थिरोपचय नृलने व्या राहि
मौमरहितदिने । मूपस्थिति राजप्रतिष्ठाश्रुभास्यादित्यर्थः । लग्नबल प्राग्वत् प्रायश्चंद्रमि त्याद्यवलोकनाय ॥ अथ
देवस्थापनमाह । स्वस्वक्षेति । यस्य देवस्य प्रतिष्ठा क्रियते तस्य नक्षत्रैः शेष स्पष्टं सर्वमरस्थापनं कार्यमिति शेषः । ल
ग्नबलं प्राग्वत् ॥ अथ वस्त्र परिधानं तस्य क्षालनं उंदिगादिमाक्षित फलं च वृतादृशेनाह ॥ धार्य वस्त्रदिती न पंचगुरुता
भां त्यध्रुवै जत्र ये जो ने क्षालमिहारवु स क्षितम स नू मध्य त्रिभागे वरं । स्त्रीरक्तां वरभूषणे विविधया व्या दित्यपुष

ध्रुवेस्वेते जोरुण रुक्मयोः कुरुजरवीरुष्णोऽग्निः शस्यते ॥ १२६ ॥ धार्यमिति । वसुधनिष्ठा । अदितिः पुनर्वसु । इनपंचकं गु
रुमपुष्पाः अश्वि । अश्विनी । अंत्यदेवति । ध्रुवाणि पूर्वोक्तानि । एतैर्नक्षत्रैश्च जत्रये बुधगुरुशुक्रवारे अंबरे वस्त्रधारयेना
न्यत्रयदुक्तं रवौ जीर्णपिथौ स्तौ कंजलाद्रदुखदं कुजो बुधे धनं गुरौ ज्ञानं शुके सौख्यं शलौ मलमिति । लग्नचलं प्राव
त् ॥ अथ ० क्षालनमाह । इहास्मिन् वस्त्रधारणोक्तैर्न नक्षत्रादौ क्षालनं प्रक्षालनीयं । कथं भूते इह । शोने बुधरहिते ।
उक्तं च । वस्त्रहेमालंकारधारणोक्तैश्च सादिभिः । तस्मिन् हनविर्माणं विदध्या क्षालनादिकमिति । यस्मिन् पिपयस्यां
यददो गिनो गदितमेकुर्यात् । इति पूर्वमेव अंगस्तं कर्तुं । तथा प्रक्षालने बुधवर्जनाथं शोने इह । क्षालनमित्युक्तं
बुधनिषेधश्चावगात् । उक्तं च शनौ सोमस्तुते । आदेषस्याभावस्य योस्तथा । वस्त्राणां क्षालने चैव दहत्या सप्तमं कुलं
अणो दुर्गादिभक्षितफलमाह । आरुमक्षितमिति । आरुं विरः । तेन मक्षितमाह । गं मध्यविभागे मक्षितं असत् । दुष्टं
फलं स्यात् । एतदुक्तं भवति । वस्त्रत्रिगुणं कृत्वा यदि मक्षितमागं मध्यविभागे मध्यविभागे पतितं तदा दुष्टमित्यर्थः । आ
रुरिपुलक्षणां तेनाग्निदग्धं गवादिभक्षितमहिष्यादिभक्षितं ज्ञेयं । तयो चोक्तं च तज्ज्ञेयं । दग्धे वा स्फुटिते च गीमय
महिष्यामहिषी एकैर्विलिप्तं तथा दष्टमूलेषकपूर्वकैरशुभं मध्ये भागे शुक्रमिति । स्त्रियारक्तवस्त्रधारणं मूषणं अनुक्तं
ग्रहाणां कुत्र कुत्र प्रशस्तं तदुत्तरार्द्धे नाह । स्त्रीति । स्त्री अत्र उक्ते वस्त्रधारणमादौ रक्तं अवरं मूषणं सुवर्णं दिमूष
णां विप्रयात् । द्वारयेत् । कथं भूतेत्यादित्यपुष्पध्रुवैवितानि आदित्यपुष्पध्रुवैवितानि आदित्यपुष्पध्रुवैवितानि आदित्य

पुष्पध्वजवहितेत्यर्थः। यतोस्त्रियारक्तं वस्त्रमूषणधारणो दोषो दृश्यते। तथा चोक्तं पुष्पादित्य ध्रुवैर्धिस्येस्वर्णैरक्तां च
 रादिकं नवनमूषणं न धार्य नार्था दयितराशिषे इति। लग्नबलं प्राग्वत्। अथ बां द्रादीनां प्राशस्समाह॥ श्वेतवस्तुनिरोप्य
 मुक्ताफलादिके अज्जश्रं द्रोहितः। सोमवारे स्तेनव सुधार्यमिति भावः कुजरवी अरुणरुक्मयो राश्यते। कृष्णो रानिः व
 स्तुनी नीलवस्त्रादिके राश्यते। शनौ तद्वार्यमिति भावः॥ त्रैलोक्ये तु सर्वधार्यमिति युरैवोक्तं॥ अथ नराणां मूषणं
 मूषणधारणं वृत्तचरणो नाह। वस्त्रोक्तैः अनिलद्वयाश्विसिरगंगेनुर्विमूषाहिताविशोत्सवलब्धिपूदितमनुक्तेषु
 पल्लवधारणं॥ मैत्राकार्कानिलमूलदस्वहरिभेदी व्याजपाहोतरेपणानां कथयिक्रयौघपरङ्गं ३६। ११। १० स्वशुद्धौ
 तनौ॥ १२९॥ वस्त्रोक्तैरिति। वस्त्रोक्तैः मादिभिर्वस्त्रदेतीत्युक्तं। अंगे स्थिरलग्ने नुः नरस्य अलं कृतिः। अलं कर
 णं हिताय स्यात्। किंलक्षणैर्वस्त्रोक्तैः अनिलद्वयाश्विभिः अनिलद्वयं स्वातियुगं। स्वातिविशाखो अश्विनी प्र० वि
 गताः अनिलद्वयाश्विन्यो यस्मात्तथा तस्मिन् स्वातिविशाखा अश्विनी रहितैरित्यर्थः। लग्नबलं प्राग्वत्। अथ हि
 तीये चरणे न विशेषमाह॥ विप्राज्ञेति विप्राज्ञा ब्राह्मणाज्ञा। उत्सवे विवाहादिकः लब्धिर्लाभः आशु अनुक्तेषु लब्धा
 धारणं वस्त्रादिधारणं इष्टतस्यात्। तथा च व्याजः॥ लब्धं राजप्रसादेन विप्रादेशात्करगृहे। प्रीत्यानं चोत्सवे वस्त्रं
 धार्यनिद्येपिमादिके॥ अथोत्तरार्द्धे नपणानां कथयिक्रयवाहा॥ मैत्रेति। मैत्रमनुराधाशेषं सुगन्धं घटपरङ्गं
 घटः कुंभः तस्मात्परं अन्यतमं तच्च तत्र॥ कृष्णं गंचुपचयल गंतस्मिन् कुंभं यतिरिक्तोपचयल गंतपणानां पूजा

फलस्वार्जुनादीनां कथं विक्रयौ तनुविस्तार्य कुर्वीत्यर्थः ॥ कस्यां सत्यां ॥ स्वशुद्धौ सत्यां स्वधनसावः ॥ तस्य शुद्धिः पापर
हितं तस्यां सत्यां शेषं प्राप्नुवत् ॥ तथा चोक्तं ॥ दशमौ एकादशो लगे वित्तं ॥ केंद्रत्रिकोर्लगेः शुभैः पापस्य कर्मोक्तं वार्ज
यित्वा घटोदयं ॥ अथ वृत्ताद्धे धनिष्ठापंचकवर्ज्यमाह ॥ ७॥ प्रेतज्वालनशय्यकावितननेस्तंभोद्धृतं याम्यदिग्या
नंकाष्टतलोच्चयं परिहरेत्कुंभद्वयस्ये विधौ ॥ सेवेष्टाध्रुववारुणां त्यवसुभैः स्वायेर १०११२ रवौ वा कुजे संन्या
सस्थिरभैस्वलैर्गतबलैषष्ठां त्यगे भार्गवे ॥ १३० ॥ प्रेतज्वालनेति ॥ प्रेतज्वालनेत्यादिकुंभद्वयस्ये विधौ सति कुं
भमीनयोश्चंद्रे सति परिहरेत् ॥ सर्वथानाचरत् ॥ स्पष्टां अथोक्तगार्ह्यं चरणेन सेवामाह ॥ सेवेति ॥ ध्रुवादिसिर्द्ध
त्रैः सेवा दृष्टा स्यात् ॥ सुगमं कस्मिन् सति ॥ स्वाये रवौ सति वा द्रव्यवाक्कुजे सति स्वं दशमं आय एकादशं अन्यो
रन्यात्तमे रविनो मयोरन्यतमे सति इत्यर्थः ॥ यस्मिन् लगे सेवा कियते तस्मात् लग्नात् षड्वा मे एकादशे रवात्सो मे
वासति सेवा दृष्टा हिताकरा स्यादित्यर्थः ॥ शेषं प्राप्नुवत् ॥ अथ चतुर्थे चरणे न संन्यासमाह ॥ संन्यास इति स्थिर
भै स्थिर नक्षत्रे स्थिर लगे च संन्यासः ॥ इष्ट स्यात् ॥ स्वलैर्गतबलैः पापग्रहे हीनबलै रित्यर्थः ॥ सप्तमे र्थे तृतीये
कस्मिन् सति भार्गवे शुकेषष्ठां त्यगे ६१२ सति सेवलैर्गतबलं प्राप्नुवत् ॥ उक्तं च ॥ त्रिषु डेकादशौ रीत्येषु च भार्ग
वः सवलैर्धर्मपूजैर्षु वेकेंद्रदीक्षाविरक्तिस्तद्वति ॥ अथ वृत्तद्वये नक्षत्रविकार्यमाह ॥ ७॥ उदाहरणं चरद्विपेद्रं
लक्षधुमन्नाष्टैशुभा स्यात्तद्विषया कीज्जरवगान्हियुग्मसपगोकन्या विलगनेतिथौ ॥ व्यंकौजसदिशि प्रा

१३१५१७१९११३११० मखगमसुखानुमिताखादनखलीहृष्टहमुक्तसुखैः सौमीपदुस्त्रिर्नयेत् १३१॥ त्रि३त्रि३
 त्रि३षन५ला३र्य५गम३हुतभुकु३भेषर्कसुक्तादसत्सद्रूपः। कृषिभैर्विवाकृणहरिद्रैवीवापःश्रुतः॥ सूर्यक्षादि
 तृतीयतो॥ ३१४५१६१७१८१९१०॥ धृतितः १११२०१२११२२१२३१२४१२५१२६ श्राणाष्टमिः सत्पलः प्रोक्तो न्येफ
 णिसप्तमाद्रविमिते १२॥ स्तब्धेदनंवापभेः॥ उदाहर्क्षेति॥ उदाहर्क्षणि॥ प्रोक्तानि॥ मूलाकर्क्यादिति॥ एकादशसं
 ख्यकानि॥ चराणिप्र० द्विपविशाखा॥ इंदो ज्येष्ठा॥ लघुमानिप्र०॥ त्वाष्ट्रचित्रातिः॥ व्या॥ कीलारखगाहि॥ अर्किशानिः॥ सो
 बुधः॥ अगोसोमः॥ विगताः॥ अकिशारेप्यस्ते तथातेचखगाश्चतेषां अहः॥ दिनंतस्मिन्॥ शानिसौमबुधरहितेवारे
 अर्थः॥ युग्मसप्तगोकि०याकिल्लगेयुग्मेतिमिथुनः॥ सषोमीनः॥ गोचषमः॥ कन्याप्र०॥ एषामन्यतमे लग्ने॥ तिथौ
 अंकौजे विगतः॥ अंकौनवमीयस्मात्सैयकः॥ सचासौ भोजश्चओनो विषमः॥ तस्मान्न॥ नवमीव्यतिरिक्तविष
 मतिथ्यावित्यर्थः॥ किल्लक्षणोयकौजेतिथौ॥ सदृशिदिक् स दशमी तथा सह वर्तमानः॥ १३१५१७१९११०११३
 १५ कृषिशुभास्यात्॥ तथा चोक्तं॥ चंद्रे शुभे शुभतिथौ शुभवारे योगे॥ गुणौ शशिजशुकगमस्तिवारे लग्ने हृष
 मिथुनके सप्तकन्यकार्याशस्तं कृषिप्रकरणप्रचयेनिधने इति॥ अन्यच्च॥ दशमेकादशीचैव तृतीयाचतुर्थोद
 शी॥ सप्तमीपंचमाचैव प्रतिपदश्च शुभावहा॥ इत्यष्टमीबलिर्वर्द्धन॥ नवमीसस्पधातनी॥ कीटकूननीचतुर्थपिं
 तिहंतिचतुर्दशी॥ रवौ बृहस्पतौ चंद्रे शुके कुंभे यदि शेषतः॥ पुधाकिंभूमिपुत्राश्च नमवति फलप्रदाः॥ ॥ ॥

॥ अथविधिमाह। सिताच्छादनः। श्वेतवस्त्रधरः पद्मकुशलः कर्ता स्वगममुखान् देवान् प्रणम्य लघ्वा रसैः सज्जोक्तः।
सितायत्ताः क्रियन्ते। तत्र पूजिता नखगममुखान् ग्रहगममृग्यादीन् प्रदक्षिणी पूर्वकं प्रणम्य मनोवाक्कायकर्मभिनयं
रुत्वा स्वर्णोदघृष्टहलः सुवर्णघर्षिताग्रं हलं समुक्कमुद्युपैः मुक्कावृषणास्तैः सह वर्तमानाः समुक्काः शोभनावृ
षाः गुणावयवपूर्णाः निरोगाः समुक्काश्च सुवृषाश्च तथातैः कृत्वा सोमोत्तमं दिशं त्रिस्त्रिवाचं नयेत्तद्वलेन पक्षातीः
कुर्यादिति भावः। उत्तरदिशं प्रतिवारननयनेन पंचरेखा उत्पद्यते। तद्यथा। प्रथमगमने नैका। आवर्तन द्वितीया
पुनरुत्तमं प्रति द्वितीया गमने न तृतीया पुनरावर्तने न चतुर्थी पुनरुत्तमं प्रति गमने न पंचमी रेखा उत्पद्यते। अधि
कान् कार्या इति भावः। सोमोपदुस्त्रिर्नयेत्तदित्यत्र पटुपटुग्रहणं अखंडं ऊजुरेखा करणार्थं। तथोक्तं। शस्ता
सुचंद्रतागमः। मुचिः शुक्लेन वा ममा। स्नात्वा गंधैश्च पुष्पैश्च पूजयित्वा विशेषतः प्रथिर्वी ग्रहसंयुक्तां पूजयित्वा
प्रजापतिं। अतिं प्रदक्षिणी कृत्य दातव्या चैव दक्षिणा। कृत्वा चो नियोक्तव्यो नवीनैश्च यते। हमेघृष्टहलाग्रेण
छिन्नरेखान् कारयेत्। उत्तराभिमुखो भूत्वा क्षीरेणार्घ्यं प्रदापयेत्। विवलं छिन्नं लंगूलं कपिलं वृषसंत्यजेत्॥ ह
लप्रवाहणं कार्यं निरुगमि वृषकर्षकैः हलादिभिश्चैः क्षेमं कुट्टहेर्न शुभं भवेत्। वृषायादि युद्धे तत्तस्य तस्य वि
घ्नसदा भवेत्। तस्य सर्वप्रकारेण निर्विघ्नं कारयेत्तदा॥ एकाजयकरी रेखा मृतीया चार्घ्यं वृद्धिदा॥ पंचमी च म
वेद्रेखा वहुशस्य फलप्रदा। अत ऊर्ध्वान् कर्त्तव्या माहास्तनो भवेत्। स्मर्त्तव्या वसावः शुक्रपशुना मासचंद्रमाः

पराशरोहलीचैवमार्चविशोपशांतये॥ इति॥ अथदुर्निमित्तानितत्रैवौक्तानि। हलेप्रवाह्यमानेतु कर्मउत्पद्यतेयदिग
 णोमृत्यवेतस्यततोनेश्वस्यंभवेत्। इषासंगोयदाकेष्टुःसन्नायोजीवितस्यच। सुतनाशोयुगेभग्नसमानेधि
 यतेशिशुःयोक्त्रेदेतुआसगःसस्यहानिस्तजायते॥ हलेप्रवाह्यमानेतुगोरेकःप्रतपेद्यदि॥ प्रतपद्युक्तमात्रमुव
 धनंवप्रक्षयति। ज्वरातिमारयोगेन कृषिभंगंविनिर्दिशेत्। प्रवाहेद्युक्तमात्रस्ततो गोःखनतेयदि। नहेनयुक्तमा
 त्रस्तुतदाशस्यचतुर्गुणमिति। अथकृषिविषयेलांचकमाह॥ वित्रीति। अर्कमुक्तात्सूर्यमुक्तात्ननात्। सकाशा
 त्रविश्यादिषुस्थानाकस्थितःस्युर्नक्षत्रेषुअसत्सत्इत्येतत्फल। हयस्यःवाइवावंस्यात्। एतदुक्तंभवति। सूर्य
 कातनक्षत्रस्य आदिमनक्षत्रात्सकात्त्रिषुअसत्। दुष्टफलंस्यात्। तदानंतरं विषुसत्। शुभंस्यात्। तस्मिन्अस
 त्। ततःइषुपंचमुसत्॥ ततोअनलषुविषुअसत्। ततःइषुपंचमुसत्। ततोरासेषुविषुअसत्। अन्योहुतमुकृविषु
 सस्यादित्यर्थः। अथषोडशोपिमाहर्षिभिरिति॥ कृषिसः। कृषिनक्षत्रैःउदाहर्यचरद्विषेयादिभिर्वीजवापःशुभः
 प्रोक्तःकिलक्षणेःकृषिभैःविवाकणहरिंदैःवाकणंशतताराःहरिश्रवणं। इंद्रेज्येष्ठःविगतावाकणहरिंदैःये
 ष्यस्तानितथातेः। शतताराश्रवणज्येष्ठारहितेरित्यर्थः। कृषिभैरित्यपलक्षणां। तस्मात्कृष्युक्तं सर्वतिथिवा
 रादिकं ज्ञेयं तथा चोक्तं। मूषकाणां सयंमौहमेमंदे शलमकीटयोःनष्टपञ्चतिथोरित्तेहीनेसोमेविशेषतः॥
 हृषलग्नेयवामीनेकन्यायांमिथुनेतथा। वापयेत्सर्वसस्यानियदिच्छेत्सस्यसंपदमिति॥ लग्नबलं प्राग्बत अ

यबीजवाविषये द्विविधं फलिचक्रमाह। सूर्यस्योदिति। सूर्ययुक्तनक्षत्रारितृतीयतस्मात् अतिधृतितः एकोनविंशति
तस्मादष्टाष्टमिः। तृतीयाष्टमिः। एकोविंशा। दृष्टिर्नक्षत्रैर्वीजवापः शुभः सफलं स्यात्। अथ द्वितीये भेदमाह।
अन्ये शोति। अन्ये राचार्यैः फलिमतस्मात् राहु सप्तमात् सकाशात् रविमितैश्चा दशभिर्नक्षत्रैः वीजवापशुभः
शुभस्यात्। एतदुक्तं भवति। राहुर्यस्मिन् नक्षत्रे भवति तस्मात् यत्सप्तमं नक्षत्रं तत्फलिं सप्तमुच्यते। सस्मात् सकाशा
त् द्वादशमित्यर्थः। राहोस्तु फलीति नाम ग्रंथांतरे प्रसिद्धं। वा राहमिह राचार्येण राहुस्वरूपविकल्पाग्रंथां
तवोक्तोद्धादिताः स्वरूपसंहिता। अमृतात्वादविशेषाच्छिन्नमपिशिरः किलासुरस्येदं प्राणैरपिरित्युक्तं ग्रहणां
यातं वदं त्येके इक्ष्मं डलाकृतिसितत्वात्। किल न दृश्यते गगने। अत्र पर्वकाद्वरप्रदानात् कमलयोगे १० मुख
पुच्छविभक्तांगं भुजंगमाकारदिशंत्यन्ये। भुजंगमाकरकथनात् फलित्यसिधानं प्रसिद्धं। रत्नमालायां मपि फलि
मात् वीजोपिकाले स्फुटमिति॥ तथा चागमांतरे राहुभाषमं यावत् वीजोपि परिब्रजेत् अथ धान्यछेदनमाह॥
छेदनवापसैरिति। तेषां धान्यानां छेदनं वापसैः ५ वीजवापनक्षत्रैः प्रोक्तं॥ ननु यस्यां यदि दोगिना गदितसै
क्यादिति। पुरैवोक्तं। तत्कथनपुनरुक्तं। तच्छेदं वापसैरित्यस्य। कृषिनक्षत्राणां जवापनक्षत्राणां वकिं विद्धे
दोस्तिद्वयोक्तं गतात्॥ कैकार्यमिति। संदेहनिवारणं छेदनवापसैरित्युक्तां। अथ निष्पन्ने धान्ये कृमिप्रमेषा
रोपणवृत्तरुरोनाह॥ ७॥ मेषीक्षीरतरोरुफानुरहितैरुद्धाहसैरोपयेदन्नप्राशनवद्वसंत शरदो प्रोक्तं नवा

त्र्यंबुधैः। मैत्राकां निलमूलद्वयवसुतरेज्यवरुणैः। सैंद्वैश्रुभं नर्तनं लगे सो गुरुवीक्षते हि बुकगैः सौम्येश्वरसंगीत
कं॥१३३॥ मेथीमिति। मेथीक्षीरैते वटवृक्षादेमेथिं उदाहमे विवाहनसत्रमलां त्याकैत्यादिसिगारोपरो निस्वेनेत्॥
मेथिर्नाम रवधान्यखले मर्दनाय वृषयं किं योजनार्थं काष्ठमारोप्यते। मेथ्यं ते संगम्यं ते वृषमा यस्मिन् इति मेथिः सु
मिमेथिः खले दा रुन्यस्तं यत पशुवर्द्धनं इत्यमरः। किंलक्षणैरुदाहमेः फानुरहितैः उफा उत्तराफाल्गुनी अनुअ
नुराधाताप्यारहितैः उक्तं च। रोहिणीरेवती मूलस्वातिहस्तो मृगस्तथा। आषाढोत्तरहस्ताश्रतथा ज्येष्ठा मृगशिरा
बंधने सर्वबीजाणां तथा शालप्रवेदो दुःखदा वनदा चैवानुराधोत्तरफाल्गुणी॥३॥ स्वीगान्नी कर्षकैर्नित्यं मेथिका
या फलप्रदमिति॥ अथ नवधान्यप्रसंगेन नवान्नकर्म द्विहाचरणेनाह॥ अत्र प्राशनमेरिति। वसंतशरदोः
रुतौ अत्र प्राशनमेर्नवान्नकर्म बुधैः प्रोक्तं॥ अथ प्राशनसैरिपलक्षणं। तस्मादत्र प्राशनोक्तं तिथिवा
रादिकं अत्र ग्राह्यं सामिकस्पनगतकर्मणा विना व्रीह्यादिनां नवमितानां नवधान्योनां प्रक्षणे दोषप्रसंगादाव
स्य कं कर्म तत्। नवधान्यानिमानि। ब्राह्मयो यवगोधूमा नीवाराकंगुवैणकः शालयो मुद्गमाषाश्च नवानाद्या नवानि
। तिति। एषां शरत्संभवामिधान्यानि व्रीह्याग्रयणे नवीनानां प्रक्षणीयानि वसंतः सप्तवानि। यवाग्रयणे नविना
नमक्षणा यानि इति नियमादिकं कर्म शरद्वसंतयोः क्रियते इति तदत्रो प्राशनोदिते तिथिभादिसिः। मासे
षष्ठेष्टमे वेत्यतिमेव मनुराधा। अर्को हस्तः। अंत्यरेवती। वसवोधनिष्ठा। उत्तरास्तिस्त्रः। इज्यः पुष्यः वरुण

मु० मा० टी०

शततारका। इंदो ज्येष्ठा तै न तनं आ वं से त्। सं की त कं व। आ र मे त्। क सिं स ति। ल ग्ने वर्त माने जे गुरु वी ह ते स ति। कैः
हि बु क गैः सो म्यैः श्रु तु र्थ स्या न स्यि तेः सो म्यैः शेषं प्रा ग् व त्। अथ ना न्या पशू ना क र्म वृ त्तै क ना ह ॥ ५५ ॥ द्वी शार्कं द्व वि
ती ज्य वा स व शि वा श्वं या ग्नि पा सी द्र मैः पूर्वा मिश्रु म दा वि सिं ह म त नौ ना ना पशू नां क्रि याः ॥ वारे ष कं च तु र्पु को त्र
हरि त्वा ष्टे ष मा रि क्त यो न ष म्यां न हि तो हि ता स्व म ग मे न स्या द्द दो षः कि ल ॥ ३४ ॥ द्वी शे ति। द्वी वां वि चा खा। अर्को ह
स्तः। इंदु र्मृ गः। अदि तिः पु न र्व मुः ई ज्यः पु ष्यः वा स वो ध नि षा शि व आ र्द्रा। अश्वि नी प्र०। अं त्य रे व ती। अग्नि कृ त्ति
का। पा र्शी शत र०। इंदो ज्येष्ठा। पूर्वा स्ति स्त्र मिः वि सिं ह म त नौ ॥ वि गतः सिं हो ये म्य स्तानि वि सिं हानि ॥ तानि च तानि
वि सिं ह मा नि सिं ह रं र हि त रा वा यः। तेषां तनुः। ल ग्ने त स्मि न् नाना पशू नां क्रि या शुभ दा उ दि ताः पशू नां। क य वि क
या वि क र्म शुभ दं प्रो क्त मि त्यर्थः ॥ अथो त्त रा र्थे न वर्ज मा ह। अर्कं च तु र्पु वारे षु ॥ रवि चंद्र बु ध भौ म। वरि षु। को त्र र ह
रि त्वा ष्टे षु। को रो हि णि। उ त्त रा स्ति स्त्र। आ मा स मा हा रः के त रं। हरि श्र व ण। त्वा ष्टं वि चा ए षु अ मा रि क्त योः। अ मा अ
मा वा स्या रि क्तं न व मी च तु र्थी च तु द श्यः। आ शा म न्य त म योः अ ष मी प्र० त स्या ना ना पशू नां क्रि या हि ता न उ दि
ता ॥ अप वा मा ह ॥ स्व म ग मे स ति म दा षो न क्ष त्र दो षः क वि त्प शु क र्म णि न स्या त् ल व ल ग्न व लं प्रा ग् व त्। उ क्त
च द्वा दि हि त्ये व मु ध्या त्या के द्र द्वी शौ। क्रि या दि गोः। द र्श म्प ता ए मी वि चा ध्रु व क णो ग मा घ स त्। सो मा र्कं वै ध
तौ या ते ल ग्ने पं चा न ने बु धैः म दा सं का रि ता सु प शु क र्म वि वर्ज ये त्। शुभ ग्र हो द ये शु द्ध ने ध ने स्व र्क्ष यो नि षु

वृक्षावृद्धि क्रिया शस्तापशूनां मुसिः स्मृतिरिति ॥ तथा वागमांतेरे। सोमे ओमे बुधे वो गो न वा आस्तुरगाः शनौः। अन्य
 चापूर्वो अत्र यामृतमयूषस्वहुता शनेषु चेंद्राग्निवाजिवक्तृधारणे शंकरेषु। एतेषु गोमहिषि दंतितुरगमादिनाना
 प्रकारपशुजातिगतिः प्रसूतेति ॥ अथाश्वकर्म हते केनाह ॥ ७ ॥ द्यादित्यद्विवसुस्थिगाश्विममृदुस्वात्यर्कसैर्जत्रयो
 कारा एहीज्यमृगदयेदिक २। ४। मदे ७ द्विदौ क्रिया श्वीहिता ॥ तत्राप्यर्कमतः क्रमास्त्रिभिर्मितैः पश्चाद्विसिः सा
 भिजित् शस्तायानृसमातदुक्तसमुखैः कार्यापरैर्षिबुधैः ॥ १२५ ॥ द्यादित्येति। द्यादित्यापुनवसुपुष्यौ। द्विवसुध
 धनिष्ठाशतताके। स्थिगाणि प्र०। अश्विनी प्र० मृदुनि प्र० अर्को हस्तः। जत्रया काराणिह। जत्रये बुधगुरुशुक्राः अर्को
 सूर्यः। अगोमोमः एषामहदिनंतस्मिन् इज्यमृगदये। उदये लग्ने। इज्यमृगौ इतिज्यमृगदयंतस्मिन् इज्यमृग
 दये गुरुशुकलग्ने इत्यर्थः ॥ द्विकमदेषु इंदौ द्वितीयं कंचतुर्थमदः सप्तमं एषु चंद्रेषु क्रिया। अश्वी कयविक्रया
 दिकीहिता ॥ शुभकर्तृस्यात् अथाश्वचक्रमाह। तत्रापीति। तत्रापि द्यादित्यादिषु नेक्षत्रेषु मत्सपि अर्कमतः। स
 नक्षत्रात्सकाशात्सुमतिरिति मितैर्नक्षत्रैः पुश्चादुक्तमतस्त्रिभिर्नक्षत्रैः साभिजित् यथा स्यात्तथा अश्विया शस्ता शो
 मना स्यात् एवसा मान्यतोश्वचक्रमो के दानां विशेषमाह। येति। य आश्वि किं न समा मनुसह शा सा क्रिया तदुक्तं
 मुखैः कार्या तस्मै मनुष्या य उक्ता निममुखानि नक्षत्राणि तैर्कार्येत्यर्थः लग्नबलं प्राग्वत् ॥ तथा च नारदः विविदमु
 चरमेक्षिप्रेमृदुमोस्थिरमेषु चावाजिकर्मस्विल प्राहुः। सूर्यवारे विशेषत इति। तथोचो कंधगाई चरकाक्षरत्

मुहूर्तादिमहो अत्र प्राचा वृक्षं स्नानं सौम्यग्रहो दये। गार्गीधानोक्तं क्षरकर्मदौ सेषजपैषु जोदितं १ गार्गीधानोक्तं मन्त्रा
नां मैथुने तु वि। लोकयेत् ॥ ३ ॥ गृहारंभोदिते काले हयशाला विधीयते। शिक्षा विद्योक्तकाले वभूषणं मूषणोदिते ॥ ४ ॥
कर्मकार्मादिकं कार्यं जया योगेशुभोदये। एवं स्वरोद्वादि कार्यपूर्वाणि हवाहनादिकं ॥ आशास्यंगनिविद्धकालमाह
॥ ५ ॥ मद्रासंक्रमवैधृतिसिते ज्याकार्षण्यादिषु श्राद्धाहे प्रतिपदये १ २ पहरिहरे ह्येतुविनाभ्यंजनं ॥ मांगल्यं
विजयोत्सवाह्वदं दीपावबिहेतवो म्यंगस्यं कथितादितैलमनिशं निद्ये न्हित्ये रिवलं ॥ ३३ ॥ मद्रासंक्रमवैधृतिसिते ज्याकार्षण्यादिषु श्राद्धाहे प्रतिपदये १ २ पहरिहरे ह्येतुविनाभ्यंजनं ॥ मांगल्यं
संक्रमः संक्रातिः पातोयती पातः वैधृतिसितशुक्रवारः ॥ इज्योगुरुवारः ॥ अर्कोरविवारः ॥ अरोमौमवारः ॥ पश्या
दयः ॥ सवीस्तिथयः ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ श्राद्धाहः श्राद्धदिनं प्रतिपदये तस्मीहेतुकारणं वि
ना ॥ अभ्यंजनमभ्यंगपरिहरेत् ॥ कारणो सति अवश्यं भावरेत् ॥ इत्यर्थः सिद्धं ॥ तथोक्तं सप्तम्यां न स्पृशेते लं न वस्यं
प्रतिपत्तिथौ ॥ चतुर्दश्या एमीषण्या चैव विशेषतः ॥ ग्रथांतरेपि ॥ चतुर्दश्या एमी चैव पोति माश्रयकं संक्रमः ॥ तैलस्ना
नं न कुर्वतिसुतबंधुधनक्षयः ॥ तथा च वृद्धमनुः ॥ दर्शः ॥ श्रमानं न कुर्वतमातोपित्रोस्तु जीवतोः ॥ न वस्यं च न ते तत्र
निमित्तां सरसंभवः प्रतिपद्यनपत्यः स्यात्तृतीयायामपकः लिदशम्या मशम्या धनस्वने सर्वं हति त्रयोदशीति ॥
बलेमालाया ॥ रविस्तापंकातिवितरं करति शशी मृत्तनयो मृत्तिलक्ष्मीचांद्रिः सुरपतिगुरुर्वित्तिहरणं ॥ विपतिवै
ल्यंगुरुखिलसोगानुसवनं ॥ नृणां तैलाभ्यंगानुसपदि कुरुते सूर्यतनयः ॥ अथाभ्यंगहेतुमाह ॥ मांगल्येतिमति

मागलं विवाहादि॥ विजयोत्सवः अश्विनशुक्लदश्यां क्रियते। अहवदनं सवत्सरप्रदित्। दीपावलीप्र०। एतेभ्यंगस्य हेत
 वेः कारणानि एषु निषिद्धाणि। तथ्यादावपि अभ्यंगकर्तव्यः तथोच्यते॥ व्यवहारोऽसारे॥ संवत्सरादौ वसंतादौ सतकांते महो
 त्सेवे दीपो। वचतुदश्याभ्यंगो नियमो न चति। तथा चोक्तं। स्कंदे विजया दशमो विजयानिषिद्धि मपि कर्तव्यतैला
 भ्यंगजः। गत॥ इति। अथाभ्यंगनिषेधापवादमाह। कथितादिति निन्देहि कथितादितैलं अनसत्शुभं स्यात्॥
 आदिग्रहणात्। सार्धपुष्पगंधपुष्पावासितैलं गृह्यते॥ एवं कथितादितैलं निन्देहिने पशुममित्यर्थः। उक्तं च। सा
 र्धपुष्पगंधतैलचयितं पुष्पावासितं॥ दिव्यान्तरयुतवापिन दुष्पतिकदाचना सूर्यशुक्रारवारेषु निषिद्धा मुतिथिभू
 पिपातसकं दास्नाने पक्वतैलं न दुष्यति॥ २॥ रवौ पुष्यगुजौ दूर्वा सोमवारौ च मृत्तिका। भार्गवे गोमभयं क्षिप्वा तैलस्ना
 नं सुखावहं॥ ३॥ अथ नित्याभ्यंगे विशेषमाह॥ नित्ये स्तिलमिति। नित्ये अभ्यंगे अखिलतैलं पक्वपक्वं अनसत्॥
 उक्तं च॥ नित्यस्नाने च कर्तव्येति थि दोषो न विद्यत इति। अथ प्रसंगेन तिमलमकस्नाने निषिद्धमाह॥ ४॥ दिग्विश्वा
 १०। १३। १४। १५। १६। १७। १८। १९। २०। तिष्ठेयै स्नानं न धात्री फलो श्रीका मोथ बुधां बुधपक्षे पितृभ्यंगो नित्यभ्यंगना॥ पु
 ३। सोमदिने प्रसूर्यमपि तलाष्ट्रं द्रुमिभ्यां बुधकव्यादेश्वरसेकुपुत्रहरिजे स्नाशा स्येपिन। १३७। दृग्विश्वेति। दिग्
 दशमी॥ विश्वं त्रयोदशी। अद्रिः सप्तमी। हग २। द्वितीया। अंको नवमी। दशमी मावास्या। एतेषु तिथिषु श्रीकामः धा

शीफलैः अमलको कफैः स्नानं नाचरेत् तया चोक्तं यः करोति ॥ दशम्या च स्नानमा मलकः सह पुत्रहानि भवेत् तस्य त्रयोद
शयं धनक्षयः अथ पुत्रक्षयं तस्य द्वितीयायां न संशयः अमायां च नवम्यां च सप्तम्यां च कुलक्षयः इति अथ स्त्रीणां बु
धादि अभ्यं निषेधमाह बुधो बुधवारं अंबुपर्शं शततारकाः पितृमघांतेषु अभ्यंगस्तस्मात् अभ्यंगना स्त्रीपतिघ्नी स्या
त् उक्तं च ॥ स्नानं कुर्वति या नार्यं वंदे शतमिषगाते सप्तजन्मभवे युक्ता विधा वा दुर्मगा ध्रुवं विविक्कमशते स्नान
नार्कश्रुके ज्यविष्टिसंक्रांतिपर्वसु दृष्टिदिकूत्रयोदश्यां स्त्रियस्तु जमघां बुधैः अथ च वत् सोमवारे अभ्यंगनिषे
धमाह पुत्रीति पुत्रवान् सोमदिने न स्नायात् उक्तं च पुत्रवान् स्वर्गहे नित्यं ना यादुत्तरा मुखं सोमवारे सदा भ्यंग
वर्जयेत् सर्वदा बुधः इति अथ प्रसंगेन प्रसृतिका स्नाने निषिद्धमाह प्रसूरिति यमो सरणी पितरो मघात्वा पुंवि
श इंद्रे ज्येष्ठामिष्टरुतिका विशाखे अबुपः शततारा कया दे मूलं ईश्वरम आर्द्रा एषा समाहारस्तस्मिन् कुपुत्रह
रिजे पुत्सितपुत्रः पुत्रसा बोयस्यतत् कुपुत्रं तच्च तत् हरिजं च तस्मिन् तस्मात् लग्नात् पंचमस्यः पापग्रहा सवति ॥
तस्मिन्नित्यर्थः निशास्यं निशा मुखं मायंकालतस्मिन् प्रसूतान स्नायात् ॥ शेषलग्नबलं प्राग्वत् ॥ उक्तं च मघा
मूलविशाद्रा विवादि हयमदये ॥ ज्येष्ठा सायं जलेशर्क्षे न वै स्नायात् प्रसृतिका ॥ शुभग्रहयुते लग्ने पंचमे पापव
र्जिते परित्यज महान् दोषान् प्रसृतिका स्नानमाचरेत् ॥ अथौषधनिष्पादनमाह ॥ मंदरा न्यदिने मृदुध्रुव
चरसि वैर्वलक्षै सुधायोगे षे जमाचरेत् स मृत्तिकेन्द्रारिव्यं व्यांगे सिषक् ॥ तदद्यादि हविर्ध्रुवं दुतनयप्रद्यौत

नो गोगिणो मृकृत्वा वव्राण कर्म सूर्यकुजयोराही ह केद्रस्थयोः ॥ १३७ ॥ मंदारेति ॥ मंदारशनिः ॥ आरोमोमः ॥ तास्या
मन्ये रविचंद्र बुध गुरुशुक्राः तेषां दिन तस्मिन् ॥ मृदुध्रुववरसिधैर्नक्षत्रैः वलक्षैश्च कृपक्षे सुधा योगे ग्रंथान्तरे ॥
सुमृतिकेन्द्रारिव्यथांगे शोभना नीपापग्रहरहितानि मृतिकेन्द्रारिव्ययानि ॥ यस्यातत् ॥ सुमृतिकेन्द्रारिव्ययं ॥ तच्च
तच्च अगंच तस्मिन् सिषकु वैद्यः ॥ सेषजमावरेत् ॥ कुर्यात् ॥ शोषं लग्न बलं प्राग्वत् ॥ अथौषधदानमाह ॥ तदिति ॥ त
दौषधं इहानंतरोक्तेषां दौदद्यात् ॥ कथं सते इह ॥ विधुवेतनयध्रुवनक्षत्रबुधवाररहिते अथ रक्तस्त्रावणौ वै
योर्विशेषमाह ॥ अस्त्रकृत्वा वोरक्तस्त्रावः व्राणः क्षतं अनयोः कर्म सूर्यकुजयोराहिवसे आवरेत् ॥ कयोः सतोः इहान
योः सूर्यकुजयोः केद्रस्थयोः तथा चोक्तं ॥ मंदारवर्जिते वारे चरसिधमृदुध्रुवैः सूर्यसौम्यैः केद्रगतेर्षेष्वाद्याद
नंहितं ॥ १ ॥ रक्तश्चावकुजे कुर्यात् ॥ तदोरायामथापि वा ॥ कुजे केद्रयवामंदेरवौ वानिखिले षमे ॥ २ ॥ व्राणक्रिया कु
जे सूर्यकेद्रगे तदिने षमे ॥ शुद्धषष्ठे च स कूरे चरलब्धे युवस्वरे ॥ ३ ॥ अथ प्रसंगे नरो गमुक्तिदिवसानव्रतार्धे नाह
॥ ४ ॥ याम्याहित्रयवायुमूलजलपोषांत्येद्रहस्तांबुमेशां त्याजद्विपयो नृपै १६ नर्वदिनैरन्यत्र रुग्णो विरुक् ॥
॥ आदिसावनिलध्रुवांसपितृसेशुकेन्द्रुवारे गदस्य कस्तानमनिष्टमिष्टमशुभेसाहौ स्वलस्तस्थिरे ॥ २८ ॥ यास्येति ॥
यास्यं मरणी ॥ अहित्रयं आश्लेषात्रयं ॥ वायुः स्वाती ॥ मूलप्र० जलपः शततारका ॥ उषांत्य ॥ उषा ॥ इंद्रो ज्येष्ठा ॥ हस्तप्र० अंबु
मे ॥ पूषा ॥ अस्मिन्नक्षत्रगणे गुरुगणः रोगी ॥ शांत्या यथोक्तं शान्तिकेन विरुक् ज्वरमुक्तो भवति ॥ एतज्योतिषा कस्मि

मा० मु० दी०

३१

प्रायं किंचिद्वैककोशासिषायमुक्तं। तत्र ये पुनस्तत्रेषु ज्वरितस्य मृत्यु रक्तः॥ एषु च लक्षणेण बहुमिदिने ज्वमुक्ती रक्ता
तत्फलं मत्रशांत्याविरुगित्युक्तं। किंचिदन्यथा फलदर्शनात्। तथा येषु पुनस्तत्रेषु सप्तसिर्नवमिरेका दशासिदि
ने ज्वरमोचनमुक्तं तत्। फलत्रयमध्यत्वेन नदिने विरुगित्युक्तं। ग्रंथलाघवाय स्वल्पांतरत्वात्। तथा च ज्योतिषार्के॥
॥ सप्ताहमृतिनं दाद्विरुद्रमृत्युनगाद्विमिः॥ लक्ष्मृत्युमृतिश्चैव लक्ष्मैव यमुना नृपैरित्यादि। अथोत्तरार्द्धेन रोग
मुक्तस्नानमाह॥ अदित्येति। आदित्यं पुनर्वसुः। अहिगच्छेष्टा। अनिलः स्वाति। क्रवाणिप्र० अंत्यरेवती। पितृममया
अस्मिन्नक्षत्रगतो शुक्रेंदुगारे शुक्रमोमवारे गदस्य कस्तानं। रोगमुक्तस्नानं। अनिष्टस्यात्। तर्हि कुर्वकर्तव्यमि
त्यत आह॥ अशुभे भादौ दृष्टं शुभं स्यात्। कस्मिन्नस्थिरलग्ने प्रापे सप्तमे सतित्यर्थः। तथोचोक्तं॥ वैधतौ व्यतीपाते च
भद्राया धिष्णसंक्रमे। रोगमुक्तानरस्नायात् कुवारक्षितिषिष्यपि॥१॥ अवं पापयुतं रास्त्रं दशमं च शुभान्वितं॥ सौ
म्यकूरयुतं दधं रोगस्नाने संतयेति॥२॥ चंद्रबलं सर्वत्र योज्यं कुतिथिभादौ सति नेन चंद्रादिबलविषये मोहो
माभूरित्यत्र चंद्रबलं सूचितं। यतो ग्रंथादौ गर्भाधाने सदिदावित्युक्तं। तत्सर्वं कर्म सुजेयं। तथोचोक्तं स्पष्टं। स्नाया
द्दोगविमुक्तस्तु शुभयोश्च इतारयोरिति। अथ द्रव्यव्यवहारवृत्तैकेनाह॥३॥ द्रव्यं सव्यवहारतोलघुचरैर्योज्यं
चरांगे बुधैर्धर्मां रक्षा ८० तज ५ गेषवातस्य हरणोहा वस्तोरविर्जः कुजः॥ संक्रांतिभरणी विपुष्कर यौकुंभां त्ययोश्च
द्रमावृद्धिश्चेति शुभाविदू नद्रहयत्कुर्यात्तत्तत्स्थिरं॥१२९॥ द्रव्यमिति॥ द्रव्यं सुवर्णोदिसव्यवहारत कुशोद

अवहारेण लघुचरैः नक्षत्रैर्ज्योतिष्यं देयमित्यर्थः। कचरागे चरलगे कस्मिन्मति। धर्मे नवमं। अत्यजः पंचमः ए न्यतमस्या
नगतो मनीत्यर्थः। अन्यतूपूर्वोक्तं ज्ञेयं॥ अथानंतरं यस्य प्रत्युक्तस्य द्रव्यस्य हराणामुनगृहणतस्मिन्निषेधे हस्तनक्षत्रं रवि
रविवारे कुजोमोमः वारः संक्रांतिः सूर्यसंक्रमदिनं सरणी प्र० त्रिपुष्करयोगः। यमो यमलयोगः॥ त्रिपुष्करयमलयो
गो ग्रंथोतरे मसि द्वौ। रत्नमालायां विषमचरणे धिष्ठां स इति धिर्यदियं जायेते। वानिक गुरुस्मापुत्राणां कथंचनवास
रे मुनिमिरुदितः सोयं योगस्त्रिपुष्करसंज्ञक इति॥ कुंभात्ययोश्चंद्रमाधनिकापंचकं। वृद्धि वृद्धि योगोपि शुभः। ह
स्तादयोत्र स्वकीयद्रव्यग्रहणेशुभाविदूत इह स्तो द्वौ यदृणं तत्स्मिरस्यात्। तथा चोक्तं। चरैः क्षिप्रैः श्ररलमेव
धेधर्मसुताष्टमे। व्यवहारादिना द्रव्यप्रयोगो मुनिस्मृतः। सरण्यां संग्रह कुर्यात्पंचके ज्ञे त्रिपुष्करः। कृण कर्मच
रैः क्षिप्रैरुणा स्नेदः कुजे हिता। पंचके पंचगुणितं त्रिगुणं च त्रिपुष्करं। यमले द्विगुणं प्रोक्तं हानि वृद्ध्यादिक बुधैः
कृणामेन कुर्वीत न देयं बुधवासरे कृणो दन कुजे कुर्यात्संचयं सोमनंदने॥ हस्ते र्कचारे संक्रांतौ यदृणं स्यात्कुले
षु तत्। वृद्धि योगे तथा ज्ञेयं मृणा छेदतु कारये॥ ५॥ अथ तीक्ष्णादिषु नष्टादि द्रव्यस्य अप्राप्ति तथा द्रव्यनिक्षेपं व
ता हं नाह॥ ५॥ तीक्ष्णो ग्रहक्रमिश्च वायुपुधनं नष्टादिक नैति काद्रे ४ व्याप्ते ४ ख ३० शेषयोर्न गतं मं यत्तां बु
धुधौ क्षिपेत्॥ विद्यां प्रोक्तवदिष्ट देवतिथि स्येय ही शमल क्रवै मृदुस्वी ज्य क रां बु सु जल रवा ओं गे तस्तं
रोपयेत्॥ १४९॥ तीक्ष्णो ति। तीक्ष्णो ग्रहक्रमिश्चाणि प्रोक्ता निवायुः स्वाती एषु नष्टादिकं धनं नष्ट प्रयुक्तं

विनिःसिद्धादिकं व्यं दृष्टेति। नागति यथाकात् गोहिणी नक्षत्रात् मेरुपक्षवे अन्धात् चतुर्भक्तैः सति। स्वविशेषयोग
 तं न एती। इ अथ व्यनिक्षेपमाह॥ अस्यां बुधुद्वौ क्षिपेत्। धनमित्यनुषंगः। अंत्य द्वादश। अजचतुर्थं अनयोश्रुद्धिः
 पापग्रहरहितानि॥ तस्यां सत्यां क्षिपेत्। निक्षिपेदित्यः। तथा चोक्तं। साधारणो ग्रही दृष्टो पुस्वात्यां दृष्टं न लभ्यते॥
 दंतं प्रयुक्तं निक्षिपेन्नष्टेत्याह नारदः॥ अथ नृसिंहादि मंत्रविद्या साधनमूर्ते तथा वृक्षरोपणमूर्ते चोक्तं नार्हं नाह॥
 विद्यामंत्रविद्यां प्रोक्तवत् तदविद्योक्तमादौ विद्यामौज्युक्तमादावित्याद्युक्ते॥ तथा स्वदेवतिथिषु। स्वेष्टदेवतिथि
 नक्षत्रे साधयेत्॥ गुरुमुखाद्वाही यात इत्यर्थः। तत्र आगमोक्तं संग्रहणो अनध्याय दोषो नास्ति। स तु स्वदेवतिथि
 मे इत्यनेनैव पदेन च परिहृतः। तथा चोक्तं। मृदुध्रुववरक्षिप्रैवा राको धमसक्रिया। कार्या विधातो चोक्तमैदीक्षा
 स्वदेवतिथिषु भवति॥ १॥ अथ वृक्षरोपमाह। द्वीशं विशाखा। मूलप्र०। ध्रुवाणि पूर्वोक्तानि। अश्विनी प्रसिद्धः इज्यः
 पुष्पः करोहस्तः अंबुपुः शततारका। एभिर्नक्षत्रैः अंध्रिपानुरोपयेत्। कस्मिन् सुजलखा जोगे। अंगे अजः। अजं प्रां
 अंगं लंगंतस्मिन् अजः। जलचरगशिः च द्रोवातूत्। अजंग उच्यते। जलचरं च जलखे शोभने जलखेयस्य तत्
 सुजलखतश्च तदजंगं च सुजलखां अंगं तस्मिन् शोभने पापग्रहरहिते। जलखे चतुर्थे दशमे यस्य अंगस्य तस्मिन्नि
 त्यर्थः। शेषं पूर्ववत्। अथ वा पीकृपादीन् हृत्ताई नाह॥ २॥ उद्वाहर्क्ष हरित्रयादिति हृषे ज्यर्क्षे स्तडागादौ यो ज्यो
 जैस्तनुगैः सिते दशमगे सिध्यंति महासरे॥ रो जेसा श्रवणवयध्रुवमृदुक्षिप्रैस्त्वकंदायकैंगे शांतिकपौष्टिके स

वरमैरेतौ सुधर्मोदये । उदाहर्षेति । उदाहर्षोणि । एकादशसंस्त्रानि । पूर्वोक्तानि । हवित्रये श्रवणत्रयं । अदिति पुनर्वसु
 हयः अश्विनी । इज्यर्क्षः पुष्यः एषिस्तजगादयो जलाशयाः सिध्यंति । कैः । सेज्याजैः स्तनुगैः । तौ बुधः । इज्योगुरुः अज्य
 श्रंदो जलराशिश्च एतैस्तनुगैः कसदासरे । सग्रहवार इत्यर्थः । तथा चोक्तं । चित्रास्वाती पुनर्वसु मृगशिरा मूलाश्विनी
 रोहिणी ॥ हस्तः पुष्यधनिष्ठमंशतसिषड्मित्रोन्नगरेवती ॥ एतेषु श्रवणान्वितेषु मकरैल्लगने च कुंभे ज्येष्ठे कर्कशे
 पुजलाशयादिस्वनंशस्तं प्रशस्ते दिने ॥ अन्ये चोक्तं । सर्वयाशयारंभं कर्तव्यो विमलैः स्वर्गैः ॥ लग्नस्य ज्येष्ठवर्जो
 वेगलग्नमेवेति स्तलो ॥ ३ ॥ अथोन्नगरे नगजदर्शनं शांतिपौष्टिके वाह ॥ गच्छेति । श्रवणं क्रवमृदु सिध्नेर्न जे
 क्षत्रैः राजेक्षादर्शनं कार्यं । अन्यतमुगमं पुनः कैः सोमैर्यह द्विर्कं दायवौः १४ ॥ १० ॥ ११ ॥ लग्नादिके क
 दायकेः शुभग्रहैरित्यर्थः ॥ शांतिकपौष्टिके आहाशं करणैः ष्टिके एतैर्नैव नक्षत्रैश्च श्रवणादिभिर्विधेये कथं भूतै
 रेतैः सचरसैः चरनक्षत्रसहितैः ॥ कस्मिन्समर्पयेदयो जनः ॥ पापरहितः धर्मो न वसुधस्य सुधर्मः । स वा सो
 उयश्च स तथा । उदयो लग्ने तस्मिन् इत्यर्थः ॥ शेषमाश्रुत् ॥ अथ हतार्द्धे नाह ॥ दिवं नैव मलिम्लुवे वि । धुसिते
 ज्यास्ते रगवष्टमे मंदा राह्निस्त्वलोदयो स्थिरतनौ कुर्यात्कृते दोष्यथा ॥ श्रीशैलग्रहाणां यनेषु विषुवे मंकाराणां
 तां च पाकृत्युत्तर्गवधू प्रवेशनगया गोदा मुनित्याहं के ॥ १४ ॥ २ ॥ दियमिति ॥ मलिम्लुचे मलामासे । विधुसि
 ते ज्यास्ते विधुश्चंद्रः सितः शुक्रः । इज्योगुरुः । तेषामस्ते विधारस्तै रृणा ५ पक्षे सवति । दवावष्टमे ॥ गोचरेणास

येष्टमे। संदागन्नि। शनि सौमदिने। खलोदये पापराशुदये। यद्वा उदये खलः। तस्मिन् स्थिरतनो स्थिरलग्ने दिव्यं नै
नकुर्यात्॥ अत्र दिव्ये कृते मति। अदो इदं दिव्यं अन्यथा विपरीतं स्यात्॥ अस्य रादिनो जयकारी सवती सार्थः॥ अ
र्थान्यत्र कर्तव्यमिति भावः। लग्नबलं प्राग्वत्। अथ गुरुशुक्रमौल्यदोषः कुत्र कुत्र नास्ति तत्साहचर्ये तेनाह। श्रीशै
लेति। श्रीशैलप्र० पत्रमलिर्जुना सिध्दानां लिगमस्ति॥ ग्रहाण चंद्रमर्ययोः अयनोदक्षिणोत्तरे कर्कटमकरसंका
ती विषुवमेषतुला संक्रमः संकीर्णजातिहीनजातिः। उपाकृती उपाक्रमेत्सर्गाश्चोदशां सुसर्गः वधूपवेशनप्र० गया
प्र० गदाप्र० नित्याहिकं प्रतिवर्षं कियते यथानवरात्रं॥ ४४॥ इशानाहिवलौरेः शयनपर्यावर्तने नैत्यके याने जी
र्णाहे वरोहदमनारोपे पवित्रारोपे वा तुर्मास्यविधौ न जीवसितयो मूढत्वदोषोष्कात्सुसाहावरधारणेषु गदिनो
गर्भादिसप्तस्वपि॥ ४४३॥ इशानाहिवलाविति॥ इशानाहिवलिः। इशानबलिप्र० अहिवलिमर्षबलिः। हरेः
शयनपर्यावर्तने वैत्यविष्णोः शयनमाषादशुद्धस्यां सवति। परावर्तनभाद्रपदशुद्धदादस्यां सवति। नैत्यक
यानं नित्यगमनं॥ एजोग्रहं प्र० अवरोहः पर्वतावरोहं नं। दमनारापश्चैत्र्यां पवित्रारोपणं श्रावणं। वातुमास्य
विधौ वातुमास्यव्रतअष्टकाः पवर्गीयाक्षरनाम्नां सामानाकृष्टाष्टम्योष्टकाः। मार्गशीर्षपौषमाघफाल्गुणार्द्र
ष्ट्याष्टम्यद्वयार्थः॥ उत्साहापुत्रोत्पत्त्यादयः। अशुक्रंधारवस्त्रधारणं॥ एषु जीवसितयोः गुरुशुक्रयोः मूढत्वदो
षो न गदितः। गर्भाद्यं प्राशनांतैषित्यश्लोके यद्यपि प्रागुक्तं तथाप्यत्र प्रसंगादुक्तं॥ तथा गर्गः॥ नित्ययाने ग

हे जीर्णोपाशने परिधानके। बधू प्रवेओ मांगले मोहये च गुरुशुकयोः॥१॥ मृगु उपाकर्मापसर्जनं पवित्रदमनार्पणं॥
अवरोहः सहेमंतपणानां बालरहकाः॥२॥ इशानस्य बलिर्विष्णोः शयनं परिवर्तनं॥ कुर्याच्छुकस्य च गुरो मोहयेपीति
विनिश्चयात्॥३॥ धर्मप्रदीपे। गोदावर्या गदायां च श्रीशैले ग्रहाद्वये॥ अयने विषुवे चैव चातुर्मास्यवृत्तेषु च॥४॥ उ
त्सवेषु च सर्वेषु मीमांसतः कृतकर्मसु॥ सुगामुवेज्ययोश्चैव मोहयादौषो न विद्यते॥५॥ कालनिर्णये। नष्टशुके तथा जीवे
सिंहस्य च हस्वतौ। कार्या चैव स्तदेव च प्रत्यक्षकुलधर्मतः॥ मत्स्यपुराणे॥ मोहयोऽपि च प्रकर्तव्या मिश्रजातिः कि
याशुसा॥ सुवेज्यशुकयोर्वर्णा क्रियाः श्रेलादिका निवत्॥ अथ तीर्थयात्रा निषेधं सापवादं वृत्तैके ग्राह॥ गुरो रस्तम
ये धिकस्य जनुर्मासेषु जन्मस्य केना पूर्वा मरतीर्थदर्शनमिच्छा हो दागयाभ्यामृते॥ एषा षाडसहस्य विष्णुशयने
ष्वस्यत्य कर्मत्यजेद्यद्वर्षाधिकं लंबितं भवति तद्दो दाग यातो न्यतः॥१६५॥ गुरो रिति। शुके ज्यरस्तमये। अधिक
मासं क्षयमासः। जनुर्मासः। जन्ममासः तिषु जन्मके जन्मनक्षत्रे॥ अपूर्वप्रथमतीर्थामरदर्शनं। तत्रिमितं न स्यात्।
न गच्छेत्। काश्यामृते॥ गोदागयाभ्यामृते। गोदागयोर्दर्शनं स देवं कुर्यादित्यर्थः। प्रेतकर्म निषेधमाह। एदिति। एषु
गुरुशुकास्तादिमाषाडसहस्य विष्णुशयने लपियद्वर्षाधिकं लंबितं। प्रेतकर्म भवति तत्त्यजेत्। गोदागया न्यतः
गोदागयायोः स देवं कुर्यात्॥ आषाढशुक्लादश्यादिकान्तिकशुक्लादशीपर्यंतं विष्णुशयनमित्यर्थः। आद्यश
रदो विना प्रथमवर्षं विना गौतमी मयाभ्यां शकात्। अन्यतीर्थादिषु प्रेतसर्वं कर्मणो विदधीत नो कुरीति। प्रथमवर्षं नि

छिद्रकालेपिकर्तव्यमित्यर्थसिद्धं। अतिकांतवर्षप्रेतकर्मगयादयो निषिद्धेपिश्रुकेज्यास्तादिकेकालेविदधीतेत्यर्थः
 तथाचोक्तं। बालेवायदिवा द्वेश्रुकेवास्तमुपागते। मलमासइवैतानि वर्जयेद्देवदजरसनं॥१॥ व्यासः॥ अधिमासेव
 जन्मर्सेनपृथोगुरुश्रुकयोः॥ तीर्थयात्रानकर्तव्यांगयांगोदावरीविना॥ मृगुः॥ मलमासेप्यनाहर्तृतीर्थस्नानवि
 वर्जयेत्॥ अनादिदेवतांइष्टाश्रुचिस्पात्रपूजावे॥३॥ तीर्थखंडेगुरुश्रुकास्तादिदोषः प्रोक्तयेयस्तीर्थयात्राणां। अ
 पूर्वयापिनामिवनलुप्तौपूर्वगामिनां॥ पितृखंडे। श्रुकस्यास्तमयेचैवदेवेज्यस्य। तथैव। प्रेतकार्येनदुरव्येतप्रथमं
 विना॥५॥ मांडव्यः॥ मलिनैर्मज्जमासेवामौह्येवागुरुश्रुकयोः। तीर्थयात्रानकर्तव्यांगयांगोदावरीविना॥६॥ गु
 कडपुगणे॥ नकुर्याद्गुरुश्रुकास्तेपुष्पेचापेमलिम्लुचे। विलंबितंप्रेतकार्येगयांगोदावरीविना॥७॥ मेधातिथिः
 अस्त्रंगतैर्गुरौश्रुकपुष्पाषाढाधिसासके। प्रेतकार्येनकुर्वीतगयांगोदावरीविना॥ प्रेतमंजरीं। प्रेतकार्याणि सर्वाणि
 ब्रतस्नानजपादिकं॥ वर्जेश्रुकेज्ययोरस्त्रंगयांगोदावरीविना॥ इतिमुहुर्तमातंडलीकायांमिश्रप्रकरणं॥८॥९॥
 ॥ तिथिद्रान्येतानि विप्राणां येनध्यायाः प्रकीर्तिताः॥ छिद्रस्यश्रवतेब्रह्मब्राह्मणेनयदजितं॥१॥ तत्कालेतत्परसां
 श्रायंब्रह्मयशोबलं॥ सर्वमादायगच्छंतिवर्जयंतीप्सितं किल॥ इत्यनध्यायेपठनेदोषप्रसंगात्। मौज्यादिनिषेधा
 चैवनेहयेनानध्यायानाह॥ पर्वचंद्रं॥ त्ययुगहमीति तिथयो मध्यादिपक्षयो नध्यायाश्चरसंकमायमधौवह्निः
 श्रुकेयम२ राधेनि२ स्वसितोयम२ श्रुचिदृ२ रौंकीस्त्रयो१३ दृश्यो मार्गकृष्णान्तर्यामि१५ पिषदगं२ का१

शा १० ग्र ३ कीर्तिताः ॥ १४६ ॥ पौषे १९ स्वसितादृगं २ क ९ मुनयो ॥ ७ ले कृष्णवेदा १ द्वि ७ ह २५ माघे १२ द्वि ७ ह २५
 ४ द्व २ ७ स्वसितजावाहं २ क ९ एषीधरा १ ॥ ७ उर्जे द्वि २ अंक ९ रवी १२ श्वरा १९ असितजादृगं २ विश्व १२ सूर्या १२ न
 मस्ये गिः ३ कृष्णदृगं २ द्वि ७ विश्व १२ नवमी ९ पैत्र्यं यमोन्यश्रवाः ॥ ४७ ॥ पर्वअमावास्या ३० पौर्णिमा ९५ किंलक्षणां
 पर्वअग्रादियुक्ताअग्रं प्रतिपत् आदिश्रुतुर्दशी १४ ताभ्यां युक् युक्ताअष्टमी ० इति तिथयः - चतस्रः मध्यादिमधु
 श्रैवः तदादिषु मासेषु पक्षद्वये शुक्ल कृष्णख्यं तस्मिन् अनाध्यां कीर्तिताः ॥ बुधैरित्याध्याहारः ॥ अथान्याह ॥ चरसंक
 माः ॥ चरगाशिसंक्रांतयः ॥ मेषतुलामकरकटकसंक्रांतयः इत्यर्थः ॥ मधुश्रैवस्तस्मिन् बहिः ॥ बहिसंख्यकास्तिथि
 स्तृतीयेत्यर्थः ॥ शुक्लमासे ज्येष्ठमासे ज्येष्ठमासे यमो द्वितीयो ॥ अवप्रकरणे शुक्ल कृष्णपक्षनिर्देशो न दृश्यते ॥ तत्र शु
 पक्षस्तितिर्ज्ञेयः ॥ राधेवैशाखे अनितृतीया शुक्ला ॥ तु पुनः असितः कृष्णो यमो द्वितीया ॥ शुचिदृगाशार्कचिंश्रुगा
 हः तस्य दृक् द्वितीया ॥ आशादशमी ॥ अर्काद्वादमी ॥ एते त्रयोदश्यापि ॥ आषाढशुक्ल द्वितीया दशमी द्वादशी त्रयोद
 शीत्यर्थः ॥ अथमागे मार्गशीर्षे कृष्णनवग्रहौ ॥ कृष्णसप्तमी नवम्यौ ॥ ईशादृगं काशाग्रयः ॥ इषः अश्विनीः तस्य द
 कृ २ द्वितीया अंको नवमी ॥ आदशमी ॥ अनितृतीया ॥ अश्विनशुक्ल द्वितीया नवमी दशमी तृतीयेत्यर्थः ॥ पौषे इति ॥ पौष
 स्य ईशः ॥ एसादशी शुक्ला तु पुनः असितजा २ कृष्णदृगं क मुनयः द्वितीया नवमी सप्तमी ॥ अंत्ये फाल्गुणे कृष्णवेदादि
 कृ ॥ खेले नवमी अद्रिः सप्तमी ॥ दृक् द्वितीया ॥ एषां समाहारः खेदाद्रिदृक् कृष्णं चतस्रं खेदाद्रिदृक् कृतथा ॥ कृष्णान

नवमी सप्तमी द्वितीयेत्यर्थः॥ माघे कर्कश्विद्वगद्वयः॥ अर्को द्वादशी अर्धश्चतुर्थद्वितीया अर्द्धः सप्तमी द्वितीयेत्यर्थः॥ एतां शुक्लाः पुनः अस्मिन्तजा वाहं कर्कश्विधराः॥ अस्मिन्तजा कृष्णपक्षजाः॥ वाहं कर्कश्विधराः॥ वाहु द्वितीया॥ अर्को नवमी॥ रविर्द्वादशी॥ इन्द्रः एकादशी एते शुक्लाः॥ तु पुनः अस्मिन्तजा द्वाविंशसूर्याः॥ द्वाविंश द्वितीया॥ विंशत्रयोदशी सूर्या द्वादशी॥ नक्षत्रे साद्रपदे॥ अग्निस्तृतीया॥ शुक्ला॥ कृष्णद्वगद्विंशत्रयोदशी नवमीपैत्र्यमौः॥ कृष्णद्वद्वितीया॥ अर्द्धः सप्तमी॥ विंशत्रयोदशी॥ नवमीपैत्र्यमौः सद्योमो सरणी॥ अन्यः शुक्लश्रवाः॥ श्रवणः साद्रपदं शुक्लश्रवण इत्यर्थः॥ अथैषा निर्णयं च तैकनाह॥ ५५॥ योन्यायतिथिः पूर्वदिवसे स्तात्वाङ्मुहूर्तो नितो यस्मिन्नेव दयतः सा एव यगतो वसे हनैवाप्यसेत्॥ पर्व्यादियुगप्रीतिचतिथिस्तत्केषु शास्त्रस्मृतिर्वेदांगानि समस्यसेत् नितिलं पृक्तं पठेन्नैत्यकं॥ योन्यायतिथिः कश्चिदन्यायतिथिः स पूर्वदिवसे॥ अस्तात्पूर्व्या॥ अस्तात्वाङ्मुहूर्तो नितः स्यात्॥ अत्र पूर्वदिवसे वक्ष्ये वेदं नो संपठेत्॥ पर्व्यादियुगप्रीतिपूर्ववत्तादविभागाः॥ इति चतुस्तिथिस्तत्काः॥ एषु अनंतगोकेषु अन्यायः॥ एषु शास्त्रे स्मृतिर्वेदांगानि समस्यसेत्॥ सुगमं॥ नितिलेषु सर्वेषु उक्तं पठेत्॥ नैत्यकं च पठेत्॥ उक्तमिति यथा॥ अमावास्यायां मन्त्रं सुजपेत्॥ व्याहृतिपूर्वो गायत्री मन्त्रा मरुतु॥ किंवा गच्छोद्गीः पितृमन्त्रान् पुरुषसूक्तमप्रतिरपरमन्यानि च पवित्राणि तिस्र्यहोमं ब्रह्मयज्ञादि॥ तथा मनुः॥ वेदोपाकरणे चैव स्वाध्याये नैव नैत्यके॥ न विरोधो न्याये होममंत्रजपेषु चेति॥ वेदोपाकरणे निअंगानि॥ स्मृतिरन्वावल्मा॥ नित्ये जपे च नांगे च क्रतोपाकरणे पितृ॥ नान्या यो

स्तिवेदानां ग्रहणो ग्राहणोऽस्मत्तः। देवतार्चनमंत्राणां नामध्यायस्मृतिसहा। नानध्यायेजपेहेनुरुदाश्चैवविशेषतः॥ पो
 रुपायावमानं च ग्रहीतानयमाह तइति॥ म्। सूर्यसारे॥ चतुर्दश्यष्टमीपर्वप्रतिपदजितेषु च। वेदांगन्यायमीमांसा
 धर्मशास्त्राणि चाप्यमेतत्। कूर्मपुराणे॥ इं हृद्विस्तयप्राप्तवत्सयसंनकाचेत्। न जपेद्देदिकं मंत्रं गायत्याहोतरं
 शतं॥ स्मृतिवत्मा॥ अत्मां जपेदनध्यायैत्यन्तरं जपेत्। अथ नैमित्तिकाननध्यायान् वृत्तद्वयेनाह॥ ६॥ वभ्रोत्वेण
 स्वराग्यजांश्च हि गजोश्चोष्ट्यमूकोन्नतानो यानां तरिते अहं पूवस्वगाद्यैर्नो च सज्जोतिषं। स्त्रीगोस्थं तरुते हस्तसवनि
 शीथाशौचमार्गेषु च छायायाश्च कपित्थशाल्मलिमधुश्लेष्मांतकादेः पठेत्॥ १४९॥ ग्रामेतः कुणपेक्षभूद्रनिकटे श्राद्धा
 शने वक्रगेतां वृत्ते ग्रहणां दुरुक्षितिपती प्रांता दुपोत्सर्गतः। सूकंपाशानि पातितः पुरदहे रिष्टावलोक्य हंगर्जेना
 तैव के अहं मम यजे सज्जोतिरंते॥ सतः॥ १५०॥ वभ्रोत्वेणेति। वभ्रो न कुलः। ओतुमार्जारः॥ एणो हरिणाः। खरो गर्दभः।
 गिः प्र० अजो मेषः। अबु उदकं। अहिः सर्पः। गज प्र० अश्व० प्र० उष्ट्र प्र० अंत्यो अंत्यजातिः। मूक प्र० उन्नतः उन्नतः। अने
 रयः। यानं शिविकादि पूवमंहकाः। खगः पक्षी आदि शस्त्रे गोधादि एभिरंतरिते गुणैः सति त्रिगविमनध्यायः। एभिरंत
 रिते सज्जोतिषं अनध्यायमयमर्थः॥ दिवा अंतरिते सति सूर्यास्तमानपर्यंतं अनध्यायः। रात्रवंतरिते सति रात्रो
 षपर्यंतं मनध्यायः। स्त्रीगोस्थं तरिते महा। स्त्री प्र० गौ प्र० अस्थि प्राणयगः एभिरंतरितमाहृदिनं अहो रात्रमनध्या
 यः॥ उत्सवो महोत्सवो विनादिकः निशांतं मध्यरात्रं। आशौचं मृतकं। मार्गः अध्या एषु न पठेत्। च परं। कपित्थया

मलिसधुश्लेष्मातकादेखायायांनपठेत्। सुगमं। आदिवाद्यात्। कोविदारतिभीतकेरं। अदिग्रहणं। ग्रहणं। ॥ ग्रामे
ति। ग्राममध्येकुणपत्रेतेसतिनपठेत्। श्वश्रूद्रनिकदेश्वानश्रूद्रनिकडेसन्निधोनपठेत्। श्राद्धाशनेश्राद्धसोजनहतेस
तिजीर्णावधिनपठेत्॥ वक्रगेतांबुलेसतिनपठेत्। ग्रहणात्सकाशात्अहंनपठेत्। तथागुरुक्षितिपातान्मरणाअहं
नपठेत्। उपोत्सर्गतःअहंनपठेत्। भूकंपाशनिपातितःअहं। भूकंपः३० अशनिःविद्युत्पातताभ्यांअहं। पुरदहापु
रदहनात्स्वतसतिग्रामदहनादित्यर्थः॥ अहं। अरिष्ठावल्लोकात्। गंधर्वनगरभूतादिदर्शनात्। अहं। नपठेत्। गर्जे
नार्त्तवकेअहंरुतोमवार्त्तवानार्त्तवःअनार्त्तवअनार्त्तिवएकः। तस्मिन्अकालगर्जेनआतेसतिअहंनपठेत्। स
मयेरुतुजेगर्जेसतिज्योतिर्यथास्यात्तथानपठेत्। दिवागर्जेसूर्यअस्तपर्यंतारात्रौगर्जेसतिमूर्योदयपर्यंतंनपठेदि
त्यर्थः। सतःअंतेस्त्रिशास्त्रीसपुरुषस्यमृत्यौजातेसतिसज्जोतिनपठेत्। अन्येनध्यायामूलग्रथात्तुजेयः। अनध्यायान
रमाहा॥ ॥ वाद्योलूकरार्त्तजंबुकरेसाम्नाचवातेजलेनीलेनीहारेपतितासिशस्त्रनिकटेधावज्जनालोकने। ग्रामांते
पितृकाननेप्यथसतानूनत्रिणीतेदिवंतद्वत्सवृत्तिनिअहंनवपठेत्। दुष्कार्द्रपाणिर्नवेत्॥ १५१॥ वाद्यादिगवरोस
ह्यश्रूयमाणोसाम्नाचस्वेश्रूयमाणोवातेवातस्यसर्वदाविद्यमानत्वात्। अतिवातेजलेजलमध्येनीहारेधूमरुशोसाते
पतितोजातिश्चहः। असिशस्योमिथ्यासिसंसीतत्। समीपेधावज्जनालोकनाधावलोकनोग्रामोतेग्रामसमीपेपितृ
काननेश्मशानेनपठेत्। सतनूनत्रिणीदिवस्वर्गप्रतिइतेगतेमृतेसतिअहंनपठेत्॥ तद्वत्सवृत्तनीमृतेसति। मह

व्रतवेदव्रतं न येन ससवती तस्मिन् अहं पटेत्। मुक्ताया वद्रीं द्रुपाणि स्तावन्न पटेत्। अन्येन ध्याया मूलग्रंथतो वगंत्या
 अथ प्रक्षेपन ध्यायानां हा॥ ५॥ रा अर्द्धमदन १३। ७ मुनिर्दल युते यामे चतु ४ र्थाद्य के प्राग्रात्रौ पठनं त्वपाकरणं तो मा सं
 शः प्राग्दले। श्वोन ध्यायती हर विपठनं वर्ज्यं सदा संधयो श्वोरो पद्रव्या म के विदिव सं। दुर्भुक् प्रतिग्राह योः॥ १५२॥
 रा अर्द्ध इति। श्वोरोर्द्धमदन सत्रयो दव्यां मुनिः सप्तमी रात्रे दल युते यामि सार्द्धं प्रहरे यदि ने स्यात्। चतुर्थी आदियामे प्र
 थम प्रहरे यदि ने स्यात्। अत्र दिने प्राग्रात्रौ पठनं पूर्वरात्री पठनं वर्ज्यं। श्वोन ध्यायती हर सत्र दिने रात्रि पठनं स मस्तप
 ठनं वर्ज्यं सदा संधयो रूपमयोः पठनं वर्ज्यं चोरो पद्रव्या म के। चोरो पद्रवे न उपलक्षितो यामः प्रहरतस्मिन् पठनं वर्
 ज्यं विदिव सं दुर्भुक् प्रतिग्राह योः। दुष्टौ मुक् प्रतिग्रहौ दुर्भुक् प्रतिग्रहौ तयोः दुष्टभोजन दुष्ट प्रतिग्रह योः विदि
 व सं पठनं वर्ज्यं। तथा च श्री धर्म स्मृति वचनानि। अष्टम्योश्च चतुर्दश्योः पंचदशोश्च सूतके॥ रात्रे प्रतिपदो र्यत्र मवे
 चैव महोत्सवे॥ १॥ रोगे युद्धे विवाहे च द्यूते पथि निशायके। नाधीयात्मा शुचिश्चापि नाश्रितश्च न तं द्रितः॥ २॥ उपा कर्म
 णि चोत्सर्गे ग्रहणे चंद्रसूर्यो र्यः। विराजं स्याद न ध्यायो मृते सूपे गुरुणा वपि॥ ३॥ कालुष्यं पौर्णिमा स्यात्तु चै आं तु अह
 मिष्यते। अन ध्याय स्तथा पाठ्यां श्रावण्यां कार्तिके तथा॥ ४॥ तथैव मार्गशीर्षस्य पौर्णिमा स्यात् न संचतत्। सन्यासः पत
 ने पंके मूमे र्दो हपुर स्प व॥ ५॥ मृगस्य सर्प मार्जार न कुला द्युश्च दंतिनं। अंतरागमने जोष्टु मराणा च + अहं स्मृतं॥ ६॥
 पताका तोरणा द शरीर यान जलाग्निनां। मूको भतादि शूद्राणां अंतरागमने अहं॥ ७॥ नारिणा मपि सर्वा सांग वा

चैवांतरागमे॥ अहोरात्रमनध्यायोगर्जेनारात्रिसंभवे॥ ८॥ अगर्जेनेचरात्रौचपररात्रेदिनंस्मृतं॥ दिनंहृदयंसध्याया
मयनास्नातांतरागमे॥ मक्षीमडूकगोधासुर्नराणांरातरागमे॥ दिनेदिवसशेषस्याद्रात्र्यांरात्र्याश्चतद्वेत्॥ ९॥ अ
श्रुगालरवेनृणांश्रोत्रियागमनेध्वनि॥ तत्कालिकनध्यायस्तांबूलस्यचसप्तलो॥ श्रावेणमंत्रितोयस्तुमुक्तानाध्याप
नचरेत्॥ करिष्यश्चतयाविप्रवाविप्राणाविसर्जना॥ १०॥ एतेषांकाश्यनध्यायावैदिकास्तांत्रिकास्ततः॥ प्रवक्ष्यते
एमीहंदेचतुर्दश्यांश्चकेवले॥ ११॥ विषुवद्वितियेचैवमयनद्वितयेतया॥ नपटेत्यादृष्टीमानूपुगणामपिसत्तमः
॥ १२॥ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांयावदस्तमितेरवौ॥ दिनशेषमनध्यायंवैदिकंपरिकीर्तितं॥ १३॥ तथादिनेदिगात्रौ
तत्कालमुदितेतयोः॥ प्रतिपद्यांचसंक्रांतौतत्कालमखिलासुवा॥ १४॥ नभोनमस्ययोःकृष्णामासयोस्त्रिदिनंहि
जः॥ नमस्रस्यामधीयीतत्रयोदश्यांचपैत्रयाः॥ १५॥ सदात्रयोदशीयावत्प्राङ्निशीयातिथिर्भवेत्॥ प्राकृतदनु
होपराहातादधीयीतनचद्विजः॥ १६॥ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांप्रतिपद्यांचवर्जयेत्॥ धर्मशास्त्रपुराणांचशास्त्रेता
त्कालिकंक्षुधैः॥ १७॥ विमिश्रितासुकर्तव्यासमस्रम्यादियत्नतः॥ पुराणाभ्यामनादीनिपंचदश्याश्चवानवा॥ १८॥
नांतरागमेदोषंपुराणादिषुविद्यते॥ नशस्यतेचतत्कालेधृतंसंप्राश्यवाकुधः॥ १९॥ नीयमानंशवंहृष्टामहीस्थंविद्विजो
त्तमः॥ अकालगर्जितोदौचपर्वसाशौचकादिषु॥ २०॥ अनध्यायाःक्षुधैकार्योपरागादकेषुवा॥ श्वोनध्यायेचशर्व
र्षानाधीयीतकदाचन॥ २१॥ स्मृत्यांतरे॥ प्रक्षेपेचत्रयोदश्यानाधेयंप्रतियत्स्वपिपिदोषलक्षणंषष्ठीचद्वादशीचै

व अर्द्धरात्रौ न नाडिका प्रदोष न त्वधीयात तृतीया न नाडिका ॥ १ ॥ अर्द्धरात्रौ न नाडिका ॥ अर्द्धरात्रौ तद्वदिका या एकोनेत्य
र्थः ॥ अथ नेमिन्निक दोष माह ॥ आपस्तम्बः श्रावणं पौर्णिमा स्यां अध्यायमुपा कर्म त्यमा सं प्रदोषे नाधियी ॥ तेति ॥
प्रदोषः सर्वरात्रः ॥ तथा च मर्गः ॥ अध्यायानामुपा कर्म श्रावणं श्रवणो वा ॥ यावन्मासं पूर्वरात्रे ॥ नाधीयित कदाचन ॥
नारदः ॥ अथ नेमिषु वै वै शयने बाधने हरेः ॥ अनध्याय प्रकुर्वीत मन्वादिषु युगादिषु ॥ मन्वाद्यो मत्सपुराण अ
भिहितः ॥ अश्वपुक्कशुकुनवमी कार्तिकी द्वादशी सिता ॥ तृतीया चैव मासस्य तथा भाद्रपदस्य च ॥ फाल्गुणस्य त्व
मावास्या पौषस्यैकादशी सिता ॥ आषाढस्यापि दशमी मास मती ॥ श्रावणस्याष्टमी लक्ष्णा आषाढस्यापि पौर्णिमा ॥
कार्तिकी फाल्गुणी चैत्री ज्येष्ठी पंचदशी सिता ॥ मन्वंतरादयश्चैतादन्त स्यात्तय कारका ॥ युगादयो विपुला दृशि
ता ॥ वैशाख मासस्य तु यातु तृतीया नवम्यसौ कार्तिक शुक्ल पक्षो न सस्य मासस्य च लक्ष्णा पक्षे त्रयोदशी ॥ पंचदशी
च माघे ॥ १ ॥ उपकर्मणि चोत्सर्गे विरात्र पक्षपणं स्मृतं ॥ अष्टका मुल होरात्रं मृतं ता मुचरा विषु ॥ मार्गशीर्षे तथा पौषे
माघमासे तथैव च ॥ तिस्रोष्टका समाख्याता लक्ष्णा पक्षे तु भूरिसिः ॥ स्मृतिरला वल्यां ॥ चतुर्दश्या यदा पर्व प्रागस्तादृ
श्यते रवे ॥ अनध्याय प्रकुर्वीत त्रयोदश्यां तु र्धर्मवित् ॥ विद्युत्स्तनित वर्षेषु महोत्क्रान्तां च संभवे ॥ अकालिक मः ॥
ध्याय मेतेषु मनुरत्र वीत ॥ स्तनितं मेघगर्जितं ॥ अनुगार्धर्षमारभ्य षोडशोर्ध्व सास्करः यावच्चरति वै तावत् ॥ अ
कालं मुनयो विदुः ॥ काले हृष्टौ च तत्काल मकाले च विरात्रकं ॥ अतिमात्राय वा वृष्टिर्नाधीत दिनत्रयं ॥ अकाले ॥

अकालवर्षणो जाते जलोकाश्च प्रवर्तते ॥ एका रात्रि मन ध्याय मिति कात्यायनो ब्रवीत् ॥ मेघेष्ववृष मेघैव तृणाया व्यावते जलं ॥ स
मिग्राव मन ध्यायं कुर्वति वृष कुंभयोः ॥ मेघेष्ववृष मेघैव तृणाया व्यावते जलं ॥ अत ऊर्ध्वं द्विपादे तु तृणाया व्यावते जलं ॥
तृणाया व्यावते जलं ॥ अथायामुपा कर्म श्रावणं नवा ॥ चोरेक पद्वते ग्रामे संग्रावाग्निकारिते ॥ अकालिक मन
ध्याय विद्यामर्गदुतेषु च ॥ प्राग्दुस्तेन वस्त्रीषु विद्युर्धाते मृमिचलने ॥ ज्योतिषां चोपमर्जने ॥ एता गकालिका नूविद्या
तूअनाध्याय रूहावपि ॥ निर्घात अंतराली को ध्वनि विशेषः ॥ ज्योतिषां चोपमर्जनं चंद्र सूर्ययोः परिवेशः ॥ आपत्तं सः
प्रति गृह्य द्विजो वेदान को दिष्टस्य केतर्कः ॥ न ॥ अहांते कीर्तये द्दत्त राहो रन्यत्र मृतके ॥ केतन मंत्रां कर्म पुराणे ॥ समा
न विद्ये तु मृते तथा सब्रह्मचारिणी ॥ आचार्ये सस्य ते वापि त्रिग्रावं क्षपणं स्मृतं ॥ याजवल्क्यः ॥ अहं प्रेतेष्वन ध्यायः
शिष्या र्तिगुरु बंधुषु ॥ उपा कर्मणि चोत्तर्ग स्वशास्त्राश्चो विद्ये मृते ॥ मंध्या गर्जित निर्घात मृकं पो ल्कानि पातने ॥ समाप्य
वदेधुनि शमारण्यक मधीत्य च ॥ पशु मंडुक नकुल स्वाहि मार्जार मूखकैः कृते तरेत्यहो रात्रं शक्र पाते तथोद्धये ॥
पाशा शरः ॥ सर्वस्य नकुल स्याद्य अज मार्जार बोत्तथा ॥ मूषकस्य तथोद्धस्य मंडुकस्य यो वितः ॥ पुरुषस्यै लक स्यापि
श्रुगो स्वस्य खरस्य च ॥ येषां यो वित्त तश्चैवं अंतरा गमने ते ॥ त्रिग्राव मुपा वा सश्च त्रिग्रावं ममिषे चनं ॥ अयता काली
का ॥ खरोष्ट्र गर्दभो लूक सामवाणा शर्म निश्चने ॥ अमेध्य शव मूलां त्यस्त शानपति तां प्रतके ॥ देशेषु चावात्म निच विद्युत
स्तनि मं पूवे ॥ सुकोर्द पाणि रं मोतर र्द्ध गत्रै तु मारुते ॥ पांशु वर्षे दिशा दाहे मंध्या नीहार मी तिषु ॥ धावनः पूति गंधे च

विष्टे च गृहमागते ॥ खरो घृया गहस्यक्तो वृक्षो रक्षो हरो ॥ एता विंश दनध्यायानेतास्त्रा कालिकान् विदुरिति ॥ अ
थ अनध्यायापवादः ॥ मनुः ॥ वेदोपकरणे चैव स्वाध्याये चैव नैत्यकेन विरोधस्तनध्याये होममंत्रजपेषु च ॥ इति स्तोत्र
मुहूर्तमार्तं डीटीकायां अनध्यायप्रकरणं ॥ अथ पल्लीप्रकरणं ॥ सरटस्पर्शफलं वृत्तैकग्राह्यं ॥ ५ ॥ दक्षांगोदरनासिह
स्तपतिता पल्लीवशांगे हनुं मुक्तातुः शुभदाः स्त्रियाः फलमिदं वा मेतरव्यत्यया मत् ॥ इत्याहुः सरटः प्ररोहणफलं पातेन्य
थैके वृथापला रोहणकेपिवस्त्रमहितं स्नात्वा चरेच्छांतिकं ॥ ५५३ ॥ दक्षेति ॥ दक्षांगोदरनासिहस्तपतितापल्लितया
हनुं त्यक्त्वा वशांगे उन्नमांगे पतितापल्लीतुः नरस्य शुभदा स्यात् ॥ उन्नमांगे हनुं विना सर्वत्र शुभेत्यर्थः ॥ अथादन्यत्र नश्रुसाः
॥ अन्यांगेषु पुरः पाश्वपृष्ठेषु नश्रुभात् ॥ अथ स्त्रिया विशेषमाह ॥ तयो व्यत्ययो वैवटदित्यतस्मात्पुरुषस्य दक्षांगे यत्
फलमुक्तं तत् ॥ स्त्रिया वा मांगे ज्ञेयं ॥ पुरुषस्य वांगे यदुक्तं तत् स्त्रिदक्षांगे ज्ञेयमित्यर्थः ॥ य अर्थात् यत्रांगे वा मेतरविभा
गाभावः ॥ तुतत्र पुरुषतुल्यफलं ज्ञेयं वशांगे तु उन्नयोः समानमेव फलं द्वा मद्वा क्षिण फला विशेषवत् ॥ अथ सरटफल
माह ॥ इत्याहुरिति ॥ सरटस्य प्ररोहणे यत्फलं तत्तस्य पाते भविषीतमाहुरित्यर्थः ॥ एकाहया ॥ एका आर्चो र्याः वृथा
फलमाहुः ॥ सरटस्य प्ररोहणे एव फलं पाते वृफलं ॥ नश्रुमं न चाप्यशुभमित्याहुरित्यर्थः ॥ पला रोहणे केप्यन्यथा फलमा
हुः ॥ पल्लीपतने यत्फलं तत्तस्य रोहणे अन्यथा ॥ विपरीतं फलमाहुः ॥ एके वृथा फलमाहुः ॥ पलापतने एव फलं प्ररो
हणे वृथेत्येके आहुरित्येके र्थः ॥ अथात्र विधिमाह ॥ वस्त्रमहितं स्नात्वा चरेच्छांतिकं मिति ॥ सचैलं स्नानकृत्वा

शान्तिकं शोभोक्तं आचरेत् ॥ तथा च ज्योतिर्निबन्धे ॥ पह्लुस्य श्रीफलं वक्षो यथोक्तं ब्रह्मणा पुरा ॥ ब्रह्मस्यानेमवे द्राज्यं स्या
 नलाभोललाटके ॥ कर्णयोभूषणवाप्तिनेत्रयोत्रियदर्शनं ॥ १॥ नासिकायां सुगन्धाभिमुखे मिष्टान्नमोजनं ॥ कपाल
 योभवेत्सौख्यं हनू देशे महद्भयं ॥ कंकवां विग्रहश्चैव कंठे वायजनागमः ॥ कलिर्वशे मुखं पृष्ठे ॥ दक्षे वामे गदाद
 यः ॥ ३॥ दक्षांशे विजयो नित्यं वामांशे शत्रुतोभयं ॥ इष्टलाभो मुजे स व्यकूर्परे मणिबन्धके ॥ ४॥ दक्षे करतले द्रव्यं त
 पृष्ठे तद्वयो भवेत् ॥ वामे मुजे कूर्परे च मणिबन्धे धनदायः ॥ ५॥ वामे करतले हानितं पृष्ठे चार्थनाशनं ॥ हृदये राज्य
 संभानं सौभाग्यं दक्षिणास्त्रने ॥ ६॥ दक्षपार्श्वे च मोगाप्तिस्त्रने वामे यशोभयं ॥ वामपार्श्वे भवेत्पीडा वामकुक्षौ शि
 शोक्ष्णया ॥ दक्षकुक्षौ स्तुता वाप्तिरुदरे विशेषतः ॥ वस्त्रादिदक्षकुक्षौ च वामे च सुखदायः ॥ ८॥ नाभ्यां मनो
 रथा वाप्तिवस्तौ गर्भच्युतिर्भवेत् ॥ गुह्ये मृत्युगुदे गोदक्षगोत्रीति वर्द्धनं ॥ ९॥ मवामारो मृत्युतो दुःखं दक्षजानो
 मुखावहां ॥ पशुहानिर्वा मजानो दक्षलो जंघने मुखं ॥ १०॥ केशस्या द्वा मजंघायां स्फुजिदक्षे र्थं हृदि कृतं ॥ स्फुजिवा
 मे स्त्रीयोगो दक्षे गुल्फे पियागमः ॥ उपप्लवो वामगुल्फे पादयोर्गमनं भवेत् ॥ अत्र यद्यपि सामान्ये नोभयोर्गमि
 नं फलमुक्तं ॥ तथापि दक्षदक्षिणाया देगमने लाभो वक्तव्या वामपादे गमने हानि वक्तव्या पुगे सामे च दुर्वाती नष्टा
 र्त्तं च पृष्ठतः ॥ १२॥ वामे हानिर्धनं दक्षे परितोभमणेक्षितः ॥ वामदक्ष विभागेन यत्फलं कथितं नृणां ॥ १३॥ विपर्य
 येन तस्त्रिणां शेषं शेषं द्वयोः समां ॥ इत्यपला प्रजातेत्यफलं शेषं विचक्षणे ॥ १४॥ एतदेव लं विद्यात्सरस्य

प्ररोहणे॥ पल्लो प्ररोहणे चैव पतने सरदस्य तु॥ १५॥ तयोः फलं व्यत्ययः स्यात्तद्वदेव हि जायते॥ पल्लो प्ररोहणे गत्रो
 सरदस्य प्रपातनं॥ १६॥ नास्ति बुद्धि दुष्ट फलं विद्या त्वया धिष्यं विपर्ययं॥ पतनानंतरं तस्य रोहणं यदि जायते॥
 ॥ १७॥ पतने फलमुत्कृष्टं रोहणे लम्ब फलं भवेत्॥ मृत्यो योगे च जन्मस्य विषयां पाते च वैधृतौ॥ १८॥ चंद्रेषु मेधमकूरे
 लगे विष्णुं प्रजायते॥ अंगं दक्षिणामारुत्वा वामे नोत्तरतः स्फुटं॥ १९॥ तदा हानिकरी सेयो व्यत्ययेन तु हानिदा॥
 चरणा द्वर्धगा मय भयो रोहति शीर्षकं॥ २०॥ गज्यं गज्यतदा दत्ते पल्ली श्वेता विश्वेषु तः॥ चिंतिता अप्यधिकं लाभं
 स्थिता भोजनमाजने॥ २१॥ पादा गुलीषु संपाताद्वा निश्च महती भवेत्॥ पल्लोः सरदयो र्वापि युग्मसंगे पशुषु
 सं॥ २२॥ दंपत्यो र्जायते प्रीतिनिघमागे वियोगते॥ शीर्षस्योपरि पारतिता शुभाय पल्ली सिता यदि विनान्या॥
 सितगृहगोधा स्पर्शे सर्वेषु गोषु शोभना॥ ज्ञेयेति॥ कंकला मः पतेयस्य मुद्विता घ्नं शतये॥ २३॥ मृतसंजीवि
 नी विद्यां यजे शुद्धितमस्तु कैः॥ पली सरदयोः स्पर्शे सर्वैलं ज्ञानमाचरेत्॥ २४॥ पंचगव्यं स्नापयित्वा कुर्यात्तज्याव
 लोकनं॥ शस्त्रे वाप्ययवा शस्त्रे यदीदृशे दात्मनः सुखं॥ २५॥ पुण्या हवा वनं हत्वा शान्तिकर्म समाचरेत्॥ प्रतिम
 यं मुणो र्बेन कुर्याद्वितानुसारतः॥ २६॥ रक्तवस्त्रं सवेष्टा गंधपुष्पौ प्रपूजयेत्॥ तदा ग्रे मृभपंचामृतं पंचग
 व्यं चरत्वा निशक्तितः॥ २७॥ पंचवृक्षं कषाया निनिक्षिप्या वाहयेत्ततः॥ पूजयेद्गंधपुष्पाद्यैः लोकपालान् कर्म
 णाम तु॥ अग्निसंस्थापनं कृत्वा होमकर्म समाचरेत्॥ २८॥ मृत्युजयेन मंत्रेण समर्पितः स्वादिरेः श्रुतैः॥ ति

सौम्यो बुधः विगतं अत्यं यस्मात्। ह्यंत्यतश्च तत्समं च तथा तस्मात्। द्वादशस्थानावर्जितसमस्थाने द्वितीयचतुर्थदिके
शुभस्यादित्यर्थः॥ अखिलाभवगताः शुभास्तुः। अखिलाः सर्वग्रहाः एकादशस्थानाः शुभास्तुरिति॥ शुक्लेन वेषु द्वि
गश्वंद्रः शुभस्यात्। शुक्ले शुक्लेन वमपंचमद्वितीयश्वंद्रः शुभस्यात् नक्षत्रपक्षश्च। अथ ताराचलमाह। निजसा
द्युमं न वहतं अक्षीषु शेषं न सत्। निजसंजन्मनक्षत्रं तस्माद्युमं दिननक्षत्रं पर्यंतं स गण्य न वहतं सत् त्रिपंचमसप्तशेषं
न शुभं। अन्यतश्च शुभमर्थ्यात् सिद्धं। तथा च विशेषसंग्रह। व्यवहारसारे। पंचाहानिः प्रियं व्याधिदेन्यं स्वास्थ्यं गतिं गदः
पापं मुखं धनिजोः सूर्यफलं कमात्॥ १॥ वस्त्रहानिधनं रोगं पिडा वित्तं प्रियं यमुः॥ लासं मयं क्षयं पापलाभस्वहानि
जन्माद्रौ मफलं कमात्। वधं लासं मयं वित्तं शोकं लक्ष्मीधनक्षयं रोगं भोगमुखहानि कर्णेति सुखं स्वजन्मसात्। म
यं वित्तं रुजं हानि लासं शोकं सुखं रुजः। मानं दैन्यं धनं पीडा कर्णेति जन्मसाद्गुरुः॥ ५॥ जयं वित्तं धनं सौख्यं पुत्रा वैरं
शुचं सुखं धर्मदुःखं धर्मलाभं कर्णेति जन्माद्गुरुः॥ ६॥ मयं शोकं धनं दुःखं हानि सुहृत्क्षयं मृति। पापं श्रमं धनं हा
नि निशने जन्मात्फलं कमात्॥ ७॥ गह्वरोः फलं सर्वमंदवत्कथितं बुधैः इति। अथ सर्वेषां ग्रहाणां चामवेद्यतद्वयेना
॥ ८॥ षष्ठ्ये ६। १२ स्वज १०। ४ सुताय ५। ११ सवने अंके ३। ९ रवे स्यान्मिथः स्वके ३। ९ जन्मसुते १। ५ स्वके १०। ४ मृ
तिसवे ८। ११ स्वस्ते २। ७ षष्ठ्ये ६। १२ विधोः॥ अंके ३। १२ लाभसु १। ५ सपत्नितपसो ६। ९ व्यर्का शुभानां व्यधो ह्यधो
८। १ पुत्रधने ५। २ स्वस्ते ८। १० कर्महजे ४। ३ अंके ६। ९ सवाते १। १। १२ विदः॥ १। ५ ५॥ स्वस्ते २। ७ ह्यदि ८। १ मयोः स्वके

मु० मा० टी०

१०१४ नवमुते ९५ त्रीशो ३१११ पुट १५ विकल्पो ३१११ अर्थे ६६ १२ मवे ९१११ मृगोर्लो शशिनोः शान्यर्कयोर्नो यधः ॥ विधो
यस्त फलो सवेदिविचरो हेमाद्रिविध्यां तरे स्वेदस्माद्वधरेरं विगणयो न्यत्रो मयं जन्मसात् ॥ १५६ ॥ षष्ठां त्येति ॥ षष्ठं प्र०
अस्य द्वादशं ॥ तस्मिन्मिथः ॥ परस्परं वेधः ॥ तद्वत्तवजले ॥ मुता यमवने ॥ अंके ॥ अयं रवे वेधः स्यात् ॥ अंशकन्यासा एव
स्यात् ॥ मत्तमुपलक्षितैः पादैवेधा ज्ञेयः ॥ तद्यथा ॥ षष्ठां त्ये ६१२ खजले १०१४ मुता यमवने ५१११ अंके ३१९ रवेः सूर्यस्यां
यं वेधः ॥ अंके ३१९ जन्ममुते १५ खखके १०१४ ह मृत्तिमवे ८१११ द्यस्ते २५७ षडं त्ये ६१२ विधोः अयं वेधः ॥ अंके ३१२
लाभमुते ११ सुते ५ मपत्त तपसो ६१९ व्यर्का शुक्रानां व्यधो यं विगतो को ये मस्ते व्यर्काः ते च ते अभुसाश्च व्यर्का शुक्राः ॥
रविरहितपापग्रहास्तेषामयं वेधेत्यर्थः ॥ अष्टाद्ये ८११ पुत्रधने ५१६ अष्टवे ८११० ख महजे ४१३ अर्थे के ६१९ मृगो
त्ये ११११२ विदोः बुधस्य वा मवेधः स्वास्ते २५७ अष्टादि ८११ मयो खके १०१४ नवमुते ९५ त्रीशो ३१११ अष्टपुत्रे ८१५
विकल्पो ३११ अर्थे के ६१९ क भवे ११११ मृगोः शुक्रस्यायं वा मवेधः ॥ अयमगुरो वेधः संस्कारप्रकरणे कथितः सो वसि
क्षो ज्ञेयः ॥ अस्ते २५७ अष्टक द्वे ८१११ अंके ३१२ पुत्रमुते ५१४ अत्र वेधविधाने ज शशिनोः बुधचंद्रयोः
शान्यर्कयोश्च परस्परं वेधो न स्यात् ॥ परस्परं वेधो नास्ति ॥ एतदुक्तं भवति ॥ विंध्यहि माचलयोर्मध्ये जन्म राशेः सका
शात् ॥ अन्यतमग्रहाधिष्ठितराशिपर्यंतं गणयित्वा तद्वाशेः सकाशात् यथोक्तवेधस्यानपर्यंतं गणयेत् ॥ तत्र
यदिकश्चियित्वा दूहो भवति तदा गणिग्रहो विद्धो भवति ॥ अन्यदेशेषु जन्म राशेः सकाशात् उभयग्रहं तदेध

स्थानं च गणयेत् । यदा वेधस्थाने कश्चिद्द्रोहो भवति । तदा न्योग्योद्दिष्टो भवति । अत्र सूर्यशनिवेधो नास्ति शनिसूर्यस्य वेधो ना
स्ति । शनिः सूर्यस्य वेधो नास्ति । एवं च द्रुवो वेधो नास्ति ॥ बुधस्य चंद्रवेधो नास्ति । अथ वेधप्रयोजनं न माह ॥ विद्मो व्यस्तफलो
भवेदिति । विद्मो व्यस्तफलः स्यात् । प्रथमलोको दितं फलं विपरीतं भवतीत्यर्थः । रत्नमालाया मपि । वा मवेधविधिना
त्वं सोमना मप्यमीशु फलं भविष्यत्फलं ॥ तमृषावचनप्रमाणो जने यांति हास्यमपकीर्तिलांछनाः । अथ देशविशेषण
गणना विशेष माह ॥ हेमाद्रिविध्यंतरमा इति । अस्यार्थः पूर्वमेव स्यात् । इति मुहुर्तमार्ते उटीका यां गोचरप्रकर
णं ॥ अथ संक्रांतिप्रकरणं । फलविवक्षस्तावद्राशिपरले नु पुण्यकालवृत्ताह्वनाह ॥ ऊर्ध्वयष्ट्यात्ममृगे र्कसंक्रमण
तः पूर्वस्थिरे कर्कटे जूकाजो भयतः खराम ३० घटिकाः पुण्यामृगे दिग्युताः ४० ॥ कर्काजं त्यक्षेण सूर्यचलने निः
शान्यमंसदिवा सूर्याशकिदिने तृतीयकरणे प्रांत्येष्टमे दुष्टखदं ॥ १५८ ॥ ऊर्ध्वयष्ट्यात्म इति । द्वात्मनो द्विस्वाभावराशयः
मृगे मकरे सूर्यसंक्रमणकालात्सकाशात् ऊर्ध्व उपरि खराम ३० घटिकाः पुण्यास्युः स्थिरे वृषासिंहवृश्चिककुंभा
नामन्यतमे राशौ कर्कटे प्रसिद्धे । अर्कसंक्रमणः पूर्वप्रथमं खराम घटिका ३० पुण्यास्युः जूकाजो भयतः । जूकतुला ॥
अजो मेषः अनयोः अर्कसंक्रमणतः सकाशात् उभयतः खराम घटिकाः पुण्याः पूर्वपंचदश ऊर्ध्वपंचदशेति विंश
ह्रदिका इत्यर्थः ॥ एवं सर्वराशि संक्रमणपुण्यकालमुक्ते दाने मकरे पुण्यकालविशेषमाह । मृगे दिग्युता इति । मृगे
मकरे ताः खराम घटिका ३० युग्युता दश युता चत्वारिंश ह्रदिका ४० पुण्या इत्यर्थः । तथा चोक्तं ज्योतिर्निबन्धे ॥ सं

मु० भा० टी०

कांतिसमयः मूक्षोदुलम्पः पिशितेक्षणेः। तस्य योगादधश्चोर्ध्वं विशाखाडीस्तु कीर्तिताः। अवाकूशोषडशनाड्यस्तु परत
श्रैवषोडश। पुण्याकालोर्मसंकातिः स्नानदानेदि कर्मसु॥२॥ विंशत्ककटसंकातो पूर्वतः पुण्यनाडिकाः। मकरेत्तत्राः
पुण्याः चत्वारिंशतिनाडिकाः॥३॥ स्थिरे विष्णुपदे कर्केदक्षिणायनमादितः॥ मृगेसौम्यायने चंगखड्गीतिमुखं परः
॥४॥ धरेजे विषुवे मध्ये पुण्यद्वानाद्यनंतकं। प्रागर्द्धरात्रात्पूर्वद्युः पुण्यं पश्चाद्दिनं॥५॥ प्रागर्द्धरात्रात् इत्येतत् विषुव
विषयं। कार्मुकं तु परित्यज्य मृगसंक्रमते रविः॥ प्रदोषे वाह्यरात्रे रातदाभोगः परे हनिः॥६॥ रविमक्रमेण पुण्ये येन स्ना
तीहमानवः। सप्तजन्ममवेद्रोगोदुःखमागन्निधनो भवेत्॥७॥ आदित्यपुराणे। रातमिंदुक्षये स्नानं मुपगो गेत्वनंतकं।
मंडशीत्या सहस्रं तु विष्णुपद्यांतयेव च॥८॥ विषुवेशातसाहस्रं कोटिघ्नं दक्षिणायने। रातकोटिगुणं पुण्यं जायते तत्र
रायणे॥९॥ अथोत्तरार्द्धे। संकांतेः सदसत्फलमाह॥ कर्केति। कर्कप्र० अजोमेषः अंत्योमीनः वृषः प्र० एणो मकरः ए
तान् सूर्यचलनशिर्निगत्रौ सत्स्यात्। शुभकरं स्यात्। अन्यसंप्रति सूर्यचलनं दिवा सत्। अर्थाद्विपरितंनञ्चोन्ननं॥ स
योगकिंदिने रविमौमशनिदिने तृतीयकरणे कौलवकरणे प्रांत्ये किंस्तु घ्ने अष्टमे वा कुनौ सर्वगशिसंक्रमणं दुस्वदं स्या
त्॥ तथा चोक्तं। मृगकर्कजोमीनं संकांतिनिशि मौर्यदा॥ शेषेषु सप्तमुदिवा त्यया दशुभं भवेत्॥१०॥ संकांति
जयिते यत्र सात्करेभूमुते शनौ। तत्र मासि मयघोरं दुर्मिक्षा वृष्टिचोरजं॥११॥ स्यादुत्तस्य किंस्तु घ्ने शकुने कौलवे रवौ
संकांतिस्ते लिलेनागे प्रमुत्तस्य चतुष्पदौ॥१२॥ वि० वि० निषस्यगरे वृष्ट्या बवे वरिणिजिवालवे॥ दुर्मिक्षं रोगबाहुला

उर्ध्वसकमणोरविः ॥ ४ ॥ सुप्तः करोति कलामाण उपविष्टः समं फलं ॥ अथ संक्रांतिप्रसंगे अधिमासक्षयमासयो लक्षंतत्र
 कर्तव्या कर्तव्यं क्षयमासे जन्ममरणमासजानं वृत्तैर्कैनाह ॥ ब्रह्माद्यैरिनमंडलांत उदितश्चांद्रस्वमातः परैर्मासौ संक्रम
 णोदिसंक्रमणकोत्तेयोधिकोयोक्षयः ॥ कर्माण्यन्यगतीनि नात्र तनुयाद्यजन्ममृत्युक्षये तन्मासौ तिथिरुदयोश्च यमु
 रे मृत्योधिको गण्यते ॥ १५९ ॥ ब्रह्माद्यैरिति ॥ ब्रह्माद्यैः सिद्धांतः कपि-तृप्तिः ॥ इनमंडलांतः सूर्यमंडलांतः चाद्रमासः
 चांद्रमास उदितः ॥ परैर्गचार्यैः अमांतश्चांद्रो मास उदितः ॥ एतदुक्तं भवति ॥ अमावास्या तापुगे अमावास्या तो यावत्ताव
 दमांतो मासः ॥ अमावास्यां ते सूर्यचंद्रमंडलयोर्यो भवति ॥ परतः षड्विधटिका ॥ सिधिर्यो गा भवति ॥ तद्वियोगाद
 परवियोगो यावत्तावद्विमंडलांतो मासः ॥ सः ब्रह्माद्यैः क्षयमासाधिकमास निर्णयविषय अंगीकृतः ॥ अपरैरमां
 तो मासो अंगीकृतः ॥ अत्र यद्यपि सूर्यग्रहणो मध्यग्रहण कालांतरं मोक्षस्थितिकालः षट्घटिकाभ्यो मूगो दृश्यते
 तथापि सूक्ष्मदर्शिमिः ॥ पूर्वाचार्यैः रमनाड्योर्कमंडलमित्युक्तं ॥ तस्मादत्र गमएव प्रमाणं ॥ ब्रह्ममतानुसारिणा ॥
 मास्कराचार्येण सिद्धांतशिरोमणिदर्शितं ॥ असंक्रांतिमासोधिमासाः स्फुटः स्यादिसंक्रांतिमासः क्षयाख्यक
 दावितू ॥ क्षयकार्तिकादित्रये नान्यस्यात्तदावर्षमध्येधिमास द्वयं च ॥ १ ॥ गतोऽप्यदिनं दैः १७४ मिते शाककालेति
 श्रीशौ ११९५ स-विषयसंथांगाक्षसूर्यैः ॥ १२५६ ॥ गजाग्निस्तू १३८ मितस्तथात्रायशोयंकुवेदेदु १४१ वर्षैः कवि
 ज्ञेकुमिश्र १९ ॥ २ ॥ श्रीमास्कराचार्येण व्येदिनदैः १७४ शाककालादुपरितिथीश ११९५ मिते शाकका

मु० मा० टी०

तात्पूर्वमिच्छां तशिरो मणिर्विविरतः अत एवोक्तं। गतोऽप्यद्विनं दौर्भितेशा ककालेति धि शोभविष्यतीति॥ तत्र जाद्विनि
भू१३७८ मिस्तुल्लेशा ककालेरविमडलांतस्मास प्रमाणेन क्षयमासाधि मासौ प्रदश्यते॥ अश्विनी अवास्यां ३० पुके
भस्वदशघटिका १७ तस्मिन्नेव दिने विंशतिघटिका स्वातीता सुहृश्चिकसंकांतिरभूत्। अयनसंकांतित्वादधिकः। अ
परो मासो वृश्चिकसंकांतियुक्तः। तस्माच्छुद्धोयं कार्तिकः। तस्या अमावास्यायां शनौ सप्तचत्वारिंश ४० तृघटिकास्त
स्मिन्नेव दिने षष्ठीघटिका स्वातीता सुधनुः संक्रमणमार्गशीर्षजारां तस्यां अमावास्यायां ३० सोमेषा दोषं च दशघ
टिका १५ तस्मिन्नेव दिने एकोनविंशति स्वाती २९ तामुमकरसंकांतिरभूत्। इयं मकरसंकांतिर्यद्यपि अमांतमति
क्रम्यता तथापि रविमंडलांतं मासप्रमाणेन पूर्वमासे पतिता तस्मात्संकांतिद्वयमुक्तत्वामार्गपौष युगलक्ष
यादयं जातं। माघी अमासौ मे एकचत्वारिंशत्॥ ४१ तस्मिन्नेव दिने षट् चत्वारिंशत् ४५ घटिका स्वातीता सुकुंभ
संकांतिरभूत्॥ इयमपि संकांतियद्यपि मा अन्यथा मंडलांतर्गतमांसांगीकार एव योनाधिमास स्यात्॥ माघो
वैपरिकीर्तित इत्येतच्छास्त्रमनर्थकं स्यात्। अयपक्षे तु संदेहो नास्ति॥ यतः ब्रह्मपक्षेति धितः अयं पक्षश्चतिथि
श्चतुर्घटिका ब्रह्मपक्षे संकांतिस्त्रि। घटिको ना। तस्मादायं पक्षे संदेहाभावः॥ तथा च फाल्गुणी अमा ३० गुरौ षट्
घटिका तस्मिन्नेव दिने पंचविंशत्घटिका ३५ स्वातीता सुमी संकांतिर्जाता तस्मादयं फाल्गुनः असंकांतित्वादधिकः
क्षयः कांतिकादित्रयेनान्यतः स्यात्। तदा वर्षमध्ये धिमासद्वयं निर्णये अमांतं मांसंगणयति तै ब्रह्ममतं न विदितं

योलिखसिद्धांतेस्फुटगत्यायदाचंदोखिमंडलनैमिगः॥तद्ध संक्रमोभाजोमासःस्यात्समलिमूचः॥१॥कालनिर्ण
 र्येसक्रमोयदिसवेद्वेस्तनोमंडलाहहिरनिर्गविधो॥उच्यतेसहिसक्रमोबुधैःशुद्धमासइतगोमलिमूचः॥२॥
 ललः॥यदाशशीयातिगमस्तिमंडलंदिवाकरः॥संक्रमणकरोत्यनुः॥विवाहयसोत्सवनाशहेतुकस्तदधिमा
 सःकथितःस्वयंभुवा॥३॥रत्नमालायां॥सवित्रमंडलमेतियदाशशीतदनुसंक्रमणंकुक्तेरविःमखमहोत्स
 वनाशकरस्तदामुनिवरैकथितोधिकमासकः॥४॥शार्ङ्गफलग्रंथे॥चंदार्कयोस्तुविंवैश्यप्रतिपत्सधिवु॥ति
 थ्यांतादुभयतो रसनाड्योर्कमंडलं॥५॥तन्मंडलाच्छीलातेततःसूर्यस्यसंक्रमःमासोसौमलिनःप्रोक्तोनात
 ह्नीनोधिकःस्मृतः॥६॥पितामहः॥प्रतिपदशसंधौतुविंवैश्यंचद्रसूर्ययोः॥जवांतरात्रेषष्ठिघ्ननाशिकाभ
 र्कमंडलं॥७॥अत्रकालमकविंवग्रहणांज्योतिःप्रकाशोदशीतएकैःकथितोधिमासःपरैप्रदिष्टोरविःमंड
 लांतः॥मतद्वयेचेद्विसंक्रमःस्यात्समयेवपूर्वस्यनवापरस्य॥८॥पितामहः॥अष्टाधिमासाः॥सुर्नित्यं प्रो
 च्यतेफाल्गुणादयः॥सोम्यपौषेक्षयेनित्यंभवेतामितिनिश्चितं॥क्षयोवाप्यधिमासोवाप्त्योर्दूर्जइतिनिश्चितं
 नक्षत्रोनाधिमासाःस्यान्माघोवैपरिकीर्तितः॥९॥पंचमासार्ध्वैशाखादधिमासव्यवस्थिताः॥सर्वं
 तिवाष्टमिर्वैभवेर्वा१२कनिशाकरैः॥१०॥तथैवफाल्गुणार्ध्वैवआश्विनःकार्तिकोधिमाः॥एतैःकै
 दंपरोरगैवाकदाचिह्नोक्तासरे॥४॥मार्गपौषेक्षयोस्मात्तांकदाचित्कार्तिकोभवेत्॥अधिमासस्त

मु० मा० टी०

ह्यज्येष्ठो मवेत्तित्यं क्षयो यदा ॥ ५ ॥ क्षयात् प्रथमं गधिमासः स्यान्नित्यं भाद्रपदे । अश्विनो ज्योतिषा तां आदौ साद्र
मं मवेत् ॥ ६ ॥ यस्मिन् वर्षे कार्तिकः क्षयो भवति तस्मिन् वर्षे ज्येष्ठो धिमासो मवेत् । अत्र ज्येष्ठशब्देन साद्रपदोत्तेयः
यतः क्षयात् प्रागधिमासः स्यान्नित्यं भाद्रपदत्रय इति नियमात् । साद्रपदादीनां त्रयाणां मध्ये भाद्रपदो ज्येष्ठो ज्य
यन इत्यर्थः । अथाधिमासस्य मासयोः कार्यं कुर्यात् । कर्माण्यन्यगतीनि नावतनुयाद्यजन्ममृत्युक्षयेदिति
अन्यगती ये तानि अन्यगतीनि तानि अत्राधिमासस्य मासयोर्न तनुयात् । न विस्तारयेन्न कुर्यात् । अर्थादन्यग
तीनि कर्माणि अत्रैव कर्तव्यानीति प्रसिद्धं । अन्यगतीनामन्यगती । यथा रतौ भार्यो मुपेयात् । तन्मृतुः स्वात्मा वि
स्त्रीणां त्रयः षोडशस्य ता इति । मनुना प्रतिप्रमाणमुक्तं । तत्र षोडशरात्रीणां मध्ये निन्द्यनिदिनान्यपहाय गच्छे
त् ॥ सक्तुर्यदि मालमास शुद्धमासां बीजात् नोति तदा शुद्धमासां मे दोषरहिरे गर्भाधानं कुर्यात् । असमवेत् मासा एव
कुर्यात् ॥ तथा चोक्तं । अन्यगतिकं कुर्यान्नित्यं नैमित्तिकं तथाति । एवमन्यान्यपि विचार्य कुर्यात् । गसार्थानादि अ
त्र प्राशानां तर्कसु मलमासो निषेधो नास्ति इति संस्कारप्रकरणे उक्तमस्ति । गसाधानां तेषु गुरुसितयोर्वा ल्य
वादेन मोहयामिति । तथा च गर्गः ॥ अगत्याधानप्रतिष्ठां च यत्तदा न व्रतानि च ॥ वेदव्रतव्रतोत्सर्गवृडा कर्णमेख
लागमनैना देवतीर्थानां विवाहमभिषेचनं । यानंच ग्रहकर्माणि मलमासो विवर्तयेत् ॥ तथा च सूर्यादिषु । अव
श्यकर्ममासाख्यं मलमालमृतादिकं तथाभिषेकयोश्चाहं मघानं गवितृकियां । क्रियामलि मृतुवे वर्षमध्ये चेत्स

तदाधिकं। तत्र स्यान्मासिकमृत्युमासद्वादशो यदि प्रेते क्रियां समाप्यात्र कुर्वीता स्यदयंतदाश्यामकाग्रयणकृच्छ्रे तस्या
वर्जमतो न्यथा। अन्यच्च। कार्यारंभेषोत्सर्गसर्वोत्सर्वमुपाकृतिं। मेखलाचोलमांगल्यार्याधानोवापनक्रिया। वेदव्रतमा
हा। दानासिषेकानूवर्द्धमानकं। इष्टपूर्वतया यस्य विध्यलोपो न्यदाकृतौ। तत्सर्वमहकाद्यन्यदधिमासे विवर्जयेत्। सूत
केपि च कर्तव्यं स्नानावांगहृदर्शने। पराशरस्मृतौ। गर्भे वा ह्यधिके मृत्युप्रेतकर्मणि मासिके। सपिंडीकरणे नित्येना
धिमासं तु वर्जयेत् इति। स्मृतिरत्नावल्यां॥ प्रवर्तमलमासः। तत्रागवत्। काम्यमनसा पितं। अगते मलमासे पितृमा
साप्यमसं शयं इति। अथ स्यमासे जन्मादौ मासज्ञानमाह। यज्जन्मेति। यज्जन्ममृत्युक्षये। जन्ममृत्युश्च जन्ममृत्यु
यस्य जन्ममृत्यु यज्जन्ममृत्युक्षये स्यमासे सवतः॥ तस्य मासे तिथिरवडयो द्वा तथौ तिथेः प्रथमे द्वे जन्मवामृर्ष
वति। तदा प्रममासाः द्वितीर्द्ध्वीतीये मासे स्येयः। तथा च वृहत्कालनिर्णये। तथा र्द्धे प्रथमपूर्वो द्वितीये र्द्धे तयो
त्राः॥ मासविति बुधै जेयो स्यमासस्य मध्यगाविति। अथ मासः॥ कुत्र कुत्र गण्य इत्याह। चयमुख इति। चयो
गर्भाधाधनादे हृदिः। गर्भस्य कललं धनां कुगस्थि चर्मादि चयः। प्रतिमासे सवति। धनादिनां कालांतरादि चयः। त
दादिके प्रथमे मृत्युवेतनार्थं अधिमासो गण्यते। तथा च यमः॥ गर्भे वा ह्यधिके मृत्युप्रेतकर्मणि मासिके। सपिंडीक
रणे नित्येनाधिमासं विवर्जयेत्। पाठांतरव्याख्या। अधियुगे पूर्वो धिमासः प्रकृत इति। एकस्मिन् वर्षे अधियुगे अ
धिकद्वये सति पूर्वो धिमासः अथ प्रमो धिमासः॥ यदुक्तं॥ मासद्वये च मध्ये च संक्रमो न सवेद्यदा। प्रकृतस्तस्य

मु० मा० टी०

अपूर्वः स्यात्। उत्तरस्तु मलि मुवेति॥ इति मुहुर्त्तमार्तडटी कायो संक्रांतिप्रकरणं॥ अथ लंकारमाह॥ २५॥ श्रीमत्कौ
शिकपावनो हरिपदद्वंद्वद्विपातात्मा हरिस्तज्जोनंतरलासु रोचितगुणो नारायणस्तत्सुतः स्यात्तं देवगिरेः शिवाल
यमुदकुटापरग्रामस्तद्वसति मुहुर्त्तमवनो मार्तडमवाकरोत्॥ १६०॥ श्रीमत्कौशिकेति। कौशिकस्य गोत्रायत्या
निकौशिकाः। श्रीमदनंतश्च ते कौशिश्च ते तथा तान् पावयेति पवित्री करोतीति तथा। हरिपदद्वंद्वद्विपातात्मा हरिर्वा
मुदेवः। तस्य पदद्वंद्ववरणयुतं तस्मिन् अर्पितः आत्मा अंतःकरणं येन स तथा। आत्मा देहधृतो जीव इत्यसिधाना
त्। एवंविधो योः हरिः तज्जः तस्माज्जातो नंतः अनंतनामा किलक्षणो नंतः। इला मुरोचितगुणः। इला पृथ्वी तस्यां
सुरादेवाः सूर्यदेवा ब्राह्मणा इति यावत्। तेषु उचितगुणः। यस्य स तथा जितेन्द्रियो वेदविधिस्मृतिजो हृदब्रतो य
जुर्लक्ष्मदातेत्यादि गुणसंपन्न इत्यर्थः। तत्सुतो नारायणः मुहुर्त्तमवनो मार्तडं नाम ग्रंथं अत्र करोत्। मुहुर्त्तपि
मुवनानि तेषामुद्योतको मार्तडस्तथा तं। अत्र कुत्र देवगिरेः सकाशात्। उदकउत्तरस्यां दिशि यत्र स्यात्तं पुराण
प्रसिद्धं शिवाल यं पुराणं शंशिवाल यं प्रसिद्धं न्योतिलिङ्गस्थानमस्ति तस्माच्छिवाल यथात् उदकउत्तरस्यां दिशि यः वा
परग्रामे स्ति। तत्र वा परग्रामे अकरोदित्यर्थः। किंलक्षणो नारायणः तद्वत्सतिः तस्मिन् वा परग्रामे वसति वा सो य
स्य स तथेति॥ अथास्य पटने फलश्रुतिर्यथा ग्रथे च तस्यैव प्रहर्षिण्या य॥ यः षष्ठ्या युततश्चात ६०० वृत्ते वृद्ध
मेनं मार्तडपठति नाराः स विश्वपूज्यः॥ वल्गायुः सुखधनपुत्रमित्रमृत्यान्संप्राप्नोत्यविकलधीश्वरतीर्थसि

द्विं॥१॥ यः षष्ठ्या युतेति। यः षष्ठ्या युतं तस्मिन्तानि च तानितेर्निबद्धः कृतो यो यं मार्तंडः तमेनं मार्तंडं योनरः पृथगत
 मविश्वपूज्यो भवति। न केवलं विश्वपूज्यो भवति बह्वयुः सुखधनपुत्रमित्रमृत्यान्संप्राप्नोति सुसुहूर्तं दानात्। सा
 धिकार्यस्य विश्वस्य पूज्यो भवतीत्युक्तं। जनानां यथा सुहूर्तं दानात् कार्यसिद्धिलक्षणो प्रकारजनितपुण्येन बह्व
 युगादिभी संप्राप्नोति इति युक्तं। च परं अविकलधीर्भवती न विकला बुद्धिर्यस्येति तथा। अत्र सुहूर्तं मार्तंडं यद्दर्श
 धानादिकमुक्तं तत्राप्यबहुसंहिता ग्रथानपेक्षत्वादविकलधीत्युक्तं। अतएव तीर्थसिद्धिं प्राप्नोति। तीर्थशास्त्रत
 स्य सिद्धिस्तं। अल्पग्रंथेन बह्वर्थसिद्धेः। यद्वा तीर्थो गुरुतस्यासिद्धिशास्त्रोपदेशलक्षणांस्तं। यद्वा तीर्थयागस्तेन
 कृत्वा यामुखादिलक्षणासिद्धिस्तं॥ समाप्नोतीति। इति तीर्थशास्त्रो धरक्षेत्रोपयोगाध्यायमं विधिति विश्वः। अथ ग्रं
 थस्याशिषमनुष्ठुमाह॥ प्र-अंके प्रमिते वर्षे १४९३ शालिवाहनजन्मतः कृतस्तपसि मार्तंडो यमलंजयतूदृतः॥२॥
 अंकेति॥१॥ शालिवाहनजन्मतः अंके प्रमिते १४९३ वर्षे तपसि मार्तंडमुहूर्तं कृतः। नामैकदेशग्रह
 णामग्रहणं। अयमुद्धतो मार्तंड अलंभति शयेन जयतु। यद्वा यमलमार्तंडं युग्मं दत्तं उदयं प्राप्तं जया तु सर्वे कि
 र्षेणास्तु। अथैतत्त्रयांगीकृतं रणार्थबुधप्रार्थना। पूर्ववाक्यार्थमादायं ग्रंथो यं रचितो रघुः। पठन्नार्थमसक्ताना
 मंगो कार्यो बुधैर्मुदा॥३॥ इति सुगमं॥ इति सुहूर्तं मार्तंडं आख्या समाप्ता॥ आसीत्सा समणोरनाम नगरे श्री

मु० मा० टी०

कौशिकस्यान्वये नंतो वाजसनेयपूज्य चरणो माध्यंदिनीयाश्रणी॥ कृष्णस्तनयः श्रुतिस्मृतिवाक्यमग्रेसरो ज्योहरिस्त
त्पुत्रश्रुतिवित्तदात्मजवरो नंतो ग्निहोत्री गुरुः॥ १॥ तत्पुत्रस्तदनुग्रहो तद्धि। धषणो नायणो ह्यपरग्रामेशिष्यगणोष्ठपा
निजकृतग्रंथस्फुटीकां स्फुटं॥ चक्रे स्यात्कृपया परोपतकृतये शोध्यंदुरुक्तं बुधैसादृशस्य विलोकधाष्टमपिते कुप्यं
ति नो मज्जना॥ २॥ सुखनिधिपुरुषार्थक्षमा १४९४ समासिः समासिः परमितशककाले जातमातैर्ददीकां॥ लिख
ति पठविप्रः सोत्रभूयात् धरिआं सुखनिधिपुरुषार्थक्षमा समावा नक्षमावा न॥ ३॥ इति स्वकृतमुहूर्तमातैर्ददीका
मातैर्दवल्लभा समाप्ता॥ ४॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ५॥ शके १७५९ हेमलं चीनामसंवत्सरे श्रावणशुद्ध अष्टमी
सौम्यवासरे तद्दिने पुस्तकं ददं समाप्तं॥ ६॥ ७॥

137/5 (A)

(गंतवाघंभवतिखनग७०भक्तधुव्रजोपेतलिप्तं॥नवक१५भिरिषु)
 (वेदे४५घसंघादिधाप्तासुललेवकलिकैक्यंस्यादगुश्चक्र)
 (१२शुद्धः॥११॥दिघ्नो१०दिधा२दिनगणोकिभूमि१५रिश्नै)
 (७३भक्तिःफलंशककलाविवरंकजःस्यात्॥त्रिघ्नोगणःस्व)
 (वसुधैक२८तवयुकुशरीघ्रकेद्रंतवाघहे८गुरा३प्तगणे)
 (नलिप्तं॥१२॥घुपिंडाक१२भक्तोतवाघोगुरुःस्यात्घुपिंडा)
 (खशैला७०प्तलिप्ताविहीनः॥त्रि३निघ्नघुपिंडादि५धोक्षैः५)
 १८१५३ (किंभांजैरवाप्ताशयोगोभगोराशुकेद्रं॥१३॥खाग्न्यु३०द्र)
 (तोदिनगरांशमुखः॥शनिःस्यात्खट्वपंचभ१५६रुतग)
 (पासुतलिप्तिकाछयः॥गोक्षा५९गजा८रेविगतिःशशिना

...वाग्रहनाक्षत्रादीनां प्रबोधनं नयति सा एतादृशी वाक् । अन्यत्र ज्योतिः । तेन सः २२ ब्रह्मरूपः स नो ध्यातव्यं नतयति सा एतादृशी वाक् । तिः ॥ १० ॥
 चित्तमनः संशोध्य निश्चलीकृत्य ॥ अन्यत्र चित्तं पश्या ॥ यमनां न मेली कृत्य । कैः केशवेन तेन सुकुडका नि कर्मणि ग्रह करण नि तेन चरण नि स ५ भ्या
 सास्ते । अन्यत्र तस्यां भूते सुकुडका विद्या नि विष्णु स्वरूपी नि ते बुद्ध मूर्ति ॥ ५ ॥ कर्मो बुद्धनादीनि ते चरणान्या चरणानि ते ॥ ११ ॥ न श क्ते ॥ १२ ॥ तस्या
 श्रद्धा भक्त्या त्रुवापस्त विद्या श्रद्धेः सतेः उपायेः भाव्यादिभिः तेर्वकी कृताः प्रकटीकृताः ॥ ५ ॥

१ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ज्योतिः प्रबोधजननी परिशोध्य चित्तं तत्सत्कर्मच
 रणैर्गहनार्थपूर्णा ॥ स्वत्पाक्षरापिचतदंशकतैरुपायैर्व्यक्तीकृता ज
 पतिकेशवनाक्षत्राणि ॥ १ ॥ परिभग्नसमो विवेश चापं दृढगुण
 हरत्सत्सुवन्तबाहुः ॥ सुफलप्रदमानन्त्रमं तस्मै रामं करणं च वि
 द्यु रूपं ॥ २ ॥ यद्यप्यकार्बुस्तनः करणानि धीरास्तेषु ज्यका धतुरपा
 स्य न सिद्धिरस्मात् ॥ ज्याचापकर्मरहितं सुतुष्टु प्रकारं कर्तुं ग्रहप्र
 करणं स्फुटमुच्यते ॥ ३ ॥ अथ श्रीद्रो १४४२ नितशकईशहृत्तस्या
 अकारव्यय १२ हतशेषकं लुपुत्तं ॥ चैत्रार्धेः पथगमुलस्ते द्योदयक्र
 दिग्यु १० त्कादमरफलाधिमासयुक्तं ॥ ४ ॥ खत्रि ३० द्युंगत तिथियु
 दिग्गमचक्रांगां ६ शाठ्यं प्रथगमुतो ब्यिषद् ६४ त्रयैः ॥ ५ ॥ इनाहे विद्यु
 तमहर्गणो भवेद्देवारः स्पाखर ५ हतचक्रयुगगणो क्वात् ५५ ॥ ख०

विधु १ तान ४२ भवा ११ स्तरणे ध्रुवः खमन तम इरसवा धिय ४६ ईश्वराः
 ११ ॥ शितरु चो भमुरवो धरवगा १२ यमो २ शरकता २५ गदितो विधु
 तुंगजः ॥ ६ ॥ शौला ७ द्योखशरा ५० अगोः क्षिति भुवो भू १ तल २५
 दता ३२ विदः केद्रस्या धि ४ गुणो ३ उवः २७ सुरगुरोः खं ० षड्य
 मा २६ वस्यिताः १८ ॥ द्राक्केद्रस्य भगोः कु १ शक्र १४ यमला २ राय
 दिक्काथोशनेः शौलाः ७ पंचभुवो १५ यमाभय ४२ इमेथक्षेपकः क
 थ्यते ॥ ७ ॥ सुद्रा ११ गो ७ ॥ १९ कवेदा ४१ स्तपन इह विधोः ५ लि
 जो ११ गो भुवः १९ षट्पुंगो ५ पय ६ ७ देवा ३३ स्तमै सिख ० मुज्जो
 २७ छाग्रयो ३८ थोमहोजे ॥ दिक् १० शौला ७ द्यो ८ त्रकेद्रे विभक्त
 नवभं ८ २९ ३३ पूजिते इयम्वि ७ १ भुपाः १६ शौके के ० द्रगहा द्यो

राते ३

२

५ द्वि ७ नख २० नव ९ शानो गो ९ तिथि १५ स्वर्ग २१ तुल्यः ॥ ८ ॥

राश्यादिध्रुवकाः										राश्यादिक्षेपकाः ॥									
२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

दिनगणभववेदश्चक्रनिधुध्रुवोनोदिवसकदुदयेस्वक्षेपयुग्मध्य
मः स्यात् ॥ निज निजपुरेखांतस्त्रिताघोज नौघाद्रस ६ लवमि
तलिप्ताः स्वर्णमिदोपरेमाक ॥ ११ ॥ स्वर्णनग ७० लव हीनो घुन्न
जोर्कसशुक्राः स्वतिथिहलगणोना तिलिका स्वशकाघाः ॥
गणमनु १४ हतिरिदुः स्वादि भू १७ भागहीनः स्वमनु १४० हत
गणो नो तिलिका स्वशकाघः ॥ ११ ॥ नव ९ हत दिनसंघश्चंद्रतु

२

137

5(B)

गंतवाघंभवतिस्वनग ७० भक्तघुन्नजोपेतलिप्तं ॥ नवक १९ भिरिषु
(वेदे ४५ ध्रुवसंघादिधाप्ताफललवकलिकेवयस्यादगुश्चक्र
१२ शुद्धः ॥ ११ ॥ दिघ्नो १० दिधा २ दिनगणो किमूमि १९ रिशैले
(७३ मस्तः फलताशककलाविवरंकजः स्यात् ॥ त्रिघ्नो गणः स्व
(वसुध्व २८ लवयुक्ताशशिघ्रकेद्रं लवाघादिगुणा ३ प्तगणो
(नलिप्तं ॥ १२ ॥ घुपिंडोर्क १२ भक्तो लवाघागुरुः स्यात् घुपिंडो
(स्वशैला ७० प्तलिप्ता विहीनः ॥ त्रि ३ निधुघुपिंडादि धाक्षैः ५
१०१४३ (किंभां जैरवाप्ताशयोगो भगोरशुकेद्र ॥ १३ ॥ स्वाग्न्यु ३० द्र
(लोदि नगरांशमुखः शनिः स्यात् भटपंचम १५६ हतग
(णाफललिप्तिका छयः ॥ गोक्षा ५९ गजा ८ रेविगतिः शशिना

३

सौ ५
६ लाव

केंद्रजवोयहिहमाः ॥ ११९ ८६ लिप्ता जिना २४ विकलिका श्यगुशोः ५५
 शुक्रा शुक्रेंद्रगतिरिद्रिगुणाः ३७ शनेर्दे ११५ ॥ सौरोकोपिविधुच्चमं
 क९ कलिकोनाजोगुरुस्तार्यजो ५२ ग्राह्यचकजसेकेंद्रकमथाय
 सेषु ५ भागः शनिः ॥ शौक्रं केंद्रमजायमध्यागमिति मेया लिहक
 तुल्यतां सिद्धैरिह पर्वधमनयसक्तायदिकं तादिशोत् ॥ १६ ॥
 ॥ श्रीसकलागमाचार्य श्रीकेशवसरासजगद्योशदेवजविरचिते
 ग्रहमाववाख्ये सिद्धांतरहस्ये मध्यमाधिकारः ॥ ११ ॥ दोरिभि
 नं त्रिभो ध्वं विरोष्यं रसे श्यक्र १२ लोका
 १ धिकं स्याद्भुजोनं त्रिभं ॥ कोटिरेकैक
 कं त्रिभिः स्यात्पदं सूर्यमंदोच्चमष्टाभ्यो
 ७८ शामवेत् ॥ ११ ॥ मंदोच्चग्रहवाजितं निगदितं केंद्रतदाख्यं बुधः

सू	सू	३०	रा	म	कृ	क	शु	श
५२	७२०	६	३	३१	१४६	५	३७	२
८	३५	४१	११	२६	२४	०	०	०

३

केंद्रे स्यात्स्वभणं फलं त्रियत्तु त्नाघेयो विधेयं रवेः ॥ केंद्रं तद्भुजभाग
 खेच १२ रत वोन घान रवा २० स्ते पथकूल लूगों शो १ नन गेषु भिः ५७
 परिहृता स्ते शादिकं स्यात्फलं ॥ १२ ॥ विधोः केंद्र दो भगिषष्टे न निघ्नः
 खरा मा ३० पथकूल भ्रं २० शोनिते श्य ॥ रसाक्षे ५६ हता स्ते ल
 वाघं फलं स्याद्द्वीदु स्फुटौ संस्कृतौ स्त श्यताभ्यां ॥ ३ ॥ केंद्रस्य को
 टिलव रवा म्भि २० रत वोन निघ्न सद्रा ११ रवे रिक १३ हताः शशि
 नो द्वि २ निघ्नः ॥ स्वांगां ६ शके न सह ता श्यगतौ धनं केंद्रं कृता
 रमगषद्गते स्फुटा सा ॥ ४ ॥ मेवा दिगे सायं न भागसूर्य दिना द्वि
 जाभापतं भां भवेत्सा ॥ त्रिष्य ३ हता स्युर्दिश भि १० भुजि गे दिगि
 १० श्यरा द्वि निगुणो ३ हता सा ॥ ५ ॥ स्यात्सायनो घ्यां भुज शसं
 ख्यचरा द्वि ३ हता सा ॥ ६ ॥ योगो रत व भोग्य वा तात् ॥ रवा

चत्वारिंशत्सप्तमभा

पलमा ४७० २३

२ चरखं गति ४५७ १५

भावनं गे स्ते मो ल कुं शयाः पलमा ३५४ १ चरखं गति ३९१ ३९१ २२

ग्या ॥ ३० ॥ सियुक्तस्तचरधनं तितुता जषइतपनेन्यथास्ते ॥ ६ ॥ देयं
 तच्चरमसंगे विलिप्तिका सुमध्यं दौ द्विगुणनवोद्धतं कला सुभा
 मर ७ तद्युमति फलतवेद्यवदाऽव्यव्य ४४४ नः रवरस ६० ह
 तः शकोयनांशाः ॥ ७ ॥ भक्ता व्यर्क विधोर्त्तवायमकमि १२ यो
 ता तिथिः स्या फलं शेषया तमिदं रु रा १२ अयति तं भोग्यं विलि
 प्तास्तयोः ॥ भुक्त्योरतरभा जितो अघटिकाया तेष्यकाः स्युः
 क्रमा सुवर्द्धे करणवना फल तिथि द्विष्य २६ ७ तष्टा भवेत् ॥ ८
 ॥ तसैकं तपरं दत्ते शकनेः स्युः क समुत्तोरतराद्वि ॥ य
 विधो असाक सितगोर्त्तिता खखाष्टे ८०० कृताः ॥ याते स्तो
 भयु लीक्रमा फगनषणिप्रेग तेष्येतयो रिदो भुक्तिरुते जं वैव्य
 विहते याते लेष्यना डयः क्रमात् ॥ ११ ॥ श्रीसकलागमाचार्य श्रीके

सर्वसंज्ञकगति
 मेन ४८ हते सति

क

गंतवाद्यं भवति खनग ७० भक्त्युन्नजोपेत लिप्तं ॥ नवक १९ मि रिषुवे
 दे ४५ घं संधा द्विधाप्ता फलतवक लिक्के कमे स्यादगुश्चक्र शुद्धा
 ११ ॥ दिद्यो द्विधा २ दिन गणेंक भू मि १९ रित्रि शौले ७३ भक्तिः फलं श
 क कला विवरं कुजः स्यात् ॥ त्रिद्योगणः स्ववसुदक २८ तव युक्त
 शीघ्रकेंद्रं लना घा हि ० गुण ३ फल गणो न लिप्तं ॥ १२ ॥ घुपिं डोर्क १२ भक्ते
 लवा घो गुरुः स्यात् घुपिं डोर्क शौला ७० फल लिप्ता विहीनः ॥ त्रि ३ नि
 घुपिं डोर्क धाक्षैः ५ विभा ज्यै र्वाप्ता शयोगो भगोरा शुकेन्द्रं ॥
 १३ ॥ स्वाग्न्यु ३० कृता पि नग रोंश मुखः शनिः स्यात् षट्पचमू १५६
 हलगणा फल लिप्तिका व्यः ॥ गोक्षा ५९ गजा ८२ विगतिः शशि नो
 भगोश्चा ७९० यं चाग्नयोथ ३५ षडितो व्यय ४९ उच्च भुक्तिः ॥ १४ ॥
 रा होरत्रयं ३ कुश शिनो १९ स्तज ३ दुरामा ३९ स्तका श्विनो २६ शीचल

३६ नभो० गुरोः स्युः ॥ ३ ॥ नभश्च्यो गै ६३ स्तुत्या रसयमभुन १२६ चक्र
 धृतयो १८६ रिसिद्धाः २४६ पक्षा भाग्नयः ३०२ उदधि नारायणरुना
 ॥ ३५४ द्विष्टून्योदन्वतः ४०२ खजल धिकता ४४० भुरसकता
 ४६९ र्त्रिवेदादन्वतो ४४३ रसयमगुणाः ३२६ खं० भगुजनेः ॥ ४ ॥
 ख० मिषु क्षितयो १५ गजा श्विनो २८ गोदहनो ३९ केली ४८ पयो नाग ५
 धिवाणाः ५४ ॥ द्विरगेषु ५७ ५७ मिता कुलो शवाणा ५३ शरवेदा
 ४५ र्त्रिगुणा ३३ धृतिः

१८ खमार्कः ॥ ५ ॥ भौमा
 र्क ज्य विहीनमध्यमर
 विः स्यात्स्वाम्युकेऽंतु वि
 त् भग्वोसक्त मिदं रसौ
 धर्मिने भादु प्रतदंशादि

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	
५८	११७	११४	२२८	२७२	३२५	३६५	३८३	४००	३६८	२४९	०	मी
४१	८१	११७	१५०	१७८	१९२	२१२	२१२	१२५	१५५	८९	०	मी
२५	४७	६८	८५	९८	१०६	१०८	१०२	८९	६६	३६	०	मी
६३	१२६	१८६	२४६	३०२	३५४	४०२	४४०	४६९	४४३	३२६	०	मी
१५	२८	३९	४८	५४	५७	५७	५३	४५	३३	१८	०	मी

नाग ५

अग्रत्रके पूर्वग्रंके ही
 नेतर्हि क्रिस्व
 पूर्वीके भग्नग्रं
 के ही नेतर्हि
 ग्रहणखंडे ॥
 ५

नैः ॥ भक्ता रवादि फलं क्रमादिह गलांको सोक्षय ध्यहिलाछे
 घाटाणक १५ लब्धिहीन युगयं दिग्दलु वाद्यं फलं ॥ ६ ॥ खं०
 गोश्विनो २९ दिमस्तो ५७ क्षागजा ८५ नवाशा १०९ सिद्धेदवः १२४
 खदहन क्षितयो ५१३० सजोकाः ॥ मांदा बुधस्य खं० मिनाः १२
 कुरशो ११ पक्षा २८ देवाः ३३ शरानतमिता ३५ रसचक्रयः ३६
 स्युः ॥ ७ ॥ खं० ३१४ क्षाति १७ नवाग्नयो ३९ सुदधयो ४८ क्षा
 क्षा ५५ नगाक्षा ५७ गुरोः शुक्रस्याभः रसे ६३ ९९ विम्व १३ मन
 वो १४ द्विवाणिचक्राः १५ क्रमात् ॥ खं० गोक्षाः १९ खकताः ४०
 खष सगनगा ७७ गोष्टो ८२ त्रिनंदाः ९३ शानेः शुद्धो ध्व्य ४ दि ७
 ष ३ ६ गिना ८ गगहनः स्यान्मंदकेऽं कुजाल ॥ ८ ॥ मरुके
 प्रभुजांशका दिना क्षो १५ फलमंकः मगतस्तदू नितेव्यात् ॥

प्रथमश्री प्रके दे मे द फले विलो मे न धन ए कार्य म त म ति म शी प्र के दे ॥ ३ ॥ यदि मध्यम गे ह मे द फले धने कार्य तर्हि प्रथम
 शी प्र के दे मे द फले क ए कार्य यदि मध्यम गे ह मे द फले क ए कार्य तर्हि प्रथम शी प्र के दे मे द फले धने कार्य तर्हि प्रथम शी प्र के दे मे द फले ॥ ३ ॥

६

परिशेषहलादिना १५ तियुक्तोदशा १० भक्तः फलमंशकादिमांदं ॥ १॥
 प्राश्नध्यमेचरफलस्य दत्तं प्रदधान्तस्माच्च मांदमस्वित्तं विदधीत
 मध्ये ॥ द्राक्केद्र के पिच विलो ममत
 अशीघ्रं सवंचलत्र विदधीत भवे
 ल्युटो सौ ॥ १० ॥ मादां का लरमा क्य
 रगुगुणां भक्त बाणनगैः ७५ शरैः ५
 खरामैः ३० ॥ विज्ञ ज्योर्दि २ रुते पु ५ भा
 जितं तदवा हा ग्वदितौ मद्रु स्फुटा ला ॥ ११ ॥ भौ मा च्च र्नां क विव
 रं शर ५ ह र्व बाणां ५ शा छय वि ३ रुत कृत ४ रुतं द्वि गुणा क्ष ५ मत्तं
 तदीन युक् क्षय च ये तु मद्रु स्फुटा स्या ल्युटो स्ये च दु रु स्या सति
 तातु चक्रा ॥ १२ ॥ शु कार यो अ तं भवो स गतो ११ यदांकः शेषां श

श्री	०	१	२	३	४	५	६	
	०	२५	५०	७५	१००	१२५	१५०	३१
	०	१२	२५	३८	५०	६२	७५	८७
	०	१४	२७	४०	५३	६६	७९	९२
	०	६	११	१६	२१	२६	३१	३६
	०	१५	३०	४५	६०	७५	९०	१०५

गती धनतो केंद्र फली
 र म ग व क ग ले सु म
 सा ॥ ४

अंतरे २

१ = द्वितीय के संभवः

६

शिवसां वत्स रा सजगतो रा देव स विरचिते सिद्धांत र ह स्ये ग ह त म
 धवा ल्ये च द्राक् स्थि करणं ॥ ॥ ख० म छ म सतो ५५८ द्वि भू भू
 व ११७ उ द ध्य गो व्यो १७ ४ छ द क र शो १२८ न व न गा श्विनो १७९ स
 द शानाः ३२५ शरां गा ग न मः ३६५ गुणां क द रु नाः ३९३ र व र वा ध्व
 य ४००३ भां ग रा माः ३६८ क्र मा न्न वा बु धि द शो २४९ न भः ० क्षि ति
 भु व श्व र तां का र मे ॥ ११ ॥ ख० भू क ताः ४९ क व स वो ८९ द्वि भ वाः
 ११७ र व ति श्यो १५० छा द्री द वो १७८ न व न व क्षि त यो १९९ क प क्षा
 २१२ ॥ अ क श्विनः २१२ शर र व ग क्षि त यो १९५ क्ष ति श्यो १५५ गो छो
 ८९ ख० मा भु फ त जाः र्यु रि मे वि दों काः ॥ ११ ॥ ख० त हा नि २५ न गा
 ध्व यो ४७ छ प द्वाः ६८ प चे भा ८५ ग ज खे च रा ९८ र सा शाः १०६ ॥
 ना गा शा १०८ द्वि दि शो १०२ न वा रु य ८९ ष ड् ष छि ६६ ष द्ग गुणा

७

अग्निः ३४६

६ मिः १८३ प्रागस्तो दिग्दहनैश्च षट्सिरेः स्यात् ॥ १७॥ ३१० ॥ ३३६
 ॥ चक्रोदयादिगदितानां शकलोऽधिकाल्याः केन्द्रांशकाः सिति
 सुतादि २ सुताखिभक्ताः ॥ सांकाशकादशहलांगदहताः
 कु१ भक्तावक्राद्यमाप्तदिवसैः क्रमशोगतैर्घ्यां ॥ १८॥ पूर्वी
 स्तादुदयः परेऽनजगतिस्तोयास्तमे ज्युक्तमोमागोस्तोत्र
 चंदलदलदहनाष्ट्याज्याशदंतैर्दिनेः ॥ ३२ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ १६ ॥ ३३ ॥
 चांद्रे स्वसरससरं लघु भगोस्ताई द्विमास्यास्ततोऽष्टाभिव्यं द्वि
 भुवां द्विणा विचरणे केनाष्टमासैः क्रमात् ॥ १९॥ ७५ ॥ २४० ॥ २१
 ७ २२ ॥ २४० ॥ भौमस्यास्तादुदयकुटिलजुलमौल्यं क्रमास्या
 मासैर्वेदे रथदशमितै १० तैर्दिनाभ्यां दिग्भिः १० ॥ जीवस्योव्या
 सचरणयुगैः सागरैः सांघ्रिवेदेः सांघ्र्यैकेन त्रिभुयुग ४ दहनै

च २
७

मे	धु	गु	शु	श	गृह
१६३	१८५	१२५	१६७	१९७	वेक्रोशाः
१६७	२०५	२३५	१६३	२४७	माजीशाः
२८	२०५	१४	१८३	१७	पूर्वादिशाः
३३२	१९५	३४६	१९७	३४३	पश्चिमास्ताशाः
०	३९०	०	३३६	०	पूर्वास्ताशाः
०	५०	०	२४	०	पश्चिमोदयोशाः

ग ३४४

३३ युक्तै ३० ११२७ १२० १२० ३० १० ५ १३ ५ १० ५ स्तथा कर्कः ११ कर्क
 द्विषु त्रिस्तितिष द्विधाम्रयुग्मि गतवै ११ १३ १५ १५ १२ ११ १० १० १०
 १० १० १० रूतगुरुः क्रमेण ॥ नक्रादिगाकद्विदयं प्रयातिकीयादि
 कादभ्यधिकोस्तमेति ॥ २१ ॥ नगं षडङ्गजोऽका १ शो १० कर्नागो
 टग ६ षड्गो ६ ग ६ रिषुभि ६ रजतोकलुष्युक्तः म तीच्या ॥ उदयति
 दिगि १० भा ८ प्र्य ७ ग ६ त ६ गो ७ अ ७ त्तु ६ षड्गो ६ रिषुगज
 दश १० लवोनोऽजा अ पूर्वस्तिमेति ॥ २२ ॥ षडि ६ षु परस ६ गजा
 ८ के १२ द्रा १४ क १२ ना ८ गा ग ६ पंन ५ त ६ रि ६ तनवमितपुष्य
 पश्चिमास्तप्रयाति ॥ भगुरथनयना २ व्यं ४ गा ६ ग ६ षड् ६ पंन
 ५ पंन ५ धि ५ षु शर ५ युग ४ रामां ३ शोनकः प्रा गुदेति ॥ २३ ॥ श्री
 सिद्धान्तरहस्यपंचतारास्य श्रीकरणं ॥ तं कोदया विघटिकाग

८

युतेस्तत्तुक्तभाज्योहरोऽभीष्टस्तस्यकणंघातरहितोमध्योहरोद्याह
 तः॥नेहदांक१९४धराधिकःपृथगतोवेदांक१९४नाटुणा३स्याव्य
 स्तस्यपदघटिमुखनतस्यादधनादि३०वियुक्॥१०॥स्युःखंडानिखवा
 र्दयो४०वरकृतः४०शैलग्नयो३७७ग्नय३४रिचिंश३०तल२५धत्ती१८
 न१२वारिनिधय४स्तैःसायनांशमहात्॥बाकंशाभकुभाग१०संख्य
 युतिःशेषैष्यघातादशास्याद्यादिग्विह१०तात्तवाधिरपमस्तद्विहस्य
 गोलात्॥११॥चलोति४०दशीति८०रद्विकुमुवः११७कक्षेदवो
 १५१भूधृति१८१षट् रवाक्षीति२०६जिनाम्विनो२२४गविधत्ती२३६
 रवाक्ष्यम्विनः२४०सायनात्॥खेटादोर्लवदिगतवममगतोकोसौत
 दुनागताछेपद्वादशाक्षियुक्तदशाहर्तेशाघोऽपमःस्यात्तद्विह॥१२॥
 षट् षडिषू५दधि४६क१५१भिरद्वैःखेटमुजांशदिनांश१५मिते

भवेत् ५

कोतिः ६

९

व्यं॥शेषरुतैष्यदिनांश१५युतंवांशाद्यपमःसुखसंव्यवहृत्यै॥१३॥ततो
 दत्तानिशोधयेत्तिथिघ्न१५शेषमेव्यहत्॥तिथिघ्न१५अधुनसंख्ययायुतं
 वंतिदोर्लवाः॥१४॥घुदत्ततिथि१५वियोगस्तद्विनाऽयश्चरंस्यादथनिज
 गज८भागोपेतमक्षमभासं॥दिनकदपमभागास्तलतिपा२५युताःस्यु
 धुदत्तकृशपयुतेतेक्रमाधाम्यसौम्याः॥१५॥सायनखेटमुजांशदशांश
 नघृधृति१८स्तत्तैदि२नगा७सा॥तद्ववियुक्तसदत्ताध्वि४३०हत्तो
 ध्वंशाघपमोनिजगोत्तककुपूर्वा॥१६॥क्रांशक्षजसंस्कृतिर्नतांशाम
 ध्यास्तैंगदहताःपृथक्स्वनिघ्नाः॥युक्तास्तेपृथगस्थितैर्यमा२प्ताःशक्र१४
 श्मा१५तिलाभवेसाराख्य॥१७॥क्रांशक्षजैरंस्कृतिर्नतांशास्तद्दीनान
 वतिः९०स्युस्त्वतांशाः॥दिनमध्यमवास्ततोपियेस्युःक्रांशंशात्तघुख
 उकैःपराख्यः॥१८॥नवति९०गुणितमिष्टमुन्नतंघुदत्तहत्तंपरभागतो

नवतिः ६

कोतिः ५

मध्यमः ४

नवतिः ५

नवतिः ५

३ = तत्र एक दिशि कोणः त्रिंशदिशिः तत्र विनिर्दिष्टः

पमः॥ कमितपरगुणस्तदुधतारविनवषट् ६९१२ अवलोचवा भवेत् ॥ ११॥
 तरणिनवरसाः ६९१२ प्रवोहताः परविहता अपमो भवेत्ततः ॥ दिनद
 तगुणिलाभुजांशकानवतिहता अथवेष्टमुन्नतं ॥ १२०॥ दृष्टीदत्तयुतं नतं
 तिथि १५ गुणं दिना द्वेद्वितं कृती कृतमिदं पराभिरुतमधिस्तो ११४ द्रुतं
 ॥ गजाकृतियुतं २२८ यमाश्रुतपरो नितंतसदं रसाद्यमनतो नितंतस्युरि
 तियंत्रभागानताः ॥ १११॥ सरामश्नत्भागकारसरुताः ६ फलं वगिति द्वि
 निघ्नपरयुगजाकृति २२८ वियुग्युगेशाहतं ॥ परोद्रुतमतः पदं दिनदत्त
 द्रुमक्षेदु १५ हतं घटीमुखनतं भवेद्विरहितं स्वराभैः पतैः ॥ १२१॥ अभि
 मतयंत्रतवास्ततो पमोसौ जिन २४॥ निघ्नः परहत्ततो भुजांशः ॥ घु
 दत्तघ्राः खनवो ९० द्रुताः कपाले प्राकपश्चात् घटिकाः क्रमाद्भूतै
 ष्याः ॥ १२३॥ रवौक ९० द्रोभतघटिकादिनाद्भूतभागाः स्युस्तदपम

पूर्वेन तस्यादिनरात्रिस्त्रिंशं दिवा निशे रिष्टघटी विहीनं ॥ दिवा निशे रिष्टघटी बुभुक्षुच्युत
 त्रिस्त्रिंशं तत्परं न तस्यात् १८५

तस्यात्तनूरिष्टकाते ॥ १५॥ गोलौस्तः सौम्ययाम्यो क्रियधरस ६ भेरेभ्य
 रेऽथायने तेन कालीटाञ्चषट् ५ चरपत्तयुतो नास्तपंचेदु १५ नाभ्यः ॥
 घस्याधंगोलयोः स्यात्तदयुतरवगुणा ३० स्यान्निशाङ्गलिथास्तछायेषु ५
 घ्राक्षभायाः कृतिदशम १० त्रयोनायमाशाः पत्ताशाः ॥ ६॥ यातः
 शेषः प्राकपरचो नतः स्यात्कात्तस्तेनो नं घुरवंडं नतः स्यात् ॥ अक्षछा
 यावगतिहांशयुक्ता मार्तंज १२ स्यादंगुताघोक्षाकर्णः ॥ ७॥ वेदेयाः
 ११४ शर ५ रुच्चराटपरहिताः सौम्याऽनुदगगोलयो हरिथो घटिका
 द्वयुज्जतकृतैर्घृशः समारव्यः स्मृतः ॥ चेस्माद्भूति कृतो १३ ३० नतं यद
 धिकं वेदाहतं ॥ ८॥ दिघ्रा १० क्षमाहत्तचरं स्वगुणं द्विनिघ्नं स्वेष्टं शयुग
 युग ४ भवा ११ नितमत्र भाज्यः ॥ कर्णे गुतादिक इहेष्टहरात्त भाज्यं क
 र्णाकं वगविवरात्तदमिष्टभास्यात् ॥ ९॥ कर्णः स्यात्तदमर्क १२ भाकृति

भाज्यनगरस्यापलो
 शा १७ ५४ १४ ४१ ४४

धत्तगुल्लस्यपलो
 १२ ०१ २८ ३० ४४

तः रविर्वासाः तिथिः घटिकाः साध्याः ॥ तः चर्चगस्पष्टः कामधेयः कारिताः कार्यः ॥ तद्यथा ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति
 विरामति तदा वृत्तं मानकोर्लमासं ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥
 यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥
 यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥ यत्तत्तुष्टाएको नृनिशामति ॥

११

तं विभोतकेद्रसंस्थेष्ठीका भाषादिशेजयैत्रगास्युः ॥ १२ ॥ कान्तिः स्फुटा
 भिमतकर्णगुणाक्षकणनिघ्नीखरवादि ॥ १३ ॥ हृदयक्रमदिकभुजः स्यात्
 संस्कारितोयमदिशाक्षमयास्फुठोरनौतद्गभाकृतिवियोगपदचकोटि ॥ १४ ॥
 ज्ञात्वाशाः परखेचरेपरमुखीप्राक्करवेचरेप्राक्मुखीविंदोः कोटिमतोभुजं
 स्वदिशितन्मध्येप्रभांविन्यसेत् ॥ विंदो भगिगशंकुमस्तकगतेसूत्रेनलेखेख
 गंकेविंदुश्च नराग्रभागगतैगसूत्रेनलेखेनोक्तयेत् ॥ १५ ॥ १६ ति श्रीगणेशदेवेश
 विरचिते सिद्धांतरहस्ये गुरुत्वाद्यवाख्ये लग्नादिछायापत्रभागदिवसाध
 ननलिकावधाधिकारः ॥ १४ ॥ गतगम्यदिनाहृतघुभूतेः खरसाप्तांशवियु
 ग्युलोग्रहः स्यात् ॥ तत्कालभवनस्तथाघटिघ्नाः रत्नरसेत्तव्यकरोनसंयुतः स्या
 त् ॥ एवंपवंतिविराकुर्कबाहोरिंद्रा १४ त्यांशां भवश्चेद्गुरुस्य ॥ तंशानिघ्नाः
 शंकरैः ११ शौरैः ७ भक्ताव्यग्वाकाशः स्यात् १२ कौंगुत्तादिः ॥ १३ ॥ गतिदिघ्नी
 शाप्तांगुत्तमुखतनुः स्यात् खरस्यो विधोभुक्तिर्वेदादिभिः ७ ४ खरहताविव

६१

उक्तं विदितं शिरो
 नलिः ॥ दशविंशति
 चरे दिशिनेहति
 छवरदशनोये ॥
 पूर्वमेव विरच्य
 योक्तं रत्नमायुजं
 स्पष्टं पश्य ॥ १५ ॥

१६ तौ चर्चगोर्वाते पूर्णोक्तं तेषां शक्यं तरे ॥ शक्यं तौ भवतः ॥ अतोते राश्यं शक्यं विदुः साख्यौ रत्नो तकाते पुस्तके लवा
 वेदं शोक्तं तौ वयं वैर्लक्ष्ये रिति = ३

११

राहुः कुभापंतकाः शौशां शशां कगः छादयतीति विदुः ॥ ततोमयः शंभुवरप्रदानात्सर्वगमात्
 मवित्तमेतत् = ४

१२

मुक्तं ॥ नपाश्वोना ७१५ चोद्रीगतिरथ हलात्तोचनकरैः २२ रदा २२ ठया भुभा स्या
 दिनगतिनगांशोनर हिला ॥ १३ ॥ व्यस्तुशर ५५ गतीं शो ५ दिक् भवेद्वपुरुसा
 गोरथसितरुचो विवभुक्तियुगाचलभाजिता ॥ तदपि हिमगो विवविंश्रुं
 निजेश ११ तववित्तं विवसु ८ भवति क्षमाभा विवविंश्रुं गुत्तपुर्विक ॥ १४ ॥ शौ
 दयस्यकीमिंदुविधुं भूमिभा छादक छा घमानैव्यखंडं कुरु ॥ तच्छरोनं भ
 वेछन्नमेतद्योया स्वहीनावसिष्टं तु खच्छन्नकं ॥ १५ ॥ मानैव्यखंडं मि
 शुणसहितं दशघ्नं छाहृतं पदमतः स्वरसांश ६ हीनं ॥ १६ ॥ विवहल स्थिति
 रियं घटिकादिका स्यान्मदं तथातनुदरांतरखग्नहाम्या ॥ १७ ॥ युग्मा रहतै व्यगु
 भुजांशसमैः पतैः सादिष्टा स्थिति विरहितसहितो ५ क १२ षट् भात् ॥ १८ ॥ युनेव्यगा
 वितरथाप्यधिके स्थितीस्तः स्पशांति मेक्रमगते चतथै वमदी ॥ १९ ॥ तिथिवि
 रतिरयं ग्रहस्य मध्यः संचरहितः सहितो निजस्थितिभ्यां ॥ ग्रहणमुख विरामयो

१७२

विदुः स्वयं यदादिना ५ शंशामरम्यवृत्तिपथं तस्य
 दूजे ज्ञेयः स कुशिलारम्यतु दंशं प्रथं तस्य कुशिलारम्य

१२

स्तुक्काराविति पिहितपिहितेस्वमर्दकाभ्यां ॥ ८ ॥ पिहितकतेष्टं स्थिति विह
तंतत ॥ सचरणभू ११९९ युगुसनमभिष्टं ॥ ९ ॥ त्रिभयुतो नर विः स्वविधुम
हेऽयनतवाढ्य इतश्चरनद्वैतैः ॥ नगु ७ शरे पदुमितैव तिनं भवे स्वरवि
दिगुलथमध्यनताचयत् ॥ १० ॥ विषयत ध्वगुहा दितउक्तवद्वतनमक्ष
हृतं पतभाहृतं ॥ उदगपागिहपून्पिरेक्रमाद्रसद् हृतो भयसंस्कृतिरंघ्रय
ः ॥ ११ ॥ मानेन्याद्रहतास्वषट्पिहितान्मुत्रेतदाशांघ्रयः स्वछन्नं स
दत्तैक १३० युक् चगदितोस्वछन्नजाशांघ्रयः ॥ सव्यासव्यमपागुदक्व
तनजाशांघ्रिनिमदघाष्टराशायाः स्यादिरुमध्यमन्यदिशिरव २ ग्रासोघ
वाशेषकं ॥ १२ ॥ मध्याछन्नाशांघ्रिभिः प्राक्चयपश्चादिदोच्यस्ति तूष्ण
गोस्पृशमोक्षौ ॥ रवग्रस्तास्वछन्नयादेः परंप्राक्दत्तैरिदं मितिनो न्मितने
स्तः ॥ १३ ॥ स्पृशादिकं यदि विधोदिवसस्पृशेयातेयवाघुदत्ततद्विवरं
रवेस्तु ॥ शत्रेस्तदू नितनिशाशकलंक्रमात्स्यात्प्राक्पश्चिमं नतमिदं वतन

पूर्वनेति ति उदर
ऊर्ध्वपरेति दक्षिणं
५५

१२

३४

जांशकाः परंप्रा ॥ सिद्धाप्ताः २४ निगदितवत्ततो भुजांशास्तत्कारे स्फुरिति
चयंत्रजो नतांशाः ॥ २४ ॥ यंत्रतवोहृत्क्रांतिलवाप्तावस्विभदरघाः २८८
स्यादिरुकर्णः ॥ कर्णहृतास्ते स्यादपमोतो वाहुतवास्ते यंत्रतवावा ॥ २५ ॥
वत्तैसमभुगतेतुकेद्रस्थितशंकोः क्रमशो विविशसु वेति ॥ छयाग्रमिहा
पराचपूर्वात्ताभ्यां सिद्धतिमेतदक्चयाप्या ॥ २६ ॥ वार्कक्रांतिलवाक्षकर्ण
निहृतिभ्रकिर्णनिघ्नीनभोक्षाग्याप्यारविदिकभुजोपमदिशदिघ्नासभासं
स्तुतः ॥ केद्रेभोहृत्तौ सपूर्णगुणवद्भागा लदेयो भवेद्यामोदकस्वभुजाद्र्
केमिति तारज्जुश्च पूर्वपिरा ॥ २७ ॥ युमानखगुणां ३० तरं शिव ११ गुणदिने
५ त्याधिके सपागुदगधानुदक्भवतियंत्रभागपमः ॥ वसुदध्युभयसं
स्तुतिर्नवति १० यंत्रभागांतरोद्गवापमहताततो भुजतवादिगशाः स्मृताः
॥ २८ ॥ समभुविनिहितेतु रैययंत्रे स्पृशतियथाचदिगंशकाग्रकेद्रे ॥ अव

ग्रहलाघव
१३

तनोन्मीतनेसोयासोनादेशोर्गुतात्पोर वीक्षोः॥ धूमः कृष्णः पिंगलोत्पा
र्द्धपुण्यस्तस्यद्रोक्कृत्कृष्णः सदेव॥६॥ इति द्विष्टं च नक्षत्रां स्य शालिनी
दीप्तं॥ सप्तर्षिनोपेतं विंशतिदिशेकातेर्कस्य ग्रासं॥७॥ इति श्रीसिद्धांतरहस्ये
स्त्यपि वीधिकारः अथ मासगणास्तुतद्युक्रिययाग्रहणद्वयसिद्धिकृतोभिद
धो॥ स्फुटस्त्याविपात तिथ्यां श्रवणपुर्यसनादिविशिष्टे च मस्तये॥१॥ क्षेपो
भाघः रवं कृत्ता ४ भूदशोर्केरुद्रा ११ शौला ७ नागचंद्रा १८ विपाते॥ वस्ते शून्यं
वज्रिण १४ श्रवणा ५९ वाराघे द्वौ रव्यं धिनं दध्वयः ४९ स्यात् ॥१॥ भानोः
रवं भू १२ स्वाध्वयो ४० यं ध्रुवः स्यात् शौला ११ का १२ राशिपूर्वो व्यगो स्यात्
॥ वत्ते स्यात् का १२ १२ सा ६ श्रायतिथ्या वाराघस्याक्षा परवगा १२ स्तर्करामाः ३६
॥२॥ मासौघतो द्विगुणितान्नगणद्वि ६७ राप्तराश्यादिना रहितमासगणोरविः

क्षेपजाः

१	२	३	४
०	११	०	२
४	७	१४	४८
२१	१८	५९	४५

ध्रुवकाः ॥

७	७	८	५
६	११	१	३६

१३

= पूर्वशाः सप्तवराहेतोक्ताः ॥ मासोत्तररव्यापर्वशाः सप्तदेवताः क्रमशः ॥
= ब्रह्माशशीतकुबेराः वरुण प्रियमाश्रवविसेमाः ॥ = ६

स्यात् ॥ मासा गृहानि विनिजत्रितबाश्चलेरा मासांघ्रितुत्पकलिकाः स्थुरयं विपातः
॥३॥ स्वाध्वंशकेन रहिता मनु १४ तल मासावत्तंगणा भ्रक् १० तवाध्वतवंगहदि ॥ स्वा
द्विनिता दिनसुरवं मनु १४ तल मासा माघतो दश १० गुणाद्गुणा ३२७ प्तियुत्तं ॥ १॥ मा
सगणा ज्जिनितोरविस्तनश्चक्रह तक्रवकेन निजेन ॥ संकलितार्त्तरेप्यथ ते स्युः क्षेप विपातादयः = ४
युतानि जमास सिलांते ॥ ५॥ व्यगुमध्यपर्ययगणो द्विगुणो वणिगो गेव्यगु गृहे कु १ युतः दि ५
स्मृतचक्रसंतकयुतो विधितोगतपर्वपो मुनि ७ हलो वर्तितः ॥ ६॥ रवौषां सिकंचात्मनं
रवं २१ ४ देवा ३२ विपातेन भो ० बाणचंद्रा १५ नखाश्च ॥ १॥ घडकी ६ १२ युगाक्षा ५४ गृहा
घंचवत्तेदिनाघेन भो ० ५ क्षाब्धयो ४५ बाणबाणाः ५५ ॥ ७॥ शरावेदयक्षा भूजंगाग्रयो ५
५ १२ ४ ३८ केव्यगोषद ६ कृता ४ कृष्णं मांसिकं स्यात् ॥ शरा ५ वाद्रिय ४ रत्रीषवो ५३
भादिवत्तेदिनाघे तिथौ द्वौ रभवा ११ भू १ दिनाघं ॥ ८॥ अमिमत्तिथिसिध्यै प्राक्प
रेयास्तुतिथ्यः स्वयुगशस ६४ तवोनाश्चात्मनस्यादिनाघे ॥ स्वयुगगुण ३४ तवोनाः स्या

पक्षकालनम् ॥ ६

१	२	३	४
०	११	०	२
४	७	१४	४८
२१	१८	५९	४५

पक्षमासकालनम् ॥ ७

१	२	३	४
०	११	०	२
४	७	१४	४८
२१	१८	५९	४५

स्युरधसप्त ७ शुद्धांते निजा हसिहिनार वेस्य गितमंगुत्ता घंस्फुटं २० इति श्री
 सिद्धांतरहस्ये ग्रहलाघवा रत्ने पर्वज्ञानार्थी तिथ्या पिरा धनं ॥ ७ ॥ अथ वायं ति
 थिपत्रतो वगम्यः पबंति प्रवर विस्तमस्तिथे वा भस्ये तैष्य घटी युतिर्धुमानं तेभ्यो यग्र
 रुण ह्ये प्रवन्मि ॥ ११ ॥ ताराषट् ६२७ व्यगतिथिया ताम्यना ॥ डीयोगा प्ता व्यगुर विदेत्
 वोनितो स्ते ॥ संयुक्ता निजदत्त भूप १६ भागका भ्यां धनं वांगुत्तं दनं भवेत्तु धांशोः ॥ १२ ॥
 अंगयुक्ति थिघटी हतवाणां कर्त्तव्यो ६९५ गुत्तमुरं विधु विं वि दि ग्वि १० युक्ति थि
 घटी हत हक्त्री दवो १३३२ गुत्तमुरा क्षिति भास्यात् ॥ ३ ॥ हर ११ भूप १६ नख २० भूप
 १६ रुद्र ११ ख ० व्यंगुत्तै विरहिता युता क्रमात् षड्गु हे सति रबो घटात् क्रियान्नाडिको
 झवक भास्फुट भवेत् ॥ ४ ॥ विद्वद्गो १० दुघ दी हता श्वकुषट् ६९० व्यगु भास्वदु
 ज भागवर्जिता स्ते ॥ शि ति कंठ ०९ हता स्तरंग भक्ता स्य गितं वांगुत्त पूर्व किं वि
 धोः स्यात् ॥ ५ ॥ भगता गलना डिकै क्य भक्ता नववेदत्त वि ६४९ दुग्द विं न मुक्ते ॥

६५७

१५

विमनू १४ दुघ दी हताः शरास्त द्विभुव १२५५ स्यात् क्षिति भांगुत्ता दि का वा ॥ ६ ॥ वि
 रपो १६ दुघटी हताः खरनाक्ता १२०० धरणी भांगुत्त पूर्व का थवा स्या खरा स्य यः १७०
 स्ति थिघटी विहताः सवेदा ५ वाथो अनाडि हत देवयमाः शरामाः हीना व्यगुस्फुट
 लवै भवि ११ रंगुणा स्ते शौला हताः खरस्यो धगितांगुत्ता नि ॥ ७ ॥ रविलवयुत्त
 भानोर्दोर्त विमोश तुल्यै विरस ६० लवमहेरा ११ व्यंगुत्तै हीन युक्ताः ॥ अज घट
 रसभेर्के विं न मस्यंगुत्ता घं स्थिति मुरन मव सिधं पूर्व वित्त ज्ञेयम ३ ॥ ८ ॥ श्री
 सिद्धांतरहस्ये ग्रहलाघवा रत्ने थिपत्रादे ग्रहण ह्यसा धनं समाप्ति माग मत् ॥
 साकं १२ शा विहक्तेरुपक्ष तिदाये क व्यग्नवै चिरम भवेत्ता ह्य गोयति ॥ ९ ॥ घ
 ट्वाणै ५६ विहता मिदं क्रमात् प्रवा घं स्वर्णं स्याद्यगुर विगो लयोः पथ क्तत्
 ॥ ११ ॥ त्रि ३ भायन लवा न्वितारुण च राह तं ह्यक्ष भाहतेः कृति हतं धनपीम सं मै
 के गोले व्यंगोः ॥ खरना नल ३०० विरो धितः सरस भाय नो के दियः शर दि कह

विशर्कं त्रि भायन लवा न्वित हसं स्या सभे क्र गेने सति ४९

हरशो शकुको ५६ १

अयनं शरहिता ४

१६ तो धनाधनमनका लोदये ॥ १॥ युमिति प्रतिपद्मांतरं यद्यप्यभक्तं स्वर्णं दिनेधि
कोने ॥ धनमत्रयतुष्टं संस्कृतिश्चेत्तपनास्ते विधुरीक्ष्य तेन्यथा ॥ ३॥ चक्रा
छयो मधुवक्रमास निचयो विश्वोत्तमो नितोदि २ प्रोयुक्तदरा १० मास धूर्ज
ठिदिनेभैः १७ रोषितो म २७ व्युतः द्याप्तः स्याद्गमुखः पथकृतिथिलवैरुत्तो
स्यवाहं राकाका ३२ पांशोनयुतो धराजरसाभेमासादिकः स्यान्मधोः ॥ ४॥ ति
थि १५ दिनरहिताछ्यो ५ स्मोदिधातेश्च मासैः क्रमशः रुरुभवेतांमंत्रिणोस्तोद
यौच ॥ अथ मधुमुखमासाः साप्तभूनिघ्नचक्रै १७ स्वरायुग ४५ तवाछ्यैः
संयुतामार्गणद्वाः ५ ॥ ७५ धिरस ६४ समेताः ॥ छिद्रवेगामि ९९ तथानवन
ब ९९ परिशुद्धाः पंचमक्ताः पथकृच्छाः ॥ २३ गुण ३६ दिनहिनाछ्यादिधा
यैत्रतस्तैर्भगुजहुरिदिगस्तांबूदयोस्तः क्रमेण ॥ ६॥ नवमासभघ ख

प्रतिपदादिनाते
अधिको नैतति = ९

२७

१६

माश्रकलिकादेयाव्यगोचोक्षगो ॥ १३॥ वेदघ्नंतरणिफलं रस सिद्ध २४ भागतिप्ता
स्ताः कुरुचतयोस्फुटैवतौस्तः ॥ विविंशद्वियुत १४० हरः कशानु ३ भक्तश्चंद्रस्यप्रभ
वलिबिंबमंगुलाघ ॥ १४॥ रवाख्याप्ता ४० कगितदरयुतोनाः स्वकेन्द्रेकुलीरनक्र
घेस्यात्स्वरितवभवांगुलाघकविंबं ॥ हारोवीवृत्तिथितवयुक्तस्याकुमाधनर्ण
रवाक्षा ५० प्राकगितदरमथोनक्रककादिकेन्द्रे ॥ १५॥ ज्ञाहैवतिथिपूर्विकं ग्रहणजं
षवदेत्पूर्विलषण्मासैस्तपक्षवर्जितयुतैः पक्षेयवातोकयेत् ॥ अर्केदुग्रहणं व्यगो
भुजितवैलिथ्यत्पकेस्तुष्टगोयप्रैर्वस्वधरे धुरात्रिगतिथोवाहनिशामाश्रिते ॥ १६॥
सच्यंशगुणो ३१२० नितोहरोयवेदोक्त ९ हतोव्यगोभुजिंशैः ॥ हिनोभव ९९ ताडि
तोधि ७ हस्याहन्नशीतरुचोगुलादिकेवा ॥ १७॥ चेन्निशैष्यकेगतेकीग्रहस्तद
न्वितं ॥ स्यादिवायुतं नतं प्राकपरं क्रमात्तदा ॥ १८॥ अत्रातनतनाडिकां धि ४२ हिता
धुतात् प्राकपरं महादिकरवेर्नतांशकरसां ६३ संस्कारिताः ॥ व्यगोभुजितवाः स्फुटाः

२० खभुजांगः ८० खोगमिताः ६० खदरा १०० क्रमशः स्युः ॥ पातलवाः कुसुता
 दुधभग्बोमध्यमचंचलकेन्द्रविहीनाः ॥ ३॥ कु१ द्वि२ त्र्य३ वि४ यु५ ग६ षि७ नो
 २ दत्तचयश्चेत्तु पुष्टं चतुर्केन्द्रचक्र १२ विष्टुद्धमस्य भूमिता द्वैव्यंतव द्यागता
 ॥ त्रि३ ३० द्रुव्ययुते कुजातकु१ यमलाब्धी ६१ द्वि७ भक्तं क्रमात्तद्दीना धृतिरि
 श्वित्तागुणभुवोगो ल्ताइना द्राक् श्रुतिः १४१५१७३१९११२११४॥ वक्रस्ताघंतिभि
 पटगतं तद्विनेऽस्योक्तकेन्द्रस्यात्त आत्यंतमिमतदिनेयाशुकेन्द्रोक्तगतां तस्मा
 त्साव्यक्तफलमिदं चालितस्य च रेवटेव्यस्तंदेयं समदुफलभाक् स्यात्ततो वा
 सराघं ॥ १६॥ मंदस्य च खगात्सपातरहितात्क्रां संशकाः केवलात्कर्णापा
 दिव्यमाहता अथगुरोश्चेद्गोचना २ फाः पुनः ॥ स्वां द्यना अस्तजोगुता दिक्
 शः पातो नदिक् स्याद सौत्रि ३ द्वाः स्यात्कलिका दिक्ः स्फुटतरस्तसंस्कृत

आपमः ॥ प्राक्त्रिभेन वर्जितात् संयुतान्तुपश्चिमे ॥ रेवटतोपमाक्षयोः संस्कृति
 नत्तात्तवा ॥ १८॥ प्राक्परेत्रिभ ३ विष्टुगुप्त खेटापक्रमाक्षतवयोगवियोगो ॥ तु
 त्वभिन्नककुभोर्नतभागस्तद्विष्टु ० वति ९० सन्नतभागाः ॥ १९॥ षट् ६ शैला ७
 छ ८ नवा ९ र्क १२ धृत्य १८ दितिजा ३३ः खंडा निगार्थं नलांशानां १० राप्रमखंडकै
 व्यमगतो विष्टांशघाताघुतं ॥ आरा १० द्यारविहृदरांगुत्त हतं त्रिफागृहेश
 नलांशेषोः स्वर्णमभिन्नभिन्नदिशि सव्यस्तपरेदग्रहः ॥ २०॥ कल्पोऽप्योर
 विरर्कद्वैवचरयोरन्यश्चतुर्गंतयोर्मध्ये स्युर्घटिकाश्च पूर्वविदिताः पश्चा
 त्चक्रार्द्धयोः ॥ षट् ६ द्वाकात्तत्तवा अमीभिर्धिवैकैर्म्योस्तदुने गतिः प्रोक्ते
 भ्योभ्यधिवैकै गतिः समुदयो न्युने स्तगम्यो भवेत् ॥ २१॥ रवाग्निमि ३००
 विनिहताः कश्चित्तेष्टकारभागांतरस्य कतिक्कारविभोदयापाः ॥ तत्सप्तमेन
 परतोयज वांतराप्ता योगेन वक्रितिदिनान्युदयास्तयोः स्युः ॥ २२॥ स्यात्त्वा

१८

भा. मु. द्यां ३०० तं भविष्यत्स्वर्गपिष्टनोदयेयत्तत्संस्कृतदृष्टिकर्मवतोक्षं
 शोनसंस्कारिताः ॥ पूर्वोभित्तीः गुचंद्रयोः क्षणवत्वाः स्पष्टाभगोशो नितान्ता
 भ्यातैस्तदयास्तदृष्टिसमतास्याद्यक्षितैषामया ॥ २३ ॥ पतभाष्टवधोनसं
 युतागजवौत्ता ७८ वसुखैरातवाः इहतावतिभास्करे क्रमाद्दृजोस्तंघु
 द्यं च गच्छति ॥ २४ ॥ खेचरो कस्ति काते सषड्भाकतो यो धिको लोको कतो नि
 र्युदेतीह सः अस्तमेत्यन्यथाथो विधेयः क्रमात्पूर्वपश्चात्सदृक्कर्मभाक्
 सग्रहः ॥ २४ ॥ उक्तमेयात्तकारः स्वगाहस्तकेषु युक्तास्तषड्भाकभो
 ग्यान्वितः ॥ युक्तमध्योदयोऽस्योद्गमास्तक्रमाद्वा जियातोऽथ तत्कारत्वे
 दात्स्फुटः ॥ २५ ॥ इदोस्तु गोपताज्येनः कायेथिप्रतिनाडिकं ॥ युतो द्वि
 द्विरेपलेस्पष्टः किं स्यात्तात्कालिकेन्दुन ॥ २६ ॥ इति श्रीसिद्धांतर

१८

प्रथमराशौ=२
 नवमासभयस्ये=९

तृतीयराशौ=३

तोऽत्यपुष्टाः पथगास्थाः क्रमशस्तुतैर्युतोनाः ॥ द्वेघायुग वासरोनयुक्तास्तोया
 स्तैरुदयोऽक्रमात्तभगोस्तः ॥ ७ ॥ प्रथमेव्यगुचंद्रदोर्ग्रहेणास्वदत्ताज्यास्तं परे
 नगाब्धि ४७ युक्ताः ॥ चरमेदत्तितानगाद्रियुक्ता ७७ व्यगुविधुदिकविशिखे
 गुतादिकः स्यात् ॥ ८ ॥ नप १६ तिथि १५ मनु १४ विश्वस्त १९ गो ९ दि ७ अति ४ वसु
 धाः १ राखंडकानितै यति ॥ व्यगुरविभुजतोऽपमोक्तिबदाव्यगुविधुक् विशि
 खेगुतादिकः स्यात् ॥ ९ ॥ मासैर्नखैर्व्यरिदिनै १९ ॥ २४ ॥ सदास्तकारः शुक्र
 स्य शुद्धतिगुरोर्ग्रहिसाहविश्वैः १३ ॥ सोमोभवेन्मधुमुखादथतैर्युतश्चेत्या
 त्तसरोद्यपुरतोपि विलोमशुद्धा ॥ १० ॥ त्वघुगोत्पद्नादुदेतिपुर्वभूयान्भूरिग
 तिर्ग्रहः प्रतीव्यो ॥ भूयाद्घुगः परत्रयास्तप्राच्यांभूरिजवोलेघुः प्रयाति ॥ ११ ॥
 भास्करा १२ नगाभूषुवो १७ गुणचंद्रा १३ भुभुवो १९ दिविसदस्तिथयो १५ ज्ञात् ॥ प्रा
 त्तनैर्निगदिताः सममांशावक्रिणोर्भगुविदोः क्षितिहीनाः ॥ १२ ॥ रवांघुधयः ४० खयमा

द्वितीयराशौ=२

१५

नागजगुणानंदायोह्वरसाः षट्त्वनयुगश्चेत्तत्तद्विरोधाराणां वा कर्कमात् ॥
 भाग्याद्वयुगेद्वेतिथियः स्वासद्योरा ध्रुवात्राष्टा बागजगो भुवोरविहराः
 सिद्धाश्विनः खत्रिदक् ॥ ११ ॥ मूलास्युर्दिजिनः शराभुगदराङ्गाश्विनो षेवुह्ववाण
 क्षातिरसाष्टदहनरवगुणास्तवाग्रयोश्चामराः ॥ खंदेतायनदक्रियाः स्युरिहचक्षे
 पोक्षमाघोर्क १२ रतस्वर्णप्राक् परतो न्यथोत्तररारेतेस्युः स्वदेरो ध्रुवाः ॥ १२ ॥ दिक्
 सूर्योऽष्टिषु दिक् शिवांग रवनगराकाश्च विष्टे भवास्त्राष्टा लौनागचक्रयः कुयम
 ता ग्रीभाक्षबाणादिषट् ॥ कणदिंशदरीत्रयः खजिनभाभंवाष्टरुस्ता हि भेदिता

अ	भ	क	ख	ग	घ	ङ	च	ज	झ	ञ	ट	ठ	ड	ढ	न	प	फ	ब	भ	म	य	र	ल	व	श	ष	स	ह
०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	
०	२९	०	१०	२	६	३	१०	१०	१०	१०	२०	३	१०	२	१०	३	१५	२९	१०	५	१६	२०	२५	३	०	०	०	
१०	१२	५	५	१०	११	६	०	७	०	१२	१३	१९	२	३५	१	२	३	८	५	५	६२	३०	३६	०	२४	२७	०	
३	३	३	६	६	६	३	३	६	३	३	३	६	६	३	६	६	६	६	६	३	३	३	३	३	३	३	३	

संज्ञकभात्रयेरारुवायाप्याऽ ॥ १३ ॥ प्रजापतिव्रतसह
 दग्गसपावसतुवधध्रुवकांशकाः स्युः ॥ कुषदधउक्षा रिशरानभोष्टौ ज्यष्टेद्वो
 भूपणिनः क्रमेण ॥ १४ ॥ तेषां क्रमादो रि श्विनः खरामात्राष्टौ रसाश्च रि श्विनः ख
 वेदाः ॥ शरांशकाः स्युर्मुनितुवधयो स्तयाप्याश्चसौप्याः परिरोषकाणां ॥ १५ ॥ निज
 देशभवाद्वात्रावाणात्छायायंत्रतवादिखेटव ह्यात् ॥ छायादेशपिचहरात्रि
 यातनक्षत्रयहयोगऽक्तवच्च ॥ १६ ॥ गविनगकुतवैश्वगोस्यवेधमदिगिषुः खरारां
 गुतादिक ॥ कभशकठमसौ भिनसस्वकश निरुदुषोयदिचेज्जगक्षयः ॥ १७ ॥
 स्वभानिबदितिभतोष्टक्रक्षसंस्थीतिशुः कभशकठसदाभिनति ॥ भौमावयोः
 शकटभिदायुगांतरेस्यासेदानीन हि भवती हरि स्यपाते ॥ १८ ॥ खमध्यगक्षध्रुवतो
 स्फुटंचरंततोदिनाद्ध निजभोदयैस्तनुः ॥ भवेत्तदात्तममथोतदंगभान्वितार्क

अ	भ	क	र	म	आ	उ
३	१	१	२	६	३	३
१	२६	२३	२०	३	२१	२
३	३	३	६	३	६	३
३९	२९	८	७६	३	४	

नागजगुणानंदाद्योह्वरसाः षट्त्वनयुगस्वेचशरसदिरोगाशानवाककिमात् ॥
 भाग्याद्वयुगेद्वेक्षतिथियः स्वासद्योरा ध्रुवात्रष्टा बागजगो भुवोरविहराः
 सिद्धाश्विनः खत्रिदक् ॥ ११ ॥ मूलास्युर्द्विजिनः शराभुगदराङ्गाश्विनोष्टेबुह्ववाण
 क्षातिरसाष्टदहनरवगुणास्तवाग्नयोश्चामराः ॥ खंदंतायनदक्रियाः स्युरिहचक्षे
 पोक्षभाघोर्क १२ स्तस्वर्णप्राक् परतो न्यथोत्तररारेतेस्युः स्वदेवो ध्रुवाः ॥ १२ ॥ दिक्
 सूर्योष्टिषुद्विर्वांगरवनगरवाकश्चिविष्वेभवास्त्राष्टाक्षौनगाचक्रयः कुयम
 तग मीभाक्षबाणादिषट् ॥ कणश्चिंशदरीत्रयः खजिनभाभंलाष्टरुत्ताहिभेदिता

अ	भ	क	रो	म	आ	उ	उ	अ	म	स	उ	०	वि	सा	वि	अ	जे	म	स	उ	अ	अ	ध	रा	स	उ	२
०	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	
००	२९	००	१०	२०	६०	००	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	
१०	१२	५	५	१०	११	६	०	७	०	१२	१३	११	२	३५	१	२	३	८	५	५	६२	३०	३६	०	२४	२७	
उ	उ	उ	६	६	६	उ	उ	६	उ	उ	उ	६	६	उ	६	६	६	६	६	६	उ	उ	उ	उ	उ	उ	

सङ्कुभत्रयेशरतवायाप्याऽ स्तस्वर्णप्राक् परतो न्यथोत्तररारेतेस्युः स्वदेवो ध्रुवाः ॥ १२ ॥ दिक्
 सूर्योष्टिषुद्विर्वांगरवनगरवाकश्चिविष्वेभवास्त्राष्टाक्षौनगाचक्रयः कुयम
 तग मीभाक्षबाणादिषट् ॥ कणश्चिंशदरीत्रयः खजिनभाभंलाष्टरुत्ताहिभेदिता
 दग्गस्रपावसलुब्धध्रुवकांशकाः स्युः ॥ कुषद्वडक्षा रित्रशरानभोष्टेयष्टेद्वो
 भूपणिनः क्रमेण ॥ १४ ॥ तेषां क्रमाद्गोशिरिविनः खरामात्रष्टोरसाश्च शिरिविनः ख
 वेदाः ॥ शरांशकाः स्युर्मुनितुब्धयो स्तयाप्याश्चसौम्याः परिरोषकाणां ॥ ५ ॥ निज
 देशभवाद्भवाञ्जवाणात्छायायंत्रतवाधिरवेष्टव ह्यात् ॥ छायादेरपिचररात्रि
 यातनक्षत्रग्रहयोगोक्तवच्च ॥ ६ ॥ गविनगकुतवैश्वगोस्यवेधमदिगिषुः खरां
 गुतादिक ॥ कभशकटमसौमिनस्यस्वकश निरुदुषोयदित्येज्जगक्षयः ॥ ७ ॥
 स्वभानिबदितिभलोष्टक्रशसंस्थीतिशुः कभशकटसदाभिनति ॥ भौमावमे
 शकटमिदायुगांतरेस्यासेदानीनहिभवतीदृशिस्वपाते ॥ ८ ॥ खमध्यगक्षध्रुवतो
 स्फुटंचरंततोदिनाद्ध निजभोदयैस्तनुः ॥ भवेत्तदातन्ममथोतदंगभान्वितार्क

अ	भ	क	रो	म	आ	उ
३	१	१	२	६	३	३
१	१६	२३	२०	३	२१	२
३	३	३	६	३	६	३
३९	२१	८	७६	३	४	४

मध्ये घटिका निशागताः ॥ १ ॥ क्व व उ घ ङ उः स्वदेशोऽस्तं वा प्राप्नुवतः स ष हूः ॥
 तत्कालं वितर्कनं कं भवेत्सा ग्वत्स्वयुर्घटिका निशागताः ॥ १० ॥ इति ने ज देश पत
 भावशतो ह्युदयं स्वमध्यमथवास्तमयं ॥ ब्रज दम्बि भा दिषु मुखार्थमिह स्थिरत्वं
 प्रकानि विदधीत सुधीः ॥ ११ ॥ इति सिद्धांतरहस्येन क्षत्रेणायाधिकारः ॥ ११ ॥ मास
 प्रथमे ति मेथवां द्वौ विधुश्चंगोन्नतिरीक्षते यदेति ॥ तपनास्तमयोदयेव गम्याति
 थयः सावयवाः क्रमाद्गतेष्याः ॥ १२ ॥ रविहस्त तिथयोऽंशास्तद्वियुग्युक् क्रमेण घु
 मतिरप्येवैमासपादे विधूः स्यात् ॥ नृपगुण तिथिस्तु स्वर्गशिरकु १५ रदु
 दयाशा संस्कृता कार्यमांशैः ॥ १३ ॥ चंद्रस्य च व्यस्तशरापमांशे द्विनिघ्नं तिथ्या
 विहतांगुलाद्यं ॥ संस्कारदिक्कं वतनं स्फुटं स्यात्स्येष्टं ५ हीना दिति थयः सितं
 स्यात् ॥ १४ ॥ कुन्नेतं वतनं शायामन्यस्यां स्यान्नतं विधोः ॥ वतनस्यांगुलेः शृंगं
 किमत्र परितरेवतः ॥ १४ ॥ इति सिद्धांतरहस्ये चंगोन्नतिः ॥ १५ ॥ पंचपहं ह

(तिथ्यांशपमांशौ ५)

रहस्ये ग्रहताद्यवा ख्ये उदयास्ताधिकारः ॥ प्राग्घटिका मरिचचरस्तनुतोत्पकोस्ता ॥ सुष्ट
 श्वदरश्चरहरेचरभोग्यकालः ॥ तन्नेतयुक्च विवरोदययुक् घुयातः स्यात्वेचरस्य
 सितगोर्धदिगोपतोः ॥ ११ ॥ जिना १४ प्लोहा भाद्रो गुरुतमयः शरानेन तुचरं स्फुटं संस्क
 त्यायो दिनमथरवगस्य घु बिगतात् ॥ प्रभाघं संसिद्धे दयश्चरभादे निशिगते बुवेधारा
 दीनां ह्यतिपरिगमोयं नवशतः ॥ १२ ॥ पश्येज्जलादौ प्रतिविंबिते चारवेष्टं दगोच्ये गणयेच्च
 तं वं ॥ तद्वं वयात प्रतिविंबमध्यं दगोच्य हस्तस्य १२ हतं प्रभास्यात् ॥ १३ ॥ ज्ञा त्वानुमाना
 नि शियातनाडीस्तत्कालखेतास्तथितैश्चराधैः ॥ दृष्टप्रभादे घुगतो ग्रहस्यंध्य स्थिते
 यदिगोपताध्यः ॥ १४ ॥ प्राक् दृक् च रंग ६ भाग्य भावोरत्पोर्कस्तपरस्तनुरस्तदंतः ॥
 कालः सरवगोदये घुदोषोरात्रीतः क्रमशो ग्रहत्पुष्टे ॥ १५ ॥ तेनो नो अचरहितो ग्रहघु
 यातः स्यादन्तिमयकतो निशिप्रयातः ॥ चेद्भावो नुमितघटीष्टतोत्पुष्टं विद्वत्तस
 मपत्तयुक् स्फुटः सः ॥ १६ ॥ इति ग्रहताद्यवेष्टाधिकारः ॥ १० ॥ दारवा दृक् च मूर्ध

सा ५

३९

गोलैक्येसाग्वर्कभान्नोःसदास्यासातो न्यते त्रैद्वेबहुभागाः॥पंचेषु५५भ्योत्पस्तस
स्तेवपातःपुष्टाञ्चेत्तसंशयस्तंचभिप्राः॥२॥श्वाभेदुद्विरसाधरतिर्नगशराः००११
३।६।१०।५७साग्वर्कभान्नोःपदैक्येद्रुनित्र्यगसुद्रभूपतिनराश्चक्षीणि३।७।११
१६।२०।२३भेदक्रमाक्षेपःषट्दश१०चार्ककोटिजलबेधंश५प्रमाद्वैक्यवंशेषांशौघ्य
बधेषु५भागसहितंसांधिर्भवेत्तद्वेपयुक्॥३॥साग्वर्कभुजांशकायदात्पाःसंधेःक्रां
तिसमलमस्तिचेत्॥अधिकैतन्नतदभुजांशसंभ्यंतरसाद्वयमिहापमांतरंस्यात्
॥४॥यैद्युगमोजेर्कःसमविषमगोत्राःसतमसंदायानःपातस्तगतइतरहेनि
गदितात्॥विभिन्नेगोलैकेदिहृक्तशरांघ्रेत्तद्युतरावेदेभिर्गिरायादिहरवि
पदात्यहमुचितं॥५॥पंचधासागराःपंचधाबन्धयोद्वौचतुर्द्विभूश्वाभ्रमंका
श्वोः॥४।४।४।४।४।३।३।३।३।३।२।२।२।२।१।१।०।०।साग्विनादोद्विषंश५तुल्यै
क्यकंशेषभोग्याह तेष्वंशयुक्स्यात्तूराः॥६॥श्वैकादिक्तेरविभुजांशदशांश॥०

विष्णु-

केस्याद्धारोर्कः सूर्यमनु। धसुडबोंगरामाः॥२॥श्वाश्वादिशसुडुगुणास्त॥१२॥१२॥
१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९॥१००॥

२२

नं क कान् शोष मसुद्धमत्तं विशुद्धं सं रम्या स हितं लघूनां ॥ विद्वं भनाजी द्वा मिभा क
 मा फया लेष्य नाडी विह पात मध्यं ॥ शुद्धा क विद्वं चे स डं काः सं स्काय श्वित द ग्न त र
 यो काः ॥ अ विष्णु हताय मार्क ना उयः प्रा क्य श्चा त स्थिति रत्र पात मध्या त् ॥ १३ ॥
 पद्मा र्क भ न्यु त र वि स्ति ह साय ना ॥ वो या र्के घटी स म क त्वा श्चा त न त्थ ये दोः
 ॥ भु त्त यं रा का भ घटिका प र व र ना ह्यः स्यु ८०० स्त ॥ अ ता प म स म ह मि ह प्र ती लि ५
 ये ॥ १४ ॥ पू वे प्रो ठ त राः क चि कि म पि य अ क्रु ध नु ज्ये वि ना ते ने नै व म हा ति ग र्क
 भ दु सं गे ॥ धि रो हं ति य ॥ सि द्धा तौ च मि हा रि तं त धु क्तं तं हि ला ध नु जे मि या त द्वा
 म पि ना स्त किं न य द हं त चार त्र तो व द्वा धीः ॥ १५ ॥ नं दि ग्राम इ हा य रां त वि ष ये शि
 ष्या दि गी त स्त ति ये भि कौ शि व के रा जः स क त र स चार त्र षी वि के रा वः ॥ सू
 नु स्त स्य प दं धि प द भ ज ना लु व्धा व बो धां रा कं स्य षं च ६ त वि चित्र म त्म करणं २२

पंचा स्य जोगो मगो तौ लि कुं भौ क न्या मी नौ क र्क ली चा प यु गे ॥ त नो न्यो न्यं च द भा नो र्ति रु क्तं कौ त्यो सा म्ये नो शु भं मं ग ले त त् ॥ ११ ॥

यु०

गां ७ क ९ वि शि र वा ५ः पृ थ गी रा क र्ण यो ग रा हा नाः प्र कृ ति ११ भा न्व १२ रि ६ सि द्ध २५ रा मं
 ३ ॥ भ क्ताः फा नो न स हि ताः अ व तो धि को ने ते च्यु ३ द्वा ताः स्यु र स जो व पु रं गु त्ता नि ॥ १॥ अ
 धि क ज व र ख गे धि के त्प भु क्ते र थ कु टि ते त्प त रे नु त्तो म तो वा ॥ अ न्जु ग र व ग यो स्त र्क शी
 घ गे त्पे यु ति र न यो प्र ग ता न्म या त्नु ग म्या ॥ २ ॥ अ न्जु ग ति र व ग यो स्त व क्त यो र्वा वि व
 र का त्ना ग ति जां त रे ण भ क्तः ॥ ग ति ज यु ति ह्ना य दे क व क्ती यु ति र ग ता य ग ता प्त वा
 स रै स्या त् ॥ ३ ॥ चा त्मो र वे ठो स मौ स्तो ग्ग ह यु ति दि न सै श्च द्र वा णः स्वन या सं स्का र्यो
 त्र ग्न हो स्वे षु दि शि स म दि शो स्त त्प वा णो प र स्यां ॥ ए का न्या शो य दे षु वि र हित स हि
 तौ र वे ठ म ध्ये त र स्या द्वा दो मा नै क्य र वं डा दि ह त्त घु नि त द्वा त्प हि किं तं व ना धं ॥ ४ ॥
 ३ ति सि द्धां त र ह स्ये ग्ग हं त्वा धि का रः ॥ १३ ॥ नं द घ्रा य न भा ग तु त्प घ टि को ना सा
 र्क वि ष्ये १३ ॥ ३० त था ता रा स्ता व ति सा ग्र यो ग वि ग मे पा तो व्य ती पा त कः ॥ ज्ञे यो वे द्वा ति र त्र पा
 त घ टिकाः सर्व क्षि ना डी ह ता स्य ष्या ॥ स्युः रा र षट् ६५ ह ता इ ह त मो नो रै सा य नां शो क्त ॥ १॥

२७
३२

सुतार्कभा १२ गायो ज्याम ध्रुवनाडिका सुतस्पात् ॥ सूर्यस्य विगतं ततोर्कजाख्य
नां हीनयुते स्फुटं भवेत् ॥ १५ ॥ पिंडे युक्तलियो तदा घमनुषु १४ स्वरोष पिंडे अण
विश्वेन्द्रोश्च शरादशार्कयमयोः पंचेदं वस्त्रीशयोः ॥ गेचंद्रादशवेदयोर्धमय
माः पंचांगयोः सुजिनाः षट्च स्वोश्च नगे तु तलघटिकाः शक्रे च खं पिंडजाः
॥ ६ ॥ वारे च तिथिर्देया हेया तन्नाडी पुजाय ते मध्याह्न विज पिंडफलाभ्यां संस्कृ
ताः स्पष्टतां याति ॥ ७ ॥ स्या भ्रं केवल्यो रिति ध्रुवभयोर्गे गतिथेर्नाडि
कायुक्ता व्यंगतवदि निरुद्धा तिथिना व्यस्तार्कजाः संस्कृताः ॥ नाडीभिर्ध्रु
वभास्पचेन्न वियुतास्तस्तीनषष्ट्या न्विताः सैकं मंघटिका वियतषड्
धिका षष्ट्य ६० नित्येकमं ॥ ८ ॥ सूर्यभेदुभयुतियुतिम्वेत्त तत्तघटीवि
वरमत्र नाडिकाः चेद्युभेत्पघटिकास्तदा सक्तु १ योगकोर्यघटिकाः स्व
षट् ६० युताः ॥ ९ ॥ चक्राहता सप्त य मोखवाणाः ७ ॥ १५० मा साहताः
स्वक्षिति रविधरामाः ० ॥ १३४ ॥ भाघानयोः संयुतिरर्कसुद्धाभां शैर्युताशु २३

कृ गमेतमः स्यात् ॥ १० ॥ वेदद्वगो हद्र विभुक्ति धिष्णं तिथ्यंतजोर्को ग्रह पूर्वकः
स्यात् ॥ राहु नितः पर्वणि तभुजांशमन त्मकाश्चेद्गृह संभवः स्यात् ॥ ११ ॥ पि
डना प्रंतरोद्भूतयुक्ता इना १२ स्वग पिंडा द्वि पिंडे क्रमात् खजिताः ॥ व्यग्विना दे
तर्कैः स्वाधयुक्ता भवेत्पन्न मिंदोर विष्ठन्नकाद्युक्तवत् विज्यं शेषा १० ॥ ४० पिंडना
प्रंतरस्य षष्ट्यो नाज्याः स्वग १२ पिंडा द्वि पिंडात् ॥ गतौ विंबं स्यात्तलद्वदुवे प्रभास्या
त्रिघ्नस्याक्षं शोनयुक्ता मिभानि ॥ १२ ॥ १३ ॥ वारादिगेभः कुगुणाः खवाणा
१ ३ १ ५० पिंडे द्यं मे द्यमीशनाज्याः १२ ११ ॥ क्षेपाः क्रमेण प्रतिमासमात्राहो
युगाकाः ९४ कृत्तिका वियोज्याः ॥ १४ ॥ व्यवधीद्राः शकरहितास्ततो भवाप्ताः च
क्राख्यं रविहत्तरोषकं तु हीनं चैत्राद्यैः प्रथगमुतः स ६६ चक्रा स्तिज्ञाताः
रफलाधिमासयुक्ता ॥ १५ ॥ २१ स्वत्रिघ्नं ३० गततिथिरहितं निरग्र चक्रागं

